

НАМГҮЙ
ТӨР
Б.Ууганбаяр

ЗАМ ДАГАСАН
ХӨГЖИЛ
С.Шийлэг

УЛААНБААТАРЫН
УУШИГ
Г.Сонинбаяр

МӨНГӨ ХҮҮЛЭЛТ БА ЗЭЭЛИЙН
ХҮҮД ХАЗААР ХЭРЭГТЭЙ
М.Отгонбаяр

МОНГОЛЫН ДУУ ХООЛОЙ

2018-2019 он №01 | Улс төр, нийгмийн чөлөөт сэтгүүл

- 2018 оны онцлох үйл явдлууд
- С.Эрдэнэ:
Орчин цагийн
хөрөнгөлөг
коммунистууд
ордноор дүүрэн
хөлхөж байна
- Ахмадуудад олдсон
цорын ганц боломж

Цагаан морин жилд Монгол оронд өрнөсөн
ардчилсан хувьсгал 30 насны босгон дээрээ ирлээ. ☺

АРДЧИЛАЛ ТАЙМС

ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

"СХ" -ЭЭР ЭХЭЛЭГ
"СХ" -ЭЭР ДУУСНА

ШУНУ БИЛЭГ
С.ГОМБОБААТАР
БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ
КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД
ОЙШИН

ВАЛЮТЫН ХАШИ
АНУ 2,564.55
ЕВРО 2,915.84
ЯПОН 22.73
ОКУ 39.87
ИНЧУ 2.25
БНХАУ 368.32

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

САГИЙН САЙД Д.Х. ХУУЛЬ БҮС ҮЙЛДЛЭГ ГИШҮҮН ДООУНХ

М.Баттүвшин: АРД ТҮМЭН ӨӨРСӨӨД УИХ-Д ДУНГЭЭ ТАВИР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

Б.ЖАРГАЛСАЙХАН: УХ "РЕКЛАМНЫ ПАУЗ" БОЛЬХЫН ХЭРЭГ

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

МАНДУХАЙН ДҮР ГАНЦ СУВДЫН ХИЙСЭН ДҮР БИШ

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

Д.СЭРЖИМДАГ ОХИНЫ ХЭРЭГТ ХОЛБОГДУУЛАН ХИЛИЙН ЧАНАД ШАЛГАЛТ ХИЙНЭ

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

Д.НАРАНБААТАР: БИЙДНИЙ ТООЦООГОС

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

СЭРЭГЭДЭХ ЗӨЧИМ ХҮҮНИЙ АЗИЙН СУПЕР СУПЕРЖЭЭГ МОНГОЛД БАЙГУУЛНА

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

Ардчилал Таймс
ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР ТУТМЫН ЧӨЛӨӨТ ХЭВЛЭЛ

УЛАНАБААТАР

УИХ-ЫН ХӨДӨӨ АЖААЛ

ШУНУ БИЛЭГ

С.ГОМБОБААТАР

БОНДИРД ХАСХУУ ТУСАМ

КАРААН ӨНӨ ӨТӨЙ ГЭВЭРД ОЙШИН

21 АЙМАГ, 330 СУМ.
НИЙСЛЭЛИЙН ЕСӨН ДҮҮРЭГТ ӨГЛӨӨ БҮР ТАНТАЙ ХАМТ.
Бид нийгмийн дуу хоолойг танг түгээж байна.
УТАС: 99195887, 88078020

Багц сэдэв

2 Онцлох 10 үйл явдал

Онцлох хүн

11 С.Эрдэнэ: Орчин цагийн хөрөнгөлөг коммунистууд ордноор дүүрэн хөлхөж байна

Улс төрийн нам

18 Төлөвшиж буй улс төр: Бодлогын нам

Багц сэдэв

20 Фото мэдээ

22 Багц мэдээ

Бүтээн байгуулалт

24 Зам дагасан хөгжил

Онцлох нийтлэл

26 Намгүй төр

Парламент

28 УИХ дахь АН-ын бүлэг

Зочин

30 Төрийн бодлогыг УИХ биш, олигархиуд боловсруулж байна

34 Эшлэл

Эдийн засаг

36 Мөнгө хүүлэлт ба зээлийн хүүд хазаар хэрэгтэй

Эмзэг сэдэв

37 Ахмадуудад олдсон цорын ганц боломж

Асуудал

38 Улаанбаатарын уушги

Амьдрал

43 Сэтгэлийн хүч

Тэмдэглэл

44 Уул уулын цаадах умард нутагт зорчсон тэмдэглэл

Дэлхийн хүн

48 Таны мэдэхгүй Черчилль

Урлаг

50 Урлагаар цэнэглэгч

Дэлгэц

52 Хүлээлт үүсгэсэн кинонууд - 2019

Залуус

54 Оюутны нэг өдөр

МОНГОЛЫН “ОЛОН” ДУУ ХООЛОЙ

Монгол дэлхийг нэг цонхоор хардаг, монгол дэлхийд нэг л өнгөөр дуугардаг байсан цаг үе өөрчлөгдөөд нэгэнт 30 жил өнгөрчээ.

Ардчилал, эрх чөлөөг агаар үс мэт хүсэж байсан хаалттай өдрүүд ард хоцорч, өдгөө бид нэгэнт эрх чөлөөнд дасал болжээ. Өнөөдөр эл дол болсон мэт санагдах эрх чөлөөний үнэт зүйлс өмнөх хэдэн үеийн турш зүгээр л мөрөөдөл байсан гэхээр итгэмээргүй.

Ардчилсан хувьсгал Монголыг дэлхийд, дэлхийд Монголыг нээсэн билээ. Энэ хязгааргүй боломжийн үрээр монголчууд дэлхийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулж, дэлхийн хөгжлөөс хувь хүртэх боломжтой болсон. Монголын мянга мянган залуус, мянга мянган нүүр царай, мянга мянган дуу хоолой дэлхийн өнцөг булан бүхэнд дуурсаж байна. Тэд бол Монгол руу тавьсан хөгжлийн гүүр юм. Ийм л итгэл үнэмшил, ийм л алсын хараагаар “Монголын дуу хоолой” сэтгүүлийг уншигч таны гар дээр өргөн барьж байна.

“Монголын дуу хоолой” сэтгүүл ардчилсан Монгол оронд тулгарч буй сорилт, ололт амжилтыг дэнсэлсэн нийтлэл, улс орныг дэлхий нийтэд сурталчилан, орчин үеийн Монголын нийгмийг таниулах гүүр байхыг хичээх болно.

Б.Баттулга ●

ОНЦЛОХ 10 ҮЙЛ ЯВДАЛ

Парламентын засаглалд бодит аюул нүүрлэв

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Х.Баттулга УИХ бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзэж өөрөө тарах шийдвэр гаргахыг УИХ-д санал болгох тухай асуудлыг зөвшилцөхөөр 2018 оны 10-р сарын 29-д хандсан. Ерөнхийлөгч Зөвшилцөх тухай албан бичигтээ, “УИХ-ын гишүүд албан тушаалын эрх мэдэл, нөлөөгөө ашиглан Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх сангаас сарын 0.25 хувийн хүүтэй зээлийг үлэмж хэмжээгээр авсан нь нийтэд ил болсон төдийгүй 75 гишүүний 50 орчим нь уг зээлийг авсан байх ноцтой нөхцөл байдал үүсэж, сарын 5 хувийн хүүтэй зээлээр үйлдвэр эрхлэн улс орон, гэр бүл, үр хүүхдийнхээ төлөө чин шударгаар зүтгэж байгаа иргэд, олон нийтийн эсэргүүцэл, дургүйцлийг туйлд нь хүргээд байна” хэмээн онцолсон байв. Мөн энэ жилийн төсөвт олон жил давтагдаж байгаа “гишүүний мөнгө”-ийг 5000 дахин өсгөсөн, зураг төсөвгүй 375 барилга, байгууламж барихаар тусгасан зэрэг улс орны эдийн засгийг туйлдуулах, хууль зөрчсөн олон асуудал байгаа гэдгийг анхаарулсан ч парламентаас “гишүүний мөнгө”-ийг 3 тэрбумаар нэмэгдүүлэн 8 тэрбум болтол нь өсгөх санал гарсныг шүүмжилсэн байлаа. Харин УИХ-ын дарга М.Энхболд уг зөвшилцөлд хариулахдаа, УИХ-ыг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзэж өөрөө тарах шийдвэр гаргах асуудлаар санал нийлэхгүй байгаагаа уламжлав. Хамгийн харамсалтай нь, төрийн хоёр институцийн харилцан явуулсан энэ бичигтээ зэрэгцэн цахим орчинд санаатай, санамсаргүйгээр Ерөнхийлөгчийн засаглалд шилжих далд уриалга хүчтэй өрнөсөн юм. 1990 оны цагаан морин жилийн хувьсгалаар олж авсан ардчилал, парламентын засаглалд бодитой аюул учирсан нь 2018 оны онцлох, сэрэмжлэх үйл явдал байсан нь гарцаагүй билээ.

ЖДУ-чдийн дуулиан

“45”-ын гутал гэдэг шиг УИХ-ын гишүүд, сайд нар нь Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих сангаас 950, 950 сая төгрөг хувьдаа авч ижилсэн нь энэ оны онцлох дуулиан байлаа. Бизнес эрхлэхээр төсөл бичиж, дүрэм журмын дагуу хандсан ч хана мөргөсөн иргэдийн бухимдал дээд цэгтээ хүрэв. Харамсалтай нь, МАН-ын дарга У.Хүрэлсүх иргэдийнхээ боломжийг “хулгайлсан” ЖДУ-чин гишүүддээ хариуцлага тооцохоос урьтаж, Уучлал гуйх “аян” зарласан нь амжилт олсонгүй. Цахим орчинд ч, гадаа талбайд ч “Бид уучлахгүй” давалгаа өрнөж, эцэстээ У.Хүрэлсүхийн Засгийн газрыг огцруулах санал дотроосоо, тодруулбал МАН-ын бүлгийн гишүүдээс өөрсдөөс нь эхэлж гарсан юм. УИХ-ын 27 гишүүний Засгийн газрыг огцруулах үндэслэлийнх нь эхэнд ч “ЖДУ-чдын дуулиан” дурайнсан байлаа.

Улс төрийн хувьд Засгийн газрын хувь заяатай дүйж ирсэн ЖДУДС тойрсон хэргээр төрийн албан тушаалтнууд ч хуулийн хариуцлага эхнээсээ хүлээж хоригдож, шалгагдсан. Түүнчлэн Засгийн газрын нэр бүхий сайд нар энэ хэргээр хуулийн байгууллагад шалгагдаж байгаа бол холбогдсон дэд сайд, агентлагийн дарга зэрэг төрийн өндөр албан тушаалтнууд улс төрийн хариуцлага хүлээж огцорсон. Мөн АТГ-аас Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 22.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар эрүүгийн хэрэг үүсгэн, мөрдөн шалгах ажиллагааг нарийвчлан явуулж байгаа юм. Ингэхдээ сангаас зээл авсан УИХ-ын гишүүд, Засгийн газрын гишүүд, төрийн өндөр албан тушаалтнуудын хамаарал бүхий этгээдүүдийн нэр дээр байгаа банк бус санхүүгийн байгууллага, зарим аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн мөрдөн шалгах ажиллагааг явуулж байгаа ажээ.

У.Хүрэлсүх тэсч үлдлээ

УИХ-ын 2016 оны сонгуулиар 65 суудалтай хэт олонхи болсон эрх баригч МАН-ынхан хоёр дахь Засгийн газартаа хариуцлага тооцож огцруулахаар парламентаар хэлэлцлээ. Өмнө нь Ж.Эрдэнэбатын танхимыг унагасан бол энэ удаад МАН-ын 27 гишүүн Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүхийг огцруулах асуудлыг УИХ-д оруулж ирсэн юм. Гэвч МАН-ын бүлгийн гишүүдийн санаачлагаар эхэлсэн Засгийн газрыг огцруулах санал УИХ

дээр олонхийн дэмжлэг авсангүй.

Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны 62.5 хувь нь Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүхэд хариуцлага тооцохыг дэмжсэн бол УИХ-ын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оролцсон 73 гишүүний 54.8 хувь нь Засгийн газрыг авч үлдэхээр шийдвэрлэсэн юм. Сөрөг хүчин Ардчилсан намын тухайд Улс төрийн зөвлөл болон УИХ дахь намын бүлгээс нь Ерөнхий сайдад хариуцлага тооцож огцруулах улс төрийн шийдвэр гарсан ч нэр бүхий гурван гишүүн нь намын шийдвэрийнхээ эсрэг санал өгөв. Ингэснээр У.Хүрэлсүх Ерөнхий сайдаараа үлдэж, эрх баригчдын хоёр дахь Засгийн газар тэсч үлдлээ.

Хүүхдэд халтай жил

Эрхэлж, тоглож байх ёстой энхрий бяцхан үрс томчууд бидний хайхрамжгүй байдлын золиос болсон эмгэнэлт явдлууд олонтаа гарлаа. Нийслэлийн Налайх дүүрэгт долоон настай охин тогонд цохилж, амиа алдсан осол наадмын өмнөхөн буюу 2018 оны 7-р сарын 5-нд гарсан. Өвөөгийн дөө айлчилж ирсэн охин дугуйгаа унан тоглож явсан охин амралтын газрын хажуугийн шонгийн модны тогтой утсанд хүрснээр

алтан амиа бас л цаг бусаар алдсан юм. Үүнээс яг сарын өмнө эмийн сангийн гаднах цахилгааны утсанд бага насны хүүхэд өртөж нас барсан, сургуулийнхаа биений тамирын талбайд тоглож явсан хүү хөлбөмбөгийн шонд цохилж хорвоог орхисон гээд тоочоод байвал харамсалт явдлууд тасарсангүй. Энэ бүхний буруутан нь томчууд бид, энэ нийгэм, амьдрах орчин маань юм. Гэвч амьдрах орчин нь бидний ирээдүйд аюул учруулсаар байгаа ч хариуцах эзэн хаанаас ч олдохгүй л

байна. Мэргэжлийн хяналтын газар нь Цахилгаан түгээх сүлжээг, Цахилгаан түгээх газар нь СӨХ-гоо хариуцах ёстой хэмээн бултуулсаар эцэст нь сургуулийн орчинд аюулгүй байдлыг хангах албан бичиг л тараагдаж үлдлээ.

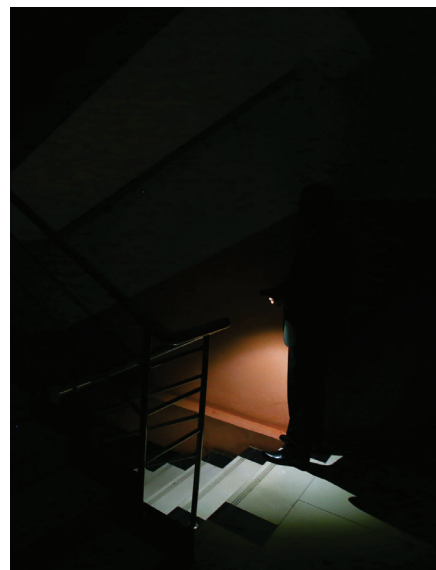
Хүүхдийн ослоос гадна бага насны хүүхдийг хүчирхийлсэн тохиолдлууд ар араасаа гарч олон нийтийг цочирдуулсан юм. Хамгийн сүүлд гэхэд 13 настай охиныг зочид буудалд амийг нь хороосон гэсэн үндэслэлээр Д.Жавхлан, М.Амарболд нарт шүүхээс бүх насаар нь хорих ял оноогоод байна. Ээжнийг нь самар түүхээр явсан байхад хойд эцэг нь бага насны хүүхдэд хүчирхийлсэн хэрэг ч мөн л 2018 онд бүртгэгдэж шийдэгдсэн. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Х.Баттулга, Иргэний танхимд болсон хэлэлцүүлгийн үеэр “Өдөрт 2-3 бага насны хүүхэд хүчирхийлэлд өртөж байна” гээд бага насны хүүхэд хүчирхийлсэн тохиолдолд цаазын ял сэргээх ёстой гэсэн нь нийгэмд өнөөдрийг хүртэл маргаан дагуулсаар байна.

Багш нар ажил хаяж, хичээлийн шинэ жил цагтаа эхэлсэнгүй

“Цүнх, бэлтгэлийн хувцас гээд зөндөө хичээлийн хэрэгсэл бэлтгэсэн. Гэхдээ хичээл ороогүй” хэмээн ууртайхан ярьсан хүүхдийн яриа олон нийтийн сүлжээнд тархав. “Есөн сарын нэгэн бол Ерөөсөө бидний баяр” хэмээн үздэг монголчуудын хувьд багш нар нь ажлаа хаяж, хичээлийн шинэ жил цагтаа эхлээгүй анхны тохиолдол нь энэ. Салбарын яамнаас өгсөн мэдээллээр улсын хэмжээнд нийт 68 сургууль, 18 цэцэрлэгийн багш нар ажил хаялтад нэгдсэн. Үүнээс 56 нь нийслэлийнх, орон нутагт 12 сургууль байгаагаас Сүхбаатар аймагт 3, Сэлэнгэ аймагт 4, Дорноговь аймагт 5 сургуулийн багш нар ажил хаяжээ. Засгийн газар, Боловсрол, шинжлэх ухааны үйлдвэрчний эвлэл хэлэлцээрийг үргэлжлүүлж

ажилласны үр дүнд есдүгээр сарын 3-наас хойш үргэлжилсэн багш нарын ажил хаялт дууссаныг БСШУСЯ-ны Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Баярсайхан тэргүүтэй хүмүүс мэдэгдсэний эцэст 9-р сарын 17-нд сургууль, цэцэрлэгийн хичээл эхэлж байв. Гэхдээ тэд ажил хаялтыг албан ёсоор бус, түр хугацаанд зогсоож байгаагаа онцолсон. Тодруулбал, “Багш нарын ажил хаялт түр зогсож байгаа. Учир нь ажил хаялт зарлахдаа шаардлагынхаа 3-т цалинг үе шаттайгаар 50-наас доошгүй хувиар нэмэгдүүл гэж заасан. Энэ нэмэгдэл хэрхэн яаж орж ирэх, хэрхэн яаж шийдэхээс шалтгаална. Бидний тавьсан шаардлага 75 хувьтай биелсэн. 100 хувь биелэх боломжгүй байгааг ойлгож байна. Багш нар ч нөхцөл бололцоогоо ойлгосон. 2019 оны төсөв хэлэлцэгдсэний дараа дараагийн асуудлыг ярина” гэж байв.

Эрсдэлд бэлэн бус эрчим хүчний салбар

Лаа, чүдэнз, хийн түлш нэгнээсээ сураглаж, гар утсандаа цэнэгтэй нь гайхамшиг болсон өдөр улсын нийслэл Улаанбаатарт 2018 оны есдүгээр сарын 15-нд тохиов. Эрчим хүчний системд томоохон осол гарсан энэ өдөр нийслэлийн болон төвийн таван аймгийн хэрэглэгчид цахилгаан эрчим хүчээр тасалдахад хүргэсэн. Энэ талаар Эрчим хүчний сайд Ц.Даваасүрэн мэдээлэл хийхдээ, “Аваарын учир шалтгааныг судалж байна. Урьдчилсан байдлаар хүний буруутай үйл ажиллагаанаас болсон байж болзошгүй гэсэн дүгнэлт гарсан. Ер нь цаашдаа бид хэд хэдэн зүйл дээр анхаарах хэрэгтэй гэдэг нь энэ осол харууллаа. Гэхдээ, эрчим хүчний компаниудын удирдлагуудыг томилох, чөлөөлөх, хариуцлага тооцох эрх нь Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газарт байдаг” гэсэн юм.

Чухам хэн буруутай, хэн хариуцлага хүлээх вэ гэдгээс илүү үндэсний аюулгүй байдлын хэмжээнд харанга дэлдсэн “аюултай” үйл явц болсон ч салбарын сайд иймэрхүү байдлаар асуудалд хандсан юм. Тэг зогсолтын ослын шалтгааныг “Цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ” төрийн өмчит компанийн буруутай гэж үзэж, зарим дулааны станцын удирдлагуудад хариуцлага тооцсон. Нийслэл ийнхүү нэг өдөр эрчим хүчгүй байснаар асуудал дуусаагүй. Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Ховд, Увс аймагт шуурсан хүчтэй цасан болон шороон шуурганы улмаас цахилгаан дамжуулалтын хэд хэдэн тулгуур багана унаж, нийт 50 сум цахилгаан, эрчим хүчгүй болсон юм.

Галт тэрэг онхолдож хүний амь үрэгдэв

Энэ оны наймдугаар сард галт тэрэгний ослууд ар араасаа гарч салбарын сайд болон дэд сайд нь ажлаасаа чөлөөгдөгдөх өргөдлөө Засгийн газрын тэргүүнд өгөхөд хүрсэн. Учир нь, Дорноговь аймгийн

Цомог-Айраг өртөөний хоорондын замын 747-р км-ын 9-р зуутад Улаанбаатараас Сайншандын чиглэлд явж байсан суудлын 286-р галт тэрэг 04:50 минутын орчим замаас гарч осолдсон. Ослыг байгалийн гэнэтийн давагдашгүй хүчин зүйл буюу үер устай холбон тайлбарлаж байсан хэдий ч салбарын удирдлагууд урьдчилсан сэргийлэх арга хэмжээ авах ёстой байсан гэсэн шүүмжлэл бий. Тухайн үед осолд өртсөн 90 ххүнийг яаралтай эмнэлэгт хүргэсэн боловч нэг хүний биеийн байдал сайжиралгүй нас барсан юм. Унасан галт тэрэг нь БНХАУ-д 15 тэрбум төгрөгөөр засвар хийлгэсэн Бээжин- Улаанбаатар чиглэлийн галт тэрэг байсан гэдэг. Уг ослыг Монголын төмөр замыг 1938 онд барьснаас хойших “УБТЗ” ХНН-ийн түүхэнд гарсан анхны томоохон осол гэж мэргэжлийнхэн дүгнэж байв.

УИХ-д төлөөлөлгүй 42-р тойргийнхон

УИХ-ын гишүүн бусдыг хүчирхийлсэн хэрэгт холбогдож бүрэн эрхээсээ татгалзах хүсэлтээ гаргасан нь энэ оны онцлох үйл явдлаар барахгүй парламентын түүхэнд тэмдэглэгдэн үлдэж байна. УИХ-ын гишүүн асан Д.Гантулгыг 2017 оны 6-р сарын 11-ний өдөр 25 настай иргэн Н гэх

бүсгүйг хүчирхийлсэн гэж Ч.Саранзаяа өргөдөл гаргаснаар дуулиан эхэлсэн. Харин УИХ-ын гишүүн тухайн үед энэ талаар Төрийн ордонд тайлбар хийхдээ, дотуур хувцсаа өмсөөд гарсан хэмээн хэлсэн нь олон нийтийн эгдүүцлийг төрүүлж байв. АТГ-аас шалгаснаар хохирогчийн биеэс илэрсэн эс Д.Гантулгынхтай таарснаар барахгүй өмнөх шинжилгээний дүгнэлтийг ташаа гаргасан байсантай холбоотойгоор тусдаа хэрэг үүсгэж байв. Прокурорын байгууллагаас УИХ-ын гишүүнээс түдгэлзүүлэн шалгах хүсэлт гаргасан ч парламент дахь “ангийнхан” нь авч үлдэх шийдвэрт нэгдэж байлаа. Харин энэ оны 4-р сард УИХ-ын гишүүн Д.Гантулга гишүүнээс чөлөөлөгдөх хүсэлтээ өгснийг парламент хүлээж авч, Хэнтий аймгийн 42-р тойрог төлөөлөлгүй болсон. Үүнээс гадна, УИХ-ын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт өнгөрсөн 10-р сард явуулахаар товллоод байсан Нөхөн сонгууль Цэцийн дүгнэлтээр хойшлоод байгаа юм.

Ардчиллаа хамгаалсан уу, аль эсвэл...

Монгол Улсад 30 гаруй жилийн турш хуулийн дагуу оршин суугаа Турк улсын иргэн, багш Вейсел Акчайг хулгайлах гэсэн оролдлого 2018 оны 7-р сарын 28-ны өдөр гарсан. Энэ хэргийн зохион байгуулагчаар дэлхий нийт Туркийн эрх баригчдыг хардаж, буруутгасан юм. Учир нь уг өдрийн өглөө дипломат шуудан авахаар ирсэн гэх Туркийн тусгай үүргийн СТ4010 онгоц газардахтай зэрэгцэн хүн хулгайлах гэмт хэрэг гарсан байдаг. Хүний эрх, эрх

чөлөөг дээдэлсэн намын хувьд АН-ын дарга С.Эрдэнэ тухайн өдөр Ерөнхий сайд болон хүчний байгууллагад шаардлага тавьж ажилласан байдаг. Учир нь, одоог хүртэл энэ хэргийн учгийг Засгийн газар албан ёсоор зарлаагүй бөгөөд олон нийтэд төдийгүй эрх баригч МАН-ын гишүүд ч “Энэ хэрэгт Монголын тал оролцсон” эсэхээр нэг мөр байр суурьт хүрч чадаагүй байгаа юм. Засгийн газрын зүгээс энэ хэрэгт оролцоогүй гэдгээ илэрхийлдэг ч, хэргийн мөрдөн байцаалт дуусаагүй гэдэг шалтгаанаар олон нийтэд бодит мэдээллийг өгөөгүй байна. Харин хэрэг гардаг өдөр

Багийн спорт хөгжлийн шинэ шатанд гарлаа

Сүүлийн үед манай улсын тамирчид 3х3 сагсан бөмбөгийн спортод хүч түрэн орж байна. Тухайлбал, манай улсын тамирчид 2017 оны Ази тивийн аварга, 2018 онд дэд аварга болоод байгаа юм. Өнгөрсөн 6-р сард Манила хотод зохиогдсон Дэлхийн аварга шалгаруулах тэмцээнд амжилттай оролцож, дэлхийн шилдэг багуудыг ээлж дараалан хожиж шуугиан тариад буй. Тэгвэл Токио 2020 олимпт шинэ төрлөөр орохоор болоод буй 3х3 сагсан бөмбөгийн “FIBA 3х3” чансаанд манай улс чансаагаараа 7,046301 оноогоор III байрт бичигджээ. Харин нэгдүгээр байрт ОХУ 7,382213 оноогоор бичигдсэн байна.

FIBA 3х3 холбоо нь чансааг мэргэжлийн баг, Үндэсний шигшээ баг болон U23, U18 насны шигшээ багийн нийлбэр чансаагаар гаргадаг. Манай мэргэжлийн баг буюу Улаанбаатар Хангарьд дэлхийд чансаагаараа 11-т бичигддэг бол Ховд баг 25-т байна. Харин эрэгтэй, эмэгтэй Үндэсний шигшээ багууд ТОП-5, U23 насны эрэгтэй шигшээ баг наймдугаарт, эмэгтэй баг есдүгээрт, U18 насны эрэгтэй баг 12, эмэгтэй баг 11-т бичигдсэн байна.

хулгайлагдсан гэгдэх Вейсел Акчай Эрүүгийн цагдаагийн газарт мэдүүлэг өгснийхөө дараа “Би зүгээр ээ. Хэргийг шалгаж байна. Та нартаа баярлалаа. Намайг ямар хүмүүс авч явсныг мэдэхгүй, хэргийг шалгаж байгаа” гэж, монголчуудад баярласнаа илэрхийлсэн бичлэгээ цахим сүлжээнд тавьсан байв. Энэ бичлэг дэлхий даяар түгэж байгаа бөгөөд бусад улс оронд байгаа турк багш нар төдийгүй иргэд “Монгол Улсын ардчилал дэлхийд хүчээ харууллаа” хэмээн сэтгэгдлээ илэрхийлсэн бол зарим улстөрч арай өөр бодолтой байсаар байгаа нь тодорхой юм.

ОНЦЛОХ 10 ҮЙЛ ЯВДАЛ

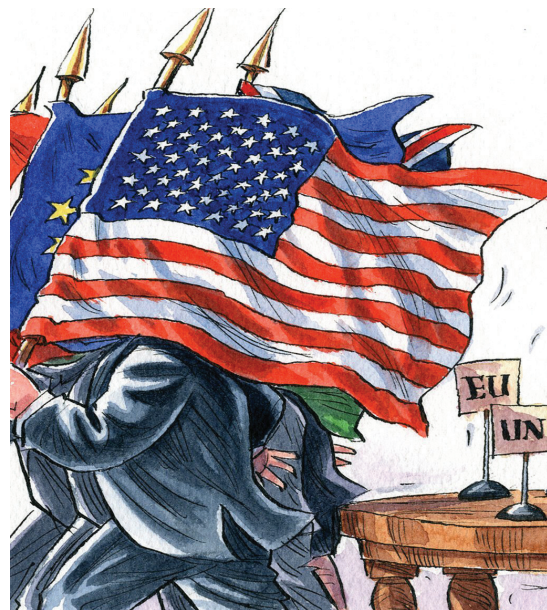

Олимпоос хасагдсан ОХУ ба нэг тугийн дор жагссан Солонгосчууд

ОУОХ-ны Гүйцэтгэх хороо ОХУ-ын шигшээ багийг Пёнчан-2018 өвлийн олимпод оролцуулахгүй хэмээн мэдэгдэж байв. Керлингчигч тамирчин Александр Крушельницкий, бобслейчигч тамирчин эмэгтэй Надежда Сергеева хоёр сэргээш хэрэглэсэн нь ийм үр дүнд хүргэсэн бөгөөд асуудалд холбогдоогүй Оросын тамирчдыг Олимпын тугийн дор Пёнчаны тоглолтод оролцохыг зөвшөөрсөн юм. Улсынхаа төрийн далбааг өргүүлж, сүлд дуулаа эгшиглүүлэх эрхгүйгээр, тоглолтын явцад үндэснийхээ бэлгэдлүүдээ хэрэглэхийг хатуу хориглосон заалттайгаар Olympic athlete from Russia (OAR) нэртэйгээр 168 орос тамирчин өвлийн олимпод оролцож хоёр алт, зургаан мөнгө, есөн хүрэл медаль авч, албан бус жагсаалтын 13 дугаарт эрэмбэлэгдсэн амжилттайгаар эх орондоо харьжээ. “Оросын олимпын тамирчид” нэрээр оролцож медаль авсан тамирчдыг Ерөнхийлөгч В.Путин Кремльд хүлээн авч Төрийн дээд шагнал болох “Найрамдлын одон”, “Эх орныхоо өмнө гавьяа байгуулсны төлөө” I болон II

зэргийн одонгоор шагнасан юм. Энэ нь сэргээшийн асуудлаар ОХУ-ын Олимпод оролцуулахгүйгээр шийдвэрлэсэн түүхэн дэх анхны тохиолдол болсон билээ.

Пёнчан-2018 өвлийн олимпын тухай ярианы онцгой сэдэв нь хоёр Солонгосын баг тамирчид нэг далбаан дор жагсаж, хамтарсан баг болж оролцсон явдал байв. Солонгосын хойгийн газрыг илэрхийлсэн хөх дүрс бүхий цагаан тул намируулан COR (энэ нь франц хэлний Corée буюу Солонгос гэх нэрний товчлол) хэмээх товчилсон нэрээр өвлийн олимпын нээлт, хаалтад жагссан хоёр Солонгосын тамирчид эмэгтэйчүүдийн шайбтай хоккейн төрөлд хамтарсан баг болж оролцсон юм. Тэдэнд тулгарсан ганц бэрхшээл нь хоккейн спортын үг хэллэгийг хоёр Солонгос өөр өөрөөр нэрлэж сурсан асуудал байсан гэдэг. Өмнөдийн тамирчид англи үгийг солонгос дуудлагатай болгож хувиргасан нэр томъёо ашигладаг бол Умардынхан солонгос хэлээр орчуулсан нэр томъёо хэрэглэдэг аж. Хоёр Солонгос өмнө нь “Сидней-2000”, “Афин-2004” зуны олимп, “Турин-2006” өвлийн олимпын наадамд хамт жагсаж байсан түүхтэй.

АНУ - БНХАУ-ын худалдааны дайн

2018 онд дэлхийн олон улсыг хөлдөө чирж магадгүй хамгийн эрсдэлтэй үйл явдал нь АНУ-БНХАУ-ын хооронд дэгдсэн худалдааны дайн байв. АНУ-ын Ерөнхийлөгч Дональд Трампын засаг захиргаа Хятадын \$34 тэрбумын дүнтэй импортын бараанд татвар оногдуулсан гэдгээ албан ёсоор мэдэгдсэн. Хариуд нь Хятадын эрх баригчид ижил дүнтэй Америк бараа бүтээгдэхүүнд импортын өндөр татвар онооно гэв. АНУ-ын зүгээс эм тариа, эмнэлгийн тоног төхөөрөмж, ахуйн техник, онгоцны хөдөлгүүр, техник, цэрэг, аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн багтсан 25 хувийн татварт хамрагдах 1300 хятад барааны жагсаалт гаргасан бол шош, нефть болон химийн бүтээгдэхүүн, автомашин зэрэг 106 төрлийн бүтээгдэхүүний татварыг нэмсэн юм. АНУ-ын ДНБ-ний 0.7 хувийг Made in China бүтээгдэхүүн эзлэдэг бол БНХАУ-ын хувьд энэ тоо ДНБ-ний 3 хувийг эзэлдэг гэдэг.

Хятадын тал мэдэгдэлдээ Америкийн тал ган, хөнгөн цагаанд гаалийн татвар ногдуулсны хариуд дээрх арга хэмжээг авсан хэмээн өөрсдийгөө зөвтгөж байв.

Эдийн засагчид Цагаан ордны зүгээс гаалийн татвараа ийнхүү дангаараа дур мэдэн өөрчилж байгаа нь нэгэнт тогтсон

дэлхийн чөлөөт худалдааны тогтолцоог нурааж, Дэлхийн Худалдааны байгууллага оршин тогтнож буйн утга учрыг үгүйсгэж буй алхам хэмээн АНУ-г буруутгаж байв.

АНУ-Хятадын худалдааны дайны timeline:

3 сарын 1. Дональд Трамп импортын бүх ган, хөнгөн цагаан материалд татвар оноох болсноо Хятад улсад хандан мэдэгдэв.

3 сарын 22. Вашингтон- Хятадын \$50 тэрбумын бараанд 25 хувийн татвар оноох төлөвлөгөөг зарлав. Хятадын тал хариуд нь адил хариу арга хэмжээ авна гэдгээ албан ёсоор мэдэгдсэн.

4 сарын 3. АНУ-ын худалдааны төлөөлөгч татвар оноох Хятадын бараа бүтээгдэхүүний жагсаалтыг танилцуулжээ. Ингэснээр үүнд хамаатай салбаруудаас санал авах 60 хоногийн хугацаа эхэлсэн юм.

4 сарын 4. Хятадын Засгийн газар хариу татвар оноох АНУ-ын \$50 тэрбумын дүнтэй 100 гаруй нэр төрлийн барааны жагсаалтыг гаргажээ.

5 сарын 19. Талууд уулзсаны дараа худалдааны дайнаас зайлсхийх тохиролцоонд хүрснээ зарлав.

5 сарын 29. Цагаан ордон татвар оноох төлөвлөгөөгөө хэрэгжүүлэхээр болсноо зарласан нь хэлэлцээр үр дүнд хүрээгүйг харуулжээ.

6 сарын 15. Трамп татвар оноох барааны жагсаалтыг сүүлийн байдлаар зарлав. Тэр долдугаар сарын 6-нд \$34 тэрбумын бараанд 25 хувийн импортын татвар оноож эхлэх ба үлдсэн \$16 тэрбумд дараа нь нэмж оноохоо мэдэгджээ. Хятад улс ижил дүнтэй хариу арга хэмжээ авав.

6 сарын 18. Трамп дахин нэмж \$200 тэрбумын бараанд 10 хувийн татвар онооно гэж Хятадыг сүрдүүлэв.

7 сарын 6. \$34 тэрбумын бараанд татвар оноох эхний ээлжийн арга хэмжээ хэрэгжиж эхлэв. Хятадын хариу арга хэмжээ ч хэрэгжиж эхэлжээ.

7 сарын 10. АНУ-ын тал татвар оноох \$200 тэрбумын барааны жагсаалтын эхний хувилбарыг танилцуулав.

8 сарын 1. Вашингтон \$200 тэрбумын барааны импортын татварыг 10 биш, 25 хувь болгож өсгөхөө зарлалаа.

8 сарын 3. Хятадын Засгийн газар хариуд нь \$60 тэрбумын Америк бараанд 25 хувийн татвар оноох төлөвлөгөөгөө зарлав.

8 сарын 7. Эхний ээлжийн \$50 тэрбумаас үлдсэн \$16 тэрбумын дүнтэй барааны импортын татварыг наймдугаар сарын 23-наас эхлэхээр болсныг зарлажээ.

9 сарын 24. БНХАУ АНУ-аас орж ирдэг 60 тэрбум ам.долларын бараанд 5-10 хувийн татвар ногдуулж эхлэв. АНУ мөн нэгэн зэрэг 152 тэрбум ам.долларын бараанд 10 хувийн татвар ногдуулж эхэлжээ.

Хэрвээ хоёр улс тохиролцоонд хүрэхгүй бол “дайн”-ы дараагийн шинэ үе шат эхлэх бөгөөд 2019 оны нэгдүгээр сарын 01-нээс татварын хэмжээ 25 хувьд хүрч нэмэгдэх юм.

Eurasia Group судалгааны байгууллагаас 2018 онд учирч болох геополитикийн хамгийн том эрсдэлийг гаргасан тайланд “чөлөөт худалдааны бодлого буюу гаалиар зохицуулан хамгаалах зарчим” гэжээ. Худалдааны дайны улмаас Хөгжингүй орнууд худалдаагаа хамгаалахын тулд олон төрлийн арга хэмжээ авч чадах бол хөгжиж буй орнууд хамгийн ихээр хохирол амсах магадлалтай юм.

Блокчэйн технологиор явагдсан сонгууль

Баруун Африкийн Сьерра Леон улс блокчэйн технологийг улс төрийн сонгуульд ашигласан анхны орон боллоо. Сьерра Леончууд Швейцарийн Агора нэртэй компанийн хөгжүүлсэн блокчэйн технологийн тусламжтайгаар Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн саналыг бүрэн нууцлалтайгаар хурааж, үр дүнг нь шууд харуулахын зэрэгцээ явцыг нь хянах зарчмаар ажиллав. Санал хураалтад ард иргэдийн 70 хувь нь оролцсон бөгөөд сонгуулийн ажиллагаа нь үргэлж маргаан, хүчирхийлэл дунд явагддаг учир нээлттэй, ил тод байдлыг хангах үүднээс блокчэйн технологийг хэрэглэхээр шийдсэн гэдгээ эрх баригчид мэдэгдсэн юм. Иргэд саналын хуудсаа бөглөсний дараа саналыг нь эрх бүхий этгээд блокчэйн сүлжээнд бүртгэж авч харин үр дүнг бүртгэх төвлөрсөн бус мэдээллийн санд бичих эрхийг хөндлөнгийн ажиглагчид, Улаан загалмайн нийгэмлэг, Швейцарийн Холбооны Технологийн Хүрээлэн, Фрибургийн Их сургууль зэрэг байгууллагуудын төлөөлөл авч байсан юм. ▶

Ким Жон Унын түүхэн уулзалтууд

Энэ оны дөрөвдүгээр сарын 27-нд болсон БНАСАУ-ын Ким Жон Ун, БНСУ-ын Ерөнхийлөгч Мүн Жэ Ин нар хоёр Солонгосын хилийн дундах Панмунжом зэвсэггүй бүсэд болов. Умард Солонгосын хаалттай, нууцлаг тогтолцоог халах эрмэлзэл дүүрэн залуу хэмээн нэрлэгдэх болсон БНАСАУ-ын удирдагч Ким Жон Ун ийнхүү 1953 оны Солонгосын дайнаас хойш Панмунжомын зэвсэггүй бүсэд хөл тавьсан анхны удирдагч болов. Хоёр удирдагч Хойд Солонгосын цөмийн зэвсгийн тухай асуудал, мөн ирэх зургадугаар сард

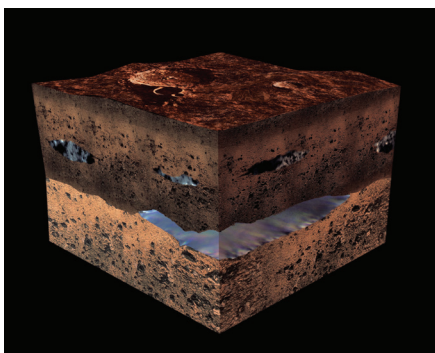
болох Ким-Трампын уулзалт зэрэг чухал сэдвийг хөндөж ярилцсан юм. Тэдний уулзалт нэг талаар 2000, 2007 оны дээд түвшний уулзалт хэлэлцээрүүдийн үр дүнд болж байгаа хэдий ч нөгөө талаар Ким Жон Ун АНУ-ын Ерөнхийлөгч Доналд Трамптай уулзах болсонтой холбоотой. Ким, Трампын уулзалтыг гол зуучлагч нь БНСУ байсан юм. Уг дээд хэмжээний уулзалтаар Солонгосын дайныг албан ёсоор эцэслэхээр тохиролцсон билээ.

Хоёр Солонгосын түүхэн уулзалтын эхлэлийг тавьсан үндсэн шалтгаан болсон АНУ-БНАСАУ-ын тэргүүнүүдийн уулзалт таван сарын дараа болов. Уулзалтыг албан

ёсоор анх товлосон хугацаагаа АНУ-ын Ерөнхийлөгч Д.Трамп гэнэт цуцалж шуугиан тарьж, цаашид хоёр орны тэргүүн уулзах эсэх тухай асуудал дэгдээж амжсан. Гэсэн хэдий ч уулзалтын өдрийг шинээр товлож Сингапурын Сентоза аралд энэ оны есдүгээр сарын 27-ны өдөр хүлээж байснаас илүү найрсаг, дотно уулзсан юм. АНУ-ын Ерөнхийлөгч Доналд Трамп, БНАСАУ-ын Удирдагч Ким Жон Ун нар 45 минутын турш хаалттай ярилцсаны эцэст үдийн зоог барьцгаав. Үүний дараа нэг цаг хагас үргэлжилсэн хоёр дахь уулзалтаар хоёр орны тэргүүн төлөөлөгчдийн хамт оролцож, “бүхнийг хамарсан” хэмээн нэрлэсэн хамтарсан гэрээнд гарын үсэг зурцгаасан юм.

Уулзалтын үр дүнд Хойд Солонгос улс цөмийн зэвсгийн туршилт, технологи хөгжүүлэлтээ зогсооно гэж, харин АНУ-БНСУ-тай хийдэг хамтарсан цэргийн сургуулилалтаа зогсоож, цэргийн баазуудаа татах болсноо албан ёсоор мэдэгдэв. Түүхэн уулзалтыг сурвалжлахаар 3000 гаруй хэвлэл мэдээллийн ажилтнууд цугларч, Сингапур улс нийт 15 сая орчим ам.доллар зарцуулжээ.

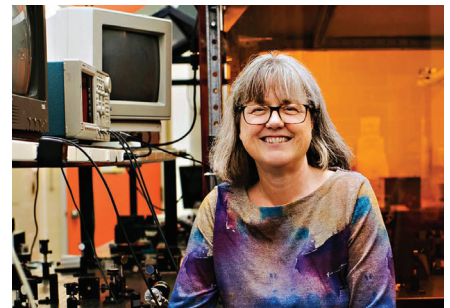
Олон жилийн турш дайсангаас харилцаатай байсан улсуудтайгаа найрсаг харилцааны эхлэлийг тавьсан нь БНАСАУ-ын өнөөгийн удирдагч Ким Жон Уныг дэлхий дахинд цоо шинээр танилцуулсан явдал боллоо.

Шинэ ертөнцийн үүд буюу Ангараг дээрх ус

Италийн Астрофизикийн хүрээлэнгийн эрдэмтэд Ангараг гараг дээр ус байх магадлалтай хэмээн мэдэгдэв. Эрдэмтдийн хийсэн мэдэгдлээс харахад Ангарагийн өмнөд туйлын 1.5 км зузаан мөсөн дор ус бий гэнэ. Тус гараг дээрх агаарын дундаж хэм нь цельсийн -68 хэдий ч мөсний даралт, уусмал давс нь доорх усаа хөлдөхөөс хамгаалж буй аж. Хамгийн сүүлд хийсэн хөрсний химийн шинжилгээний мэдээллээс

харахад Ангараг дээрх агаарын даралт бараг байхгүй ч гадаргуу дээрх усанд амьд биед хангалттай хэмжээний хүчилтөрөгч байх боломжтой гэжээ. Италийн эрдэмтдийн араас Калифорнийн Их сургуулийн эрдэмтэд Mars Reconnaissance Orbiter хэмээх тойрог замд ажилладаг олон үйлдэлт сансрын аппаратын тусламжтайгаар Ангараг гарагийн ус шүлтлэгээр баялаг, нэг шоо метрт 32 мг хүчилтөрөгчтэй гэдгийг нь хэмжжээ. Энэ нь зөвхөн нян төдийгүй энгийн олон эст амьтад үржихэд хангалттай хэмжээ юм.

Эмэгтэйчүүдийн ертөнцийн талархал, татгалзал

Канадын эрдэмтэн Донна Стрикланд хараа зүйн салбарт хийсэн нээлтээрээ Нобелийн физикийн шагналыг 55 жилийн дараа хүртсэн, уг шагналыг авсан 3 дахь эмэгтэй эрдэмтэн болж түүхэнд нэрээ мөнхлөв. Доктор Донна Стрикланд хамтрагчид болох АНУ-ын эрдэмтэн Артур Ашкин, Францын эрдэмтэн Жерард Мору нарын хамт хараа зүйн шинжлэх ухааны түүхэнд байгаагүй хамгийн богино давтамжтай, хамгийн хүчтэй чимхүүр хэлбэрт лазерыг бүтээсэн юм. Тэдний бүтээсэн шинэ технологийг ашиглан нүдний хавдар авах, лабораторийн орчинд нян бактери болон бусад амьд биетийг гэмтээлгүй судлахын зэрэгцээ лазер мэс ажилбарыг түвэггүй хийх боломжтой болж байгаа юм. Эмэгтэйчүүдийн ертөнцөд тохиосон энэхүү сайхан үйл явдлаас сарын дараа Мьянмарын хүний эрхийн төлөө тэмцэгч Ан Сан Су Чи-д олгосон нэр хүндэт шагналаа хураан авч буйгаа Эмнести Интернэйшнл байгууллагын Их Британи дахь төвөөс албан ёсоор зарлав.

“Өмнө нь тэмцэж байсан үйл хэргээсээ ичгүүртэйгээр урвасан нь ийнхүү шагналаа хураах шалтгаан болсон” хэмээн Эмнести Интернэйшнлээс хийсэн мэдэгдэлд дурджээ. Нобелийн энхтайвны шагналт Ан Сан Су Чи-г улс оронд нь өрнөж буй Рохинжа үндэстний хямралыг зогсооход дорвитой үйлдэл хийлгүй, эсрэгээрээ уг асуудлыг өдөөн өөгшүүлж байгааг нь олон улсын зүгээс хурцаар шүүмжилж байсан юм.

“Фэйсбүүк” 92 сая хэрэглэгчийн мэдээллээ алдав

Дэлхийн хамгийн том сошиал сүлжээ “Фэйсбүүк” 92 сая хэрэглэгчийн мэдээллээ алдсан гэдгээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрлөө. Энэ бол зөвхөн “Фэйсбүүк” ч гэлтгүй компаниудын түүхэн дэх хамгийн том хакерийн халдлага болсон юм. Компанийн зүгээс өнгөрсөн оны долдугаар сард хийгдсэн шинэчлэлийн үеэр нийт гурван алдаа “Фэйсбүүк”-т гарсны нэг болох View As тохиргоог хакерууд ашиглан

хүссэн хэрэглэгчийнхээ хаяг руу нэвтэрсэн гэж мэдэгдсэн.

Уг халдлагыг хэн, хэрхэн үйлдсэн, ямар зорилгоор ашиглаж буй болон хэрэглэгчдэд бодитоор ямар хохирол учирсныг тодорхойлж амжаагүй л байна. “Фэйсбүүк” компанийнхан нэг ч хэрэглэгчийн хувийн мэдээлэл, хувийн чат болон банкны картын мэдээлэл алдагдаагүй гээд хакерууд зөвхөн хэрэглэгчдийн нэр, хүйс, төрсөн огноо зэрэг ерөнхий мэдээллүүдийг л олж авах боломжтой байсан гэж тайлбарласан юм.

Таван тэгийг хассан Венесуэлүүд

Нийгэм, эдийн засгийн хямралд өртөж, үндэсний валютын ханш нь шалдаа буусан нь Венесуэл улсыг нэн хэрэгцээт бараа бүтээгдэхүүний хомсдолд оруулаад байлаа. Хүнд нөхцөл байдлаас салахын тулд эрх баригчид үндэсний мөнгөн тэмдэгт боливарынхаа нэрлэсэн үнийг өөрчилж, таван тэгийг нь хассан шинэ мөнгөн тэмдэгт гүйлгээнд нэвтрүүлэв. Ингэснээр боливарын ханш чангарч, хамгийн дээд мөнгөн тэмдэгт нь 500-тын шинэ дэвсгэрт болжээ. Үүний зэрэгцээ Венесуэлийн

цалингийн доод хэмжээг петро гэх криптовалютад шилжүүлэх шийдвэрийг эрх баригчид танилцуулсан юм. Хуучин боливарыг гүйлгээнээс бүрэн гаргах хүртэл шинэ боливар болон петро-г төлбөрийн хэрэгслээр ашиглаж эхлэх шийдвэрт хүрснээ Ерөнхийлөгч Николас Мадуро мэдэгдэв. Венесуэлийн Төв банк мөнгөн тэмдэгт, үндэсний валютын шинэчлэл бүрэн явагдаж дуусах хүртэл ханшийг тогтоон барих бодлого баримтлан ажиллаж эхэлжээ.

Цуутай хурим

Их Британийн ханхүү Харри, Америкийн жүжигчин бүсгүй Меган Маркл нар “Уиндзор цайзад хуримлав. Хүрэлцэн ирсэн 600 хүндэт зочноос гадна дэлхий дахинд 2 тэрбум гаруй хүн тэдний хуримыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр шууд

хүлээн авч үзсэн гэдэг. 2016 оны 11-р сард танилцсан залуус 2017 оны 11-р сард сүй тавьж буйгаа зарласан юм. Африк-америк гаралтай, өмнө нь гэрлэж байсан, болзоот хархүүгээсээ нэлээдгүй эгч Холливүүдын залуу оддын нэг болсон үзэсгэлэнт бүсгүйг эрхэмсэг Хатан хааны гэр бүлийн гишүүн

болж, Хаан ширээг залгамжлах хүмүүсийн 6 дугаарт бичигддэг, царайлаг сайхан ханхүү Харригийн эхнэр болно гэдэгт дэлхий нийт тийм ч итгэлтэй байгаагүй юм. Нийт 43 сая ам.доллараар хийсэн уг хуримын нийт өртгийн 40 сая нь харуул хамгаалалтад зарцуулагдсан ч Английн аялал жуулчлалын салбарт 500 гаруй сая ам.долларын орлого оруулсан гэсэн тооцоо бий. Хосуудын хуриманд сүйт бүсгүйн аав зүрхний хагалгаанд орсон гэсэн шалтгаанаар ирээгүй бөгөөд хатагтай Маркл охиноо хөтлөн шүтээний өмнө зогсох болзоот хархүүд нь хүргэж өгсөн юм. Ханхүү Харри, Меган Маркл нар хуримандаа улс төрийн зүтгэлтнүүдийг урихгүй гэдгээ албан ёсоор зарлаж байсан юм. Хуримын үеэр хосуудыг Сассексийн гүн болон Сассексийн гүнгийн авхай хэмээх эрхэм цолд өргөмжилсөн билээ.

Сэтгүүлч Ж.Хашоггийн амийг бүрэлгэсэн аймшигт хэрэг

Саудын Арабын Засгийн газар “алга болоод байсан” сэтгүүлч Жамал Хашоггийг алагдсан гэдгийг 18 хоногийн дараа хүлээн зөвшөөрлөө. Истанбул дахь консулын газарт холбогдох ажилтнуудтай санал зөрөлдөж, улмаар гар зөрүүлсний улмаас түүний аминд хүрч, цогцсыг нь хэдэн хэсэг болгон хуваан зөөвөрлөж хэргийнхээ ул мөрийг баллахыг завдсан хэмээн Засгийн газраас мэдэгдсэн юм. Орон нутгийн төв

телевизээр мэдэгдснээр уг хэргийг нуух гэж оролдсон Тагнуулын ерөнхий газрын орлогч дарга тэргүүтэй 18 ажилтныг албан тушаалаас нь чөлөөлж, мөрдөн шалгах ажиллагааг эхлүүлжээ.

Истанбул дахь өөрийн улсын консулын байранд алагдсаныг батлах аудио болон видео бичлэг олж авснаа Туркийн Засгийн газар АНУ-ын албаныханд мэдээлсэн нь Саудын Арабын Засгийн газрыг мэлзэх аргагүй болгосон гэж хэлж болно.

Жамал Хашогги нь Саудын Арабын элит хэсгийнхэнтэй дотно, мэдээлэл

сайтай нэгэн байсан бөгөөд The Washington Post-д нийтлэл бичиж өгдөг байжээ. Тэрээр сүүлийн жил гаруй хугацаанд угсаа залгамжлах ханхүү Мохаммед Бин Салманы бодлогыг хүчтэй шүүмжилдэг болсны улмаас тэр эх орондоо амьдрах аргагүйдэж дүрвэжээ.

Саудын Арабын Засгийн газар хэргийн шударгаар шүүнэ гэдгээ амлахын зэрэгцээ угсаа залгамжлах ханхүү Мохаммед бин Салман уг хэрэгт огт холбоогүй гэж мэдэгдсэн юм.

Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн, Ардчилсан Намын дарга С.ЭРДЭНЭ

Орчин цагийн хөрөнгөлөг коммунистууд ордноор дүүрэн хөлхөж байна

Цэвэрхэн хослол өмсч, зангиа, хавчуур гээд жентелмен хүнд байх ёстой бүхнийг ном журмынх нь дагуу хэрэглэдэг түүнийг хэн ч харсан “Цэмцгэр юмаа” гэж бодно.

Ардчилсан анхнаас нь хувьсгалыг түшицлэж, Санжаасүрэнгийн Зоригтой нөхөрлөж, Бат-Үүлтэй заамдалцаж, Баабартай үзэлцэж, Ардын намынханд адлагддаг тэр бидний хувьд яг хэн юм бэ. Ажилласан жил нөхөн тооцуулах тухай хууль, Хамтын тэтгэврийн хууль санаачилж, Банкны зээлийн хүүг бууруулна хэмээн шүд зуун тэмцэж байгааг нь харвал түмэнд хэрэгтэй хүн ч юм шиг.

Баянгол дүүргийг вант улсаа болгосон, нийгмийн даатгалын сангаас идэж уусан

гэхийг нь сонсвол үгүй ч юм шиг. Улстөрч хүнийг таних угаас хэцүү. Эцэг, эхээс заяасан энэ бие байхад элдвийн цуу яриа, хов живээр дүүрэн өөр нэг “дүр” нь байж л байдаг. Тиймээс жинхэнэ “Хүн”-ийг нь олж харна гэдэг бэрх асуудал болжээ. Энэ удаа Монголын улс төр дэх өөрийн гэсэн өнгө төрх, харизмыг бий болгосон нэгэн улстөрчийн “Дотор”-ийг хамтдаа өнгийгөөд үзье. Тэр хүн бол УИХ-ын гишүүн, Ардчилсан намын дарга Содномзундуйн Эрдэнэ. Бидний яриа энгийнээс эхэлж, эцэс төгсгөлгүй улс төр гэсэн сэдвээр үргэлжиллээ...

Таныхаар жинхэнэ улстөрч, популист хоёрыг хэрхэн ялгах вэ?

Энгийнээр тайларлах гээд үзье л дээ. Жишээ нь, ясны улстөрчийн үг хүний зүрхэнд тусдаг. Харин популистуудын яриаг сонсоход яг л Холливудын кино үзэж байгаа юм шиг санагдана. Эсвэл савангийн дуурь шиг логикгүй.

Та хэр их кино үздэг вэ?

Хааяа л, түгжрэл дунд халт хардаг гэхүү дээ.

Ихэнхи цагаа юунд зарцуулдаг вэ?

Ажилдаа. УИХ-ын гишүүний хувиар хууль санаачилж, боловсруулах, иргэдтэй уулзах, за тэгээд Байнгын хороо, чуулган гээд ажил мундахгүй их. Ардчилсан намын даргын хувиар ч чамгүй ажил амжуулна. Нэг мэдэхэд л шөнийн 00:00 цаг өнгөрчихсөн байх нь ердийн үзэгдэл.

Амьдралын энэ хэв маягаа хэр удаан хадгалж байна вэ?

(бодолхийлэв) Бараг л 20 жил байх шүү.

Ядарч, өвдөх сульдах үе гарах уу?

Мэдээж, адилхан л хүн шүү дээ, би. Заримдаа өвдөлт, стресстэй нүүр тулж л байдаг. Гэхдээби өдөрт дор хаяж 1-2 цагийг спортод зарцуулдаг. Залуу байхаасаа тогтсон хэв маяг. Аавыгаа дуурайгаад сагс их тоглодог байсан, сүүлдээдугуйн спортыг сонирхож олон жил хичээллэсэн дээ. Хэчнээн ядарсан байсан ч хөлсөө гартал алхах юм уу, дугуй жийхэд сэргээд л ирдэг юм.

Та хаана өссөн бэ?

Үйлдвэр комбинатад. Өвөө, эмээ, аав, ээж гээд манайхан бүгд л үйлдвэрт ажилладаг байсан юм.

Таныг улсөрчийн тань хувьд гадарлахаас хувь хүн талаас нь сайн мэдэхгүй юм байна. Энэ талаас яривал болох уу?

Бололгүй яахав. Би эцэг, эхээс хоёулаа. Айлын том хүүхэд. Аав маань бүхий л ажил амьдралаа сагсан бөмбөгийн спортын хөгжилд зориулсан Дашнямын Содномзундуй гэж хүн байсан. Харин ээж маань үйлдвэрлэл, үйлчилгээ бизнесийн салбарт насаараа ажилласан сайхан буурал бий.

Аав тань аль нутгийн хүн бэ?

Архангай аймгийн Хайрхан сумын уугуул. Нэг үе “Гол модны булш” гээд Хүннүгийн хаадын булш олдлоо гээд шуугиад байсан шүү дээ. Яг тэр газар буюу Жарантай багт төрж өссөн юм.

МҮСБХ-ны ерөнхийлөгчөөр ажилладаг нь аавтай тань холбоотой байх нь ээ?

Тийм ээ, бүх л амьдралаа энэспортод зориулсан учраас аавынхаа дурсгалыг бодож эхлүүлсэн ажлыг нь тодорхой хэмжээнд үргэлжлүүлж, дуусгах юмсан гэж хүсдэг. Харамсалтай нь, тэр бүр анхаарлаа хандуулж чадахгүй байна. Гэхдээ манай залуучууд үнэхээр мундаг байгаа. Тив дэлхийд нэрээ цуурайтуулж, Ази тив, Дэлхийн аваргад хүртэл Монгол Улсынхаа нэрийг өндөрт өргөлөө шүү дээ. Суурийг нь зөв тавиад өгчихсөн болохоор одоо энэ хэд маань алзахгүй ээ.

Та гэр бүлээ танилцуулаач?

Миний ханийг Нинжбадгар гэдэг. Бид долоон сайхан хүүхдийн аав, ээж болоод амьдарч байна даа.

Их олон хүүхэдтэй юм байна.

Болдог бол өшөө ч олон хүүхэдтэй баймаар байна. Хүн хүнээр дутна уу гэхээс илүүднэ гэж байхгүйг яс махандаа тулгал ойлгосон доо. Би дүүгээ, аавыгаа эрт алдсан. Бага насаа, тэдэнтэйгөөнгөрүүлсэн мөчөө дурсахаар элэг минь эмтэрдэг. Тийм учраас олуулаа бужигнаж байх дуртай. Ах дүүгээ, үр хүүхдээ, анд нөхдөө, ажлын хамт олноо тойруулаад ярьж хөөрч суух сайхан. Ямартай л Хандгайтад ээжийнхээ байшинд бөөнөөрөө шавааралдаж амьдрах

вэ дээ. Ээж минь ч биднийгээ дэргэдээ байлгаж, бужигнаж байх дуртай. Ээж бид хоёр аав, дүү хоёрыг эрт алдсан болохоор бараа бараандаа байх дуртай болчихсон. Сүүлийн үед ээж маань бүр л их эрх болоод байгаа (инээмсэглэв). Надгүй бол хол ойр явахгүй гэж зөрүүдэлдэг болсон. Тийм учраас их ажлын хажуугаар ээждээ аль болох цаг гаргахыг хичээж байгаа.

Таныг ажиглаад байхад настай хүмүүст их элгэмсүү бололтой. Санаачилсан хууль, гэр бүлийн бизнес, иргэдтэй уулзаж байгаа гээд настай хүмүүстэй их ойр ажилладаг юм шиг?

Магадгүй ээ. Хамтын тэтгэврийн хуулиа батлуулсан ч МАН засаг аваад цуцалж орхисонд маш их харамсдаг. Эхний боломж гарангуут энэ хуулиа батлуулж, хэрэгжүүлнэ дээ гэж боддог. Ахмадууддаа нэг тийм өртэй ч юм шиг бодож явдаг юм.

Ахмадын амралтын газар ажилуулдаг тань хэзээнээс вэ?

За байз, 1996 онд байх аа. Анх Шарга морьтод 2-3 гэр бариад “Ахмадын агаар сувилал” гэж эхлүүлж байсан юм. Дүүгийн маань санаачилж эхлүүлсэн ажил л даа. Нэг удаа “Ах танд юм үзүүлье” гэж шалсаар байгаад Шарга морьтод аваачсан юм. Хайрцагны модоор барьсан нэг жижигхэн байшин, хэдэн хураалгаастай гэр л харагдсан. Би гайхаад юу үзүүлэх гэсэн юм бэ гэтэл “Энэ байна. Энд удахгүй маш олон ахмадууд ирж амардаг болно. Бид шинэхэн үнээний сүү, мах, ногоогоо хүртэл өөрсдөө бэлддэг болно” гэж хэлэхэд нь үнэндээ дургүй ч хүрэх шиг, инээд ч хүрэх шиг ч санагдаж байлаа. Бараг дэмий юм хийж цаг мөнгө үрлээ гэж уурласан санагдаж байна. Ээж харин хүчтэй дэмжсэн шүү. Аав бол дүү бид хоёрыг өмнөө суулгаж байгаад хоёрхон л үг хэлсэн. “За миний хүүхдүүд газар сэндийчэж алт мөнгө ухаж болохгүй. Архи дарс үйлдвэрлэж амьтны үр хүүхдэд нүгэл үйлдэхгүй шүү” л гэсэн. “Бусдыг нь өөрсдөө мэд” гэж хэлж байгаа хэрэг. Би тэр үед дүүгийнхээ нүд рүү хараад хэзээ ч аавынхаа үгнээс зөрөхгүйг нь ойлгосон. Тиймээс ахмадын амралт барих санааг нь бүх чадлаараа дэмжсэн. Одоо өглөө босоод

олон сайхан буурай бужигнаж, эрүүл агаарт алхаад, дасгал хөдөлгөөнөө хийж байхыг хараад дүүгээ, ээжийгээ ямар зөв зүйл санаачлаа вэ гэж баярладаг.

Та аавынхаа захиасаас гажсан уу?

Нэг ч алхам гажаагүй.

Үнэхээр үү?

Тийм ээ, үүнийг бол бардам хэлнэ.

Танд уул уурхайн лиценз байхгүй юу?

Нэг ширхэг ч байхгүй. Ер нь хэзээ ч байгаагүй.

Мэдээж та хүсвэл авч чадах байсан. Тийм үү?

Яах юм бэ. Нэгдүгээрт эцгийн минь аминчлан хэлсэн захиас байна. Хоёрт, ард түмнээ, улс орноо тэгж тонож хөрөнгөжиж хөлжөөд яах юм. Миний үр хүүхдүүд ч энэ замаас хол яваа. Аавын минь захиас, гэрээслэл надаар дуусахгүй. Миний, бидний үр удамд ч үргэлжлэх ёстой үнэт зүйл болж үлдэнэ. Үүнийг би хүүхдүүддээ хатуу захьж хэлдэг.

Одоо үед уул уурхайн лицензгүй, ЖДҮ-ээс зээл аваагүй, “Эрдэнэт”-д шахаа хийгээгүй улстөрчийг олох өвсөн дундаас зүү эрэхтэй адил хэцүү зүйл болоод байна шүү дээ.

Өөрийгөө хэт дөвийлгөх гээд байгаа юм биш. Би улс төрд 28 жил зүтгэхдээ “Эрдэнэт” үйлдвэрт ганц хадаас ч шахаж байгаагүй. ЖДҮХС-гаас ч зээл авч үзээгүй. Үзэх ч

үгүй. Надад байгаа бүхэн минь хангалттай. Харин ард түмэндээ хэрэгтэй амьдралд нь дэм болчих ажлуудаа үргэлжлүүлэн, бүр хүчтэй хийж хэрэгжүүлмээр байна.

Та ер нь улс төрд хэрхэн хөл тавьсан юм бэ?

Санжаасүрэнгийн Зориг агсан намайг “хөтөлж” оруулсан гэж хэлж болно. С.Зориг бид хоёр Залуучуудын эвлэлд ажилладаг байсан юм. Тэр шугамаараа бие биенээ зүс мэдэх төдий. Нэг удаа МУИС-ийн урд санамсаргүй тааралдаад цаадах чинь намайг шалсаар байгаад “Нууц бүлгэм”-ийнхээ уулзалтад дагуулж орсон юм. Тэгээд л шуударсан даа.

Ардчилсан хувьсгалын анхдагчдын нэг гэсэн үг үү?

Ер нь эхнээс нь л оролцсон. Багануур дүүргийн МоАХ, МоАН-ыг үүсгэн байгуулж, Багануур дүүргийн Ардчилсан намын хорооны анхны даргаар сонгогдож байлаа.

Таныг Баянголоор овоглож явдаг улстөрч болохоор тэндээс л улс төрийн гараагаа эхэлсэн гэж боддог байлаа.

Үгүй л дээ. С.Зоригтойгоо хамт Нэгдсэн нам байгуулаад ажиллаж л байлаа. 1990 оны АИХ-ын депутатуудын сонгуульд МоАН-аасаа үүрэг авч МҮДН-аас нэр дэвшигч Даш.Ганболдтойгоо хамт МАХН-ын дарга Г.Очирбаттай Хайлаастын 12 дугаар тойрогт тоос манарган үзэлцэж л явлаа. Дараа нь Э.Бат-Үүлийн сонгуулийн менежерээр ажиллаад Биокомбинатад П.Жасрай гуайг өвдөг шороодуулж л

явсан. Тэр зуураа бас ойр зуур бизнес хийж л байсан. Багшийн дээдийн гуанзыг түрээслэж аваад ажиллуулна, токарийн цехтэй ч боллоо. Ойрхон өвөлжөө худалдаж аваад Өвөрхангайгаас 300 төлөг оруулж ирээд ферм байгуулах гэж үзсэн. Залуу ч байж, юм юм л хийх гэж оролддог байлаа.

Ганзагын наймаа хийж үзсэн үү?

Үзэлгүй л яахав. Анх Ардчиллынхныг хүн бүрт гадаад паспорт олгоё гэж байхад энэ коммунистууд “Ардчиллынхан Монголыг хүнгүй болгох хорон бодлого хэрэгжүүлэх гэж байна” гэж баахан дөвчигнөсөн. Уг нь арай эрт үүнийг хэрэгжүүлсэн бол дэлгүүрүүдийн лангуу арай эрт дүүрэх байсан юм. Ер нь энэ коммунистууд их хорон хүмүүс шүү. Малыг малчдад хувьчилъя гэхээр “Бүгдийг зарж, идээд дуусгачихна” гэнэ. Орон сууцыг иргэдэд өгье гэхээр “гадаадынхан худалдаж аваад суучихна” гэнэ, ёстой бүтэхгүй улс байсан. Одоо ч нэг их дээрдэх юм алга.

Ганзагын наймааны хувьд...?

Хийсэн хийсэн. Хойноос банз, гуалин зөөж урагшаа “Реэкспорт” хийгээд зөрүүлээд урдаас гурил, будаа, элсэн чихэр оруулж ирнэ. Түүнийгээ орон нутгуудаар явж арилжина. Дараа нь дөрвөн жил гаруй Германаас машин зөөсөн. Ёстой сөхөрч унатлаа зөөсөн дөө. Нэг удаа бүр гэрийнхээ үүдэнд буугаад өөрийн эрхгүй сөхөрч унаж билээ.

Улс төрөөс хөндийрөөд үү?

Тийм, Конрад Аденаурийн сангийн ►

шугамаар Германд улс төрийн курст явсан юм. Тэнд очоод байж байтал багын найз маань хайсаар байгаад олоод ирсэн. “Чи энд ингэж цаг алдаад юу гэхэв. Одоо ид наймааны алтан үе өрнөж байна. Удахгүй энэ бүгд дуусгавар болно. Амжиж таван цаастай бол” гээд надад мөнгө хүртэл зээлж анхныхаа машиныг худалдаж аваад нутаг руугаа гарч байлаа.

Тэр үед “хөлөөр” нь оруулж ирдэг байл уу?

Тэгэлгүй яахав. Одоогийнхтой адил ачуулж зөөх биш. Найз нөхөд, ах дүүтэйгээ нийлээд л нойр хоолгүй давхина. Герман, Польшоор, Оросоор дамжиж ирдэг байлаа. Нэг удаагийн рейсээр 6-10 машин оруулж ирнэ. 250 гаруй машин оруулж ирсэн байх шүү. Тухайн үед Герман машин талх шиг зарагддаг байлаа. Тэгэхэд анхныхаа сая долларыг барьж үзэж байлаа. Ер нь машины бизнес ирээдүйн бизнесийн маань суурь болсон юм. Энэ мөнгөөрөө “Гурван тамир” сургуулийг барьж, Ахмадын амралтынхаа суурийг тавьж байж. Өөрөөр хэлбэл, би төрөөс төрсөн тэрбумтан биш л дээ. Олон жилийн хөдөлмөрийнхөө үр шимээр тодорхой хэмжээний гэр бүлийн бизнестэй л болсон хүн.

Тэр үед Оросын мафиуд манайхныг их дээрэмддэг байсан гэж сонссон. Тантай тийм зүйл учирч байв уу?

Хэцүү ш дээ. Эхэн үедээ гайгүй байсан ч сүүлдээ оросын мафиуд монголчуудыг л агнадаг, отдог болсон. Яваад ирэхэд машины ар тал шүүрэн шанага шиг болоод ирэх ч тохиолдол байсан. Тухайн үед Германаас орж ирсэн машин худалдаж авсан улсууд

гадарлана даа. Мэр сэр сумны нүх байдгийг. Гэр бүлийн хоёрыг дээрэмдээд модноос дүүжилчихсэн тохиолдол ч гарч байлаа. Олон хүн амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөөрөө хохирсон доо.

Нууц биш бол тохиолдсон явдлаа ярьж өгөхгүй юу?

Бололгүй яахав. Нэг удаагийн явалтаар Сибирийн цагдаа нар элдэв шалтаг хэлээд нэлээд цаг уялаа. Их л сэжигтэй, албаар цаг аваад ч байгаа юм шиг. Уг нь 10, 20 доллар, хэдэн сэтгүүл өгчихөд л явуулчихдаг хүмүүс энэ удаа тоож байгаа шинжгүй, шалтгаангүй хүлээлгээд л байлаа. Тэгж тэгж нэг нь холбоогоор хэн нэгэнтэй ярьснаа “Яв” гэж дохиж байна. Угаасаа л сэжигтэй байгаа юм чинь. Бид хэд нэг тойруу замаар явах гэснээ цаг алдахаас халшраад шууд явахаар болсон. Тэгэхдээ ямар ч тохиолдолд зогсохгүй гэж тохироод цааш хөдөлсөөсөн. 70 орчим километр л явсан болов уу. Зам дээр ачааны тэрэг хөндөлсүүлчихсэн, хоёр талд нь цагаан Волга. Наана нь цагдаагийн дүрэмт хувцас өмссөн хоёр этгээд, машины цаахна савхин хүрэмтэй, биеийн тамирын хослолтой нөхдүүд зогсчихсон биднийг “Зогс” гэж дохиж байна. Би ч нөгөө хоёрыгоо ярьснаараа битгий зогсоосой билээ гэж залбирч байлаа. Харваас сэжигтэй байсан л даа. Ашгүй нөгөө хоёр маань зогсох дүр үзүүлснээ ачааны машин, Волга хоёрын дундуур чихээд дайрчихсан. Би хамгийн сүүлд цоожлох маягтай явж байсан юм. Нөгөө хоёр маань ч ухас гээд гараад явчихлаа. Миний урдуур Волга хөндөлсөөд ороод ирэхээр жолооны хүрдээ тас атгаад хаазалчихсан. Автомат тачигнаад л явчихав. Арын буферээрээ Волгаг хальт

шүргээд машин нэг тэнцвэрээ алдаж унах нь уу гэж ирснээ тэгшрэнгүүт нь хаазаа тултал нь жийчихлээ. Машин хэд шарваж, дайвалзсанаа хурдаа авсан даа. Азаар түрүүлж гарсан хоёрыг зогсоох гээд над руу эхэлж буудаагүй юм билээ. Хэрэв намайг онилсон бол дуусах байсан биз. Гэхдээ дараа нь харахад тээшний хэсэгт хэдэн сум зоосон л байсан. Ганц би гэлтгүй олон олон монголчууд ийн амь өрссөн аюул дундуур туучин эх орноо зорьдог байлаа. Олон ч хүн гэртээ эргэж ирээгүй дээ. Харамсмаар түүх.

Бидний эцэг, эх энэ улс орныг босгох гэж амь насаа ч үл хайрлан зүтгэж байсныг одоо үеийн залуучууд мэддэг болов уу. Ер нь 1990 оноос хойш төрсөн “Төрмөл эрх чөлөөтэй” 28 настнуудын талаар та ямар бодолтой явдаг вэ?

Цаг үе үргэлж өөрчлөгдөж байдаг. Лучиано Фаваротти гэж алдартай дуурийн дуучныг ихэнх нь таних байх. Түүний хэлсэн нэг гоё үг байдаг юм. “Бид цаг хугацаа ч өнгөрч байна даа гэж боддог. Харин Цаг хугацаа “Хүмүүс өнгөрч байна даа” л гэж боддог” гэж. Түүн шиг хүн бүр өөрт оногдсон цаг хугацаандаа л амьдарч байгаа. Цаг хугацаа мөнхөд үргэлжилсээр харин хүмүүс солигдсоор байдаг нь байгалийн хууль. Тийм учраас залуу үеийнхээ үзэл бодлыг хүндэтгэж тэдний юу хүсч мөрөөдөж байгааг ойлгох чадвартай байх ёстой. Нөгөө талаар тэдэнд өнгөрсөн түүхийг нь үнэнээр нь ойлгуулж, энд хүртэл, чамайг бий болгох гэж өвөг дээдэс чинь юу үзэж туулж өнгөрүүлснийг сануулж байх ёстой. Ингэж байж одоо, өнгөрсөн, ирээдүй гурван цагийн хэлхээс батжина. Бие биенээ хүлээн зөвшөөрч хүндэтгэдэг болно гэсэн үг.

Тантай энгийн сэдвээр ярилцах сонирхолтой байна.

Надад ч бас сонирхолтой, дурсамжтай сайхан байна.

Гэвч тантай улс төр ярилгүйгээр дуусгаж болохгүй. Учир нь, та үндэсний хэмжээний хоёр том намын нэгийх нь дарга. Сүүлийн 10 жилд МАН хэд ч тасрав даа. МАН, МАХН, 33, 32, ЖДҮ-чид, 60 тэрбумтнууд гэхчилэн. Ардчилсан намыг хуваагдана гэж байнга үзмэрддэг хүмүүс ч бий болж. Эсвэл энэ хоёр нам хоёулаа байхгүй болно гэх. Энэ талаарх таны бодол сонирхол татаж байна?

Эх нь булингартай бол адаг нь булингартай гэж үг бий. Коммунизм хүн төрөлхтний түүхэнд ямар их гай зовлон авчирсныг дэлхий мэднэ. Коммунизм очсон газар бүрээсээ цус нэхэж байсан. Хэдэн сая хүн энэ нүгэлт үзэл суртлын золиос боллоо доо. Бид зургаан Ерөнхий сайдаа хүний нутагт тамлуулан хороолгуулсан. 30 гаруй мянган иргэнээ хэлмэгдүүлж хядуулсан. Одоо ч жирийн залуус ажил дээрээ намчирхал, талцал хуваагдлын золиос болон амиа алдаж байна. Бид ийм нийгмийг бий болгох гэж 1990 онд тэмцэж яваагүй юм.

Яагаад ийм болчихов?

Маш энгийн. Ардчилал, Коммунизм хоёр нэг завинд багтахгүй. Харин бид хүчээр чихээд суучихсан. “Жинхэнэ капиталист гэж хөрөнгөжсөн коммунистыг хэлнэ” гэж

нэг үг бий байх аа. Одоо хар л даа. Төрийн ордноор дүүрэн хөрөнгөлөг коммунистууд хөлхөж байгаа биз дээ. Болоогүй ээ, бие биенээ “ЖДҮ”-чид, “60 тэрбумтнууд” гээд нэрлэнхсэн. “Чи их идсэн, би бага идсэн” гээд хэрэлдээд, талцаад сууж байна. Монголын ард түмнийг доромжилж чадаж байгаа биз.

Ардчилсан нам энэ үед хаана байсан юм бэ гэж асуумаар байна?

1990 оноос хойш тоолбол 20 жилд нь МАН дангаараа, найман жилд нь Ардчилсан намтай хамтарч засаг барьсан. Ардчилсан нам 2012-2016 онд хамтарсан засаг байгуулж ажиллахдаа ямар их ажил хийв. Улс орныг хөгжүүлж болох юм байна гэдгийг үлгэрлэсэн шүү дээ. Гэтэл сонголт нөгөө талд гарсан. Тухайн үеийн Ардчилсан намын хийсэн бүхнийг харлуулах, гүтгэх ажлыг МАН-ынхан гарамгай хийж гүйцэтгэсэн. Тухайн үед биднийг хорлож байна даа л гэж баярлаж хөөрч байсан байх. Үнэн хэрэгтээ улсаа, ард түмнээ хорлож байсныг бид одоо харж байна. 2016 онд ард түмний итгэлийг хүлээж парламентад үнэмлэхүй олонх болчихоод одоо байж байгааг нь хар л даа. Гурван жилд долоон их наядын өр тавьчихаад дээр нь ард түмнийхээ татварын мөнгөнөөс

тэрбум тэрбумаар нь хулгайлчихаад ичих ч үгүй хариуцлага, шударга ёс яриад сууж байна.

МАН-ыг “Сайн багшийн муу сурагч” л гэж хэлмээр санагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл, талцал хуваагдал сайн юманд хүргэдэггүйг Ардчиллынхан хангалттай харуулсан шүү дээ.

Ардчилсан нам бол харьцангуй хөнгөн “өвчтөн”. Тийм учраас амархан сэргэдэг. Тэр бүртээ шинэчлэгдэж хөгжиж байдаг. 1990 оноос хойш Ардчиллын төлөөх намууд нэг цул болж нэгдсээр ирсэн. Эвслүүд, Ардчиллын төлөөх таван намын нэгдэл гээд л нэгдэж, нэг цул болох гээд янз янзаар л үзээд, оролдоод байсан. Үр дүнд нь өнөөгийн Ардчилсан нам бий болсон. Өнөөдөр Ардчилсан нам шиг 200 гаруй мянган гишүүнтэй, цул нам байхгүй.

Харин МАН бол ужиг өвчтэй. Мэндэлсэн өдрөөсөө хойш л талцал хуваагдалдаа шаналсан. 100 жил энэ өвчиндөө шаналлаа. Бодоо, Данзангаас эхлээд хамгийн сүүлд Ю.Цэдэнбалыгаа Москвад гэрийн хорионд хатааж байгаад үхүүлсэн. Энд хувь хүний тухай ярихаас илүү систем, уламжлалыг нь ярих хэрэгтэй байх. Өөрөө өөрийгөө дотроосоо мэргэж идсээр байгаад дуусдаг тэр систем.

Та Ардчилсан нам шинэчлэгдсэн гэлээ. Үүнийгээ товчхон тодорхойлж өгч болох уу?

Маш амархан. Би 21 аймаг, нийслэлийн есөн дүүргээр явж гишүүд, дэмжигчдэдээ мөрийн хөтөлбөрөө танилцуулж, 180 мянган гишүүнийхээ саналаар Ардчилсан намын дарга болсон. Надтай адил зарчмаар манай намын 6700 сонгуульт албан тушаалтнууд сонгогдсон. Үүнийг 300 хүн буудалд байрлуулж, архидуулж байгаад сонгогдохтой харьцуулах гээд үз л дээ.

Энэ шинэчлэл танай намын бүх хүнд таалагдаагүй л болов уу?

Мэдээж сэтгэл дундуур хэсэг байсан. Өмнө нь намын хорооны 150 гишүүний 80-ыг нь “базчихад” л хүссэнээрээ хөдөлгөж чаддаг байсан хүн гэнэтхэн 6000 гишүүнтэй тулж харьцаад ирэхээрээ самгардана, сандарна, дургүйцнэ, уурлана, бухимдана. Зарим нь ноён зангаа гэж чадахгүй ихэрхэнэ. Гэхдээ ихэнх нь ойлгож байна даа. Ер нь тэгээд гишүүдийнхээ итгэлийг авч чадахгүй дарга гэж байснаас байгаагүй нь дээр гэдгийг ойлгож эхэлсэн. Гишүүд ч оролцоогоо маш сайн ухамсарласан. Тэдэнд нэгэнт “амсуулсан” улс төрийн эрх чөлөө, шийдвэр гаргах түвшний оролцоог одоо буцаах боломжгүй гэдгийг бид бүгд ухамсарлах ёстой. Ухамсарлаж ч байгаа.

Ард түмэн та бүхнийг хэрхэн хүлээж авч байгаа бол?

Ардчилсан намын 200 мянга гаруй гишүүд гэдэг чинь ард түмний нэг хэсэг мөн биз дээ. Тэдний ар гэр, үр хүүхэд, төрөл төрөгсөд, найз нөхөд гээд цаана нь бас хүмүүс байж л байгаа. Бид гишүүдээрээ дамжуулж Монгол Улсынхаа төлөө, ард түмнийхээ төлөө юу хийснээ, юу хийж байгаагаа, юу хийх гэж байгаагаа ойлгуулж чадаж байгаа гэж бодож байна. Ойрын жишээ нь 2012-2016 онд өрнөсөн их бүтээн байгуулалт байна. Одоо амтай бүхэн “Ардчилсан нам үнэхээр юм хийдэг байсан юм байна. 70 мянган хүн орон сууцтай болж, аймгийн төвүүд автозамаар холбогдож, жижиг дунд үйлдвэрлэл хөгжиж байсан

юм байна” гэдгийг ярьж байна шүү дээ. Булавч бултайна, даравч далдайна гэдэг л энэ байх. Одоо хүмүүс сайн, муут ялгаж харж чаддаг болсон. Дахиж худал амлалт, хиртэй хэдэн “цаас”-анд хууртахгүй байх.

Бид МАН-ыг хангалттай муу хэллээ. Магадгүй тэд муу нэр зүүх “эрх”-ээ өөрсдөө олж авсан байх. Гэтэл танай намын хувьд ч, таны хувьд ч сайнгүй зүйл дуулддаг. Жишээ нь, таныг Нийгмийн даатгалын сангаас мөнгө иддэг уудаг гэх яриа байна.

Одоо ч энэ ярианаас залхаж байна шүү. Тиймээс товчхон л хариулъя. Идсэн уусан юм байдаг бол шалга аа. МАН-д УИХ-д 64 суудал, шүүх, прокурор, АТГ, Аудит гээд шалгах бүх л эрх нь байна шүү дээ. Анх сонгогдож орж ирчихээд “Шалгана, илрүүлнэ” гээд шүд зуугаад занаад л байсан хүмүүс өөрсдөө хөгөө чирээд эхэллээ. Нэмж хэлэхэд Нийгмийн даатгалын сан гэж тусдаа бие даасан сан байхгүй шүү дээ. Аль 2000 онд Намбарын Энхбаяр, Чүлтэмийн Улаан хоёр Төрийн сантай нийлүүлээд савыг нь хоосолчихсон. Одоо иргэдийн нэрийн дансанд хоосон бичилт хийгээд л яваад байгаа шүү. Миний мэдэхээр энэ “Өр” 12 их наяд төгрөг болсон байсан. Үүнийг засч залруулах алхмыг бид эхлүүлсэн. Ирээдүйн өв сангийн тухай хууль санаачлан батлуулж, ипотекийн зээлийн эргэн төлөлтийн 3.5 их наяд төгрөгийг байршуулж, ипотекийн зээл болон Засгийн газрын баталгаат төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийх замаар хөрөнгөө арвижуулах механизмыг суулгаж өгсөн юм. Гэвч МАН гарч ирээд бүгдийг сүйдэлсэн. 3.5 их наяд төгрөг хаашаа орсон нь мэдэгдэхгүй алга болсон. Ипотекийн зээл ч зогссон.

Хоёрт, 2012 онд намайг ХАХНХЯ-ны сайдаар томилогдож ирэхэд Нийгмийн даатгалын сангийн мөнгө банкуудын харилцах дансан дээр сул байршиж байсан. Чи бод л доо. Дөрөв, таван зуун тэрбум төгрөгийг хугацаатай хадгаламжид хийвэл ашигтай юу, зүгээр харилцах дансанд байлгах нь ашигтай юу.

Мэдээж хугацаатай хадгаламж нь илүү ашигтай. Хүү нь ч өндөр байна шүү дээ.

Тэгвэл 2008-2012 он хүртэл зүгээр л сул хэвтэж байсан байх нь. Үүнийг би зориудаар улсыг хохироосон үйлдэл гэж харсан. Тийм учраас бүх мөнгийг цуглуулаад хуулийн дагуу цалин, тэтгэвэр тавихад шаардагдах зохист үлдэгдлийг нь үлдээгээд бусдыг нь банкуудтай хадагаламжийн гэрээ хийж байршуулсан. Үр дүнд нь 2012-2016 он хүртэл буюу дөрвөн жилд 270 тэрбум төгрөгийн хүүгийн ашиг олсон. Гэтэл 2008-2012 онд ердөө 47 тэрбум төгрөгийн ашиг олж байж. Энэ хугацаанд буюу 2008-2016 он хүртэл банкны хүү өөрчлөгдөөгүй. Өөрөөр хэлбэл, 2008-2012 он хүртэл Монгол Улс, Нийгмийн даатгалын сан олж болох байсан 230 орчим тэрбум төгрөгөө алджээ. Хэн улсыг хохироов, хэн ямар зорилгоор ийм хорлонтой үйлдэл гаргав гэдгийг шалгах ёстой. Шалгаад эхлэхээр “Эрдэнэ нийгмийн даатгалын мөнгөнөөс идсэн уусан” гэж төлбөртэй мэдээлэл цацаж эхэлдэг. Дөрвөн жилд 230 тэрбум төгрөг хийсэн улсад хэдхэн төгрөг гаргаад хүнийг гүтгэх юу байхав дээ. Товчхондоо ийм л юм болсон. Магадгүй би тэдэнтэй адил чимээгүйхэн суугаад, хүүг нь идээд байж байх ёстой байсан юм байлгүй. Гэтэл өнөөх нь тэгдэггүй. Хадгаламжид аваачиж хийгээд 200, 300 тэрбумаар нь хүүгийн ашиг олоод эхлэхээр урьд өмнөх булхай луйвар нь илрэх нь гээд айсан байх л даа. Мөнгө мөртэй, хэзээ нэгэн цагт энэ бүхэн илэрнэ. Үүнд би 100 хувь итгэлтэй байдаг. Тиймээс энэ гүтгэлэг доромжлолыг бардам сөрдөг юм.

Баярлалаа танд. Асуух зүйл маш их байсан ч цаг дэндүү бага байлаа. Сүүлийн асуултыг танд үлдээе.

Та бүхэнд ч гэсэн талархал илэрхийлье. Монголчууд бид Эзэн Чингисээс өвлөгдөж ирсэн тулгар төрийнхөө алтан жолоог талцал хуваагдлаасаа болж харийнханд алдсан гашуун түүх бий. Түүнийгээ эргүүлж аваад төдий л удаагүй байна. Бидэнд олдсон эрх чөлөө, тусгаар тогтнол эмзэг хэвээрээ л байгаа гэсэн үг. Тиймээс эрх чөлөөт Ардчилсан Монгол Улсаа хамтын хүчээр хамгаалж, хөгжүүлэх ёстой. Үүнд иргэн бүрийн оролцоо чухал гэдгийг сануулах нь илүүц биз ээ.

Андуйд САНААЧИЛГА

АРДЧИЛСАН НИЙГМИЙН ХӨСӨР ХАЯГДСАН ҮНЭТ ЗҮЙЛСИЙГ ДАХИН
СЭРГЭЭХИЙГ ЦАГ ҮЕ ТА БИДНЭЭС ШААРДАЖ БАЙНА.
ЭРХ ЧӨЛӨӨ, ШУДАРГА ЁСНЫ ҮЗЭЛ САНАА, ЗАРЧМЫН ТАЛААР

ЗАЛУУС БИД ЯРИЛЦАХ БОЛНО.

ТӨЛӨВШИЖ БУЙ УЛС ТӨР: БОДЛОГЫН НАМ

Монголын улс төр олон намын тогтолцоонд шилжээд 28 жил өнгөрч байна. Энэ тогтолцооны санаачлагч нь Ардчилсан нам байсан.

Өнгөрсөн 28 жилийн турш улс төрийн гол хоёр нам дор бүрнээ л илүү дэвшилтэт улс төрийн хүч болохоор тэмцсэн.

АН-ын хувьд зоригтой шинэчлэл, механизмуудыг үйл ажиллагаандаа оруулсаар ирсэн. Монголд анх удаа удирдах байгууллага нь ротацитай болж, Монголд анх удаа намын дарга, Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчээ марафоноор сонгож байлаа. Эрсдэлтэй энэ алхамуудын ачаар алдсан зүйл олон ч Ардчилсан нам институцын хувьд бэхэжсээр байгаа нь олзуурхуштай хэрэг.

Гэхдээ 2016 оны УИХ-ын ээлжит сонгуулиар сонгогчдын 40 орчим хувийн санал авсан хэрнээ есхөн тойрогт ялалт байгуулсан нь АН-д томоохон сануулга болов. 1992, 2000 оны гашуун ялагдалтай тун төстэй замаар энэ ялагдал ирсэн нь бүр ч анхаарал татсан асуудал болов. Асуудлын гол үндэс нь намын дотоод ардчилал алдагдсан явдал гэдэг нь бараг л ойлгомжтой байв. Учир нь энэ үед АН-ын доторх ротаци тасалдаад цөөнгүй жил болоод байлаа. Тийм ч учраас АН намын даргаа марафоноор сонгож аваад, шинэчлэлд ханцуй шамлан орлоо. Тэрхүү шинэчлэл нь намаа “Бодлогын нам” болгон шинэ шатанд гаргах явдал байв. Үндэсний зөвлөлдөх хороондоо ротаци явуулан шинэчилж, нэрийг нь Үндэсний бодлогын хороо болгон өөрчилснөөр их ажил эхлэв. Юун түрүүн намын дүрмээ шинэчлэв.

Ротацийг сэргээв

Шинэ дүрмийнхээ дагуу АН-ын бүх сонгуульт гишүүдийг намын гишүүд шууд сонгохоор зааж, жил бүр нийт сонгуульт гишүүдийнхээ гуравны нэгийг эргэлтэд оруулах буюу ротацийн сонгууль явуулах ёстой болсон. Мэдээж үүнийг зохион байгуулах дотоод сонгуулийн хороо байгуулагдсан. Энэ сонгуулийн хороо орон даяар 362 санал авах байранд 1895 хүний бүрэлдэхүүнтэй ротацийн сонгуулиа амжилттай зохион байгуулсан.

2017 оны дотоод сонгуульд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн, намын үүрийн дарга зэрэг 17 мянган албан тушаалд 20 мянга гаруй нэр дэвшигч өрсөлдсөн бөгөөд сонгуульд 152 800 гишүүн санал өгөх эрхтэй оролцсон.

Дүрмийн дагуу 2018 онд болсон ротацийн сонгуулиар 5546 албан тушаалд 8320 нэр дэвшигч өрсөлдсөн бөгөөд сонгуульд 42694 гишүүн санал өгөх эрхтэй оролцсон байна.

Ц.Туваан

Ардчилсан Намын Ерөнхий Нарийн Бичгийн Дарга

Ардчилсан намын шинэчлэл яагаад заавал бодлогын шинэчлэлээс эхэлж байгаа вэ? гэж олон

хүн асуудаг. Үнэндээ өнөөгийн эрх баригчдын алсын хараагүй бодлого шийдвэрүүд улс орныг маань гацаа мухардалд оруулчихжээ. Жирийн иргэдийн амьдрал сайжирсангүй, үнийн өсөлт, шудрага бус байдал, төрийн хулгай дээрэм гаарч байна. Шудрага ёс, тэгш хувиарлалтаар сум багаас хот суурин хүртэл тархан суугаа бүх монголчууд цангаж байна. Иймд бид шинэ бодлого, шинэчилсэн үзэл баримтлал, шийдэл нь тодорхой гарцуудыг санаачилж байна.

Ц.Уртнасан

Ардчилсан намын “Хүн амын хөгжил, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын бодлогын зөвлөл”-ийн дарга

Ардчилсан намаас Монгол Улсын болон нийслэл (аймаг), дүүрэг (сум)-ийн хөгжлийн бодлого, хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх, Засаг захиргааны удирдлагын оновчтой бүтцийг бий болгох, улс орны нийгэм, эдийн засгийн тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх бодлого боловсруулах, гишүүд, дэмжигчдийн санаачлагыг дэмжиж, хамтран ажиллах зорилго бүхий Үндэсний бодлогын хорооны гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй Бодлогын зөвлөл (Бодлогын салбар зөвлөл)-ийг зохион байгуулж ажиллуулах замаар Бодлогын нам болон шинэчлэгдэж байна.

Гэрэл зургийг МРА

Зөвлөлдөх биш бодлого боловсруулах...

АН-ын шинэчлэлийн нэн чухал хэсэг үндэсний зөвлөлдөх хороог Бодлогын хороо болгох шинэчлэл ротацийн сонгуулиар дөрөөлөн эхэлсэн.

Анх Үндэсний бодлогын хорооны сонгуульд нэр дэвшихээр 507 нэр дэвшигч бүртгүүлж 380 суудалд өрсөлдсөн бол энэ жил 145 нэр дэвшигч бүртгүүлж 123 суудалд өрсөлдөж сонгогдсон байна. ҮБХ дотроо 16-н бодлогын зөвлөлд

хуваагддаг аж. Бодлогын хорооны гишүүд өөрийн чадамж, мэргэжлээсээ шалтгаалан өөрт ойр бодлогын зөвлүүдэд багтан ажиллахаар болжээ. Салбараар төрөлжсөн бодлогын зөвлөлүүд төрөл бодлого, ард иргэдийн амьдралыг сектор бүрээр нь судлаж, төрийн бодлого, намын мөрийн хөтөлбөрт тусгах санаанууд, мэдлэгийн санг бий болгож байна. Түүнчлэн нарийн мэргэжилтнүүд, салбар бүрийн ТББ-уудын бодлогын хорооны үйл ажиллагаанд татан оролцуулах болсон манай улс төрд урд байгаагүй соёл, чиг хандлага юм.

Анхан шаттай хөл нийлүүлэх ажил

Намын анхан шатны байгууллагыг бэхжүүлэх ажилд 2 жил гаруйхан хугацаанд төрийн байгууллага албан хаагчаа чадавхжуулдгаас ч илүү хүч тавьж ажиллажээ. Бүсийн зөвлөгөөнөө дөрвөн аймагт хийгээд зогсохгүй, Монголоо сонсьё, Хөгжил шинэчлэл хэмээх үндэсний аяныг зохион байгуулжээ. Эдгээр аян нь зөвхөн намын гишүүдээр хязгаарлагдахгүй, иргэдэд чиглэж, индэр нь болж байгаа ажээ.

Т.Болдбаатар

Зам тээвэр, шуудан холбооны бодлогын зөвлөлийн дарга

Монгол төрийн шинэчлэл нь төрийн цөм болсон намын шинэчлэлээс эхэлнэ. Иймээс Ардчилсан Нам үзэл баримтлалаа шинэчилж, намын дүрэмдээ өөрчлөлт оруулан бодлогын нам болох эхлэлээ тавин ажиллаж байна. АН-ын Үндэсний Бодлогын Хорооны гишүүд 16-н бодлогын зөвлөлд мэргэжил, ажлын дадлага туршлагаараа хуваагдан орж, өнөөгийн Засгийн газрын бодлого шийдвэрийг судалж, мөн тухайн салбарын хөгжлийн гарцыг хайж, бодлогын бичиг баримтыг боловсруулан ажиллаж байна. Салбарын хөгжлийн төслийг боловсруулахдаа тухайн салбарын

мэргэжилтнүүд, эрдэмтэд, төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллаж эхлээд байна. Салбаруудын хөгжлийн бичиг баримтууд нь намын мөрийн хөтөлбөрт тусгагдах бөгөөд Ардчилсан Нам сонгуульд ялсан нөхцөлд хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө юм.

Б.Жаргалан

Боловсрол, шинжлэх ухааны бодлогын зөвлөлийн дарга

Ардчилсан намын үзэл баримтлалд тусгалаа олсон эрх чөлөөний үзэл санаа бол ардчилсан тогтолцооны суурь юм.

М.Ариунболд

Уул уурхай хүнд үйлдвэрийн бодлогын зөвлөлийн дарга

Монгол Улс 2014 онд Уул уурхайн салбарт

төрөөс баримтлах бодлогоо батлаад тогтвортой бодлогоор урт дунд хугацаандаа хөгжүүлэх чиг хандлагаа тодорхойлоод явж байтал 2016 оны УИХ-ын сонгуульд МАН ялж АН-ын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй гээд л бүх асуудлыг зогсоож одоог хүртэл өөрсдөө ямарч бодлогогүй шийдвэргүй эргэж буцсан нэг нь нөгөөгөө үгүйсгэсэн ойрын болон хэтийн төлөвлөгөөгүй өнөө маргаашаа аргацаасан хэлбэр төдийхнөөр УУХУ-ийн салбарыг хөгжүүлэх биш өнхөрүүлж байна.

АРДЧИЛСАН НАМЫН ҮНДЭСНИЙ БОДЛОГЫН ХОРООНЫ
ГИШҮҮДИЙН ТООН МЭДЭЭЛЭЛ

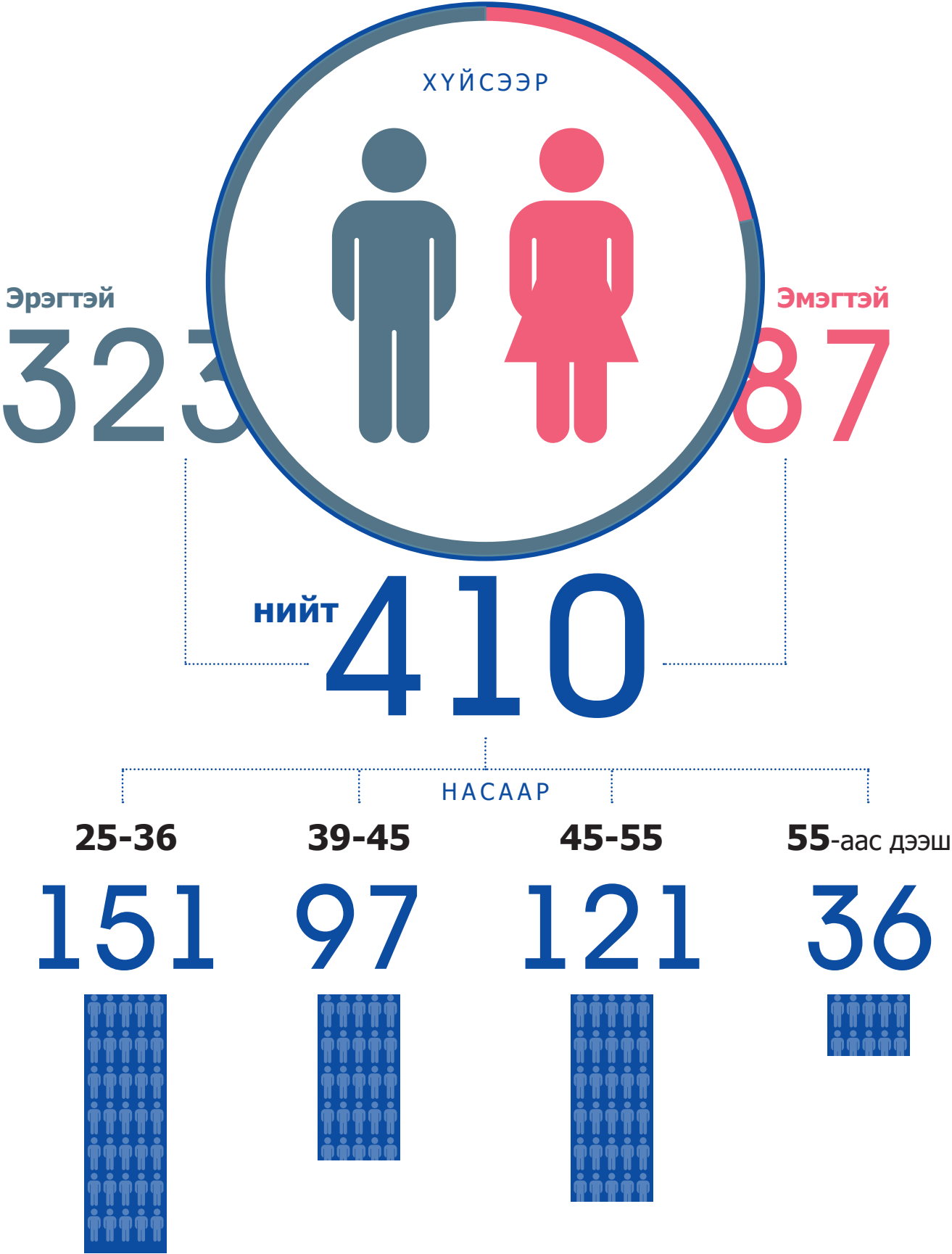

ФОТО МЭДЭЭ

Ардчилсан намын анхан, дунд шатны байгууллагуудад “Чанарын удирдлагын тогтолцоо” нэвтрүүлэх төсөл амжилттай хэрэгжлээ. ISO СТАНДАРТ БҮХИЙ АРДЧИЛСАН НАМ

Эрх баригчдын бодлого, шийдвэрийг эсэргүүцсэн иргэд тайван жагсаал зохион байгуулж, үзэл бодлоо илэрхийллээ.

Ардчилсан намын шинэчлэлийн хүрээнд “Ардчилсан залуучуудын холбоо”-ны ерөнхийлөгчийг бүх гишүүдийн саналаар сонголоо. “Ардчилсан залуучуудын холбоо”-ны ерөнхийлөгчөөр нийт 63.4 хувийн санал авсан Сүхбаатарын Эрдэнэболд сонгогдов.

Үндсэн дүрмийн хүрээнд “Ардчилсан эмэгтэйчүүдийн холбоо”-ны бүх шатны тэргүүн нийт гишүүдийн саналаар сонгогдлоо. “Ардчилсан эмэгтэйчүүдийн холбоо”-ны тэргүүнээр С.Одонтуяа (5382 оноо), Нийслэлийн АЭХ-ны тэргүүнээр Б.Пунсалмаа (1279 оноо) нарыг тус тус сонгов.

Ардчилсан хувьсгалын 30 жилийн ойгоор Ардчилсан намын шинэ төв байр үүдээ нээнэ.

БАГЦ МЭДЭЭ

Ипотекийн зээл авах хүсэлтэй 47 мянган өрх байна

Нийслэл хот хүрээгээ тэлж, өдрөөс өдөрт хүн ам өсөн нэмэгдэж байна. Энэ хэрээр яндангийн тоо ихэсч, нийслэлийн утаа улам бүр өтгөрч буй. Утаанаас салах, гэр хорооллыг багасгах ажил төр засгийн удирдлагуудын толгойн өвчин болсоор ч удлаа. Тэдний сайн, саараараа дуудуулан эхлүүлсэн ажил нь орон сууцжуулах явдал байлаа. Энэ хүрээнд төрийн албан хаагчдын 4000 айлын орон сууц хөтөлбөрөөр эхлүүлсэн ипотекийн зээл өдгөө ч үргэлжилж байна. Гэхдээ 2013-2016 оных шиг олон айлыг хамруулж чадахгүй байгаа юм.

2008 оноос хойш 8 жилийн хугацаанд улсын хэмжээнд 120 гаруй мянган айл өрх ипотекийн зээлд хамрагджээ. 2008-2012 онд 42661, 2013-2016 онд 80 гаруй мянган өрх ипотекийн зээлд хамрагдсан ч 2016 оноос хойш энэ хөтөлбөр бүр зогсоогүй ч алдаг оног хэрэгжиж байна. 2017 онд 10 мянган айл ипотекийн зээлд хамрагджээ. Товчхондоо, 2017 оноос эхлээд төсөвт тодорхой хэмжээний хөрөнгө тусгаад энэ хөтөлбөрийг явуулж байгаа юм. 2017 онд 110, 2018 онд 120 тэрбум төгрөг улсын төсөвт тусгасан учир зээлийн шаардлага хангасан хүн бүр энэ хөтөлбөрт хамрагдаж чадахгүй байна.

Нэг ёсондоо ипотекийн хөтөлбөр гацаанд ороод буй. Учир нь уг зээлд зарцуулах санхүүжилт хүрэлцээгүй байна. Ипотекийн зээлийн санхүүжилтээс Монголбанк ирэх оны нэгдүгээр сарын 1-нээс гарч, Засгийн газарт төвлөрүүлэхээр болсон. ОУВС-гийн зөвлөснөөр хийгдэх уг ажил хэрэгжихгүй нь. Энэ талаар Монголбанкны тэргүүн дэд ерөнхийлөгч Б.Лхагвасүрэн “Өнөөгийн эдийн засгийн нөхцөл байдлын улмаас

Засгийн газар ипотекийн хөтөлбөрийг өөр дээрээ төвлөрүүлэх боломжгүй. Тиймээс Монголбанк 2008 оноос хэрэгжүүлж байгаа уг хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэхээр болоод байна” гэлээ.

Монголбанк ипотекийн зээлийн эргэн төлөлтөөс 200, Засгийн газраас 110 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт хийснээр сард 30 тэрбум төгрөг арилжааны банкуудад очно гэж холбогдох албаныхан тооцжээ. Үндсэндээ Төв банк зээлийн хүүгээ 4 байсныг 1 хувь болгосноор арилжааны банкны санхүүжилтийн эх үүсвэр хямдарна гэж үзэж байна. Ингэснээр арилжааны банкууд ипотекийн зээлийн эх үүсвэрээ нэмэгдүүлж 200 тэрбум төгрөгт хүргэвэл сардаа 50-60 тэрбум төгрөгийн зээл гарч, хүртээмж нэмэгдэх аж. Судалгаагаар нийслэлд урьдчилгаа 30 хувиа төлөөд зээлд хамрагдах 33 мянга, орон нутагт 14 мянга, нийтдээ 47 мянган иргэн байгаа аж. Эндээс харахад ипотекийн зээлийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх хэрэгцээ шаардлага байсаар буй юм.

Төрөлт нэмэгдэв

Манай улсын хэмжээнд сүүлийн жилүүдэд төрөлт нэмэгдэж байна. Монгол Улсад 2018 он гарсаар эхний арван сарын байдлаар 64.5 мянган хүүхэд мэндэлжээ. Энэ нь өнгөрсөн оныхоос 5.4 хувь буюу 3328 хүүхдээр нэмэгдсэн статистик үзүүлэлт юм.

Гэхдээ хамгийн олон хүүхэд төрсөн жил нь 2015 он юм. Тухайн жилд 67352 хүүхэд төржээ. Төрөлт жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа ч хүүхдийн эндэгдэл ч нэмэгдэж байгаа сэтгэл эмзэглүүлэм мэдээ байна. Он гарсаар эхний арван сард 865 хүүхэд эндсэн нь эрүүл мэндийн салбарт шинэчлэлт хэрэгтэй харуулсан хэрэг боллоо.

Намын шинэчлэлээс Монголын шинэчлэл рүү

Ардчилсан нам шинэчлэл, үзэл баримтлал, бодлого, үйл ажиллагааныхаа талаар иргэдэд мэдээлэл хүргэж, ард түмнээ сонсох зорилготой эхлүүлсэн “Монголоо сонсьё” аяны хүрээнд 21 аймаг 330 сум, нийслэлийн есөн дүүрэг, 152 хороонд хүрч ажиллажээ.

Энэ аянд улсын хэмжээнд нийт 200 гаруй мянган иргэн оролцож, өнөөгийн эрх баригчдын бодлого, шийдвэр, нийгэм, эдийн засгийн байдал, Засгийн газрын үйл ажиллагааны талаар санал, бодлоо илэрхийлж, эрүүл мэнд, соёлын үйлчилгээ болон бусад арга хэмжээнд хамрагдсан байна. Иргэдээс ирүүлсэн саналыг төрлөөр нь ангилбал, 60 тэрбумын асуудал, агаарын бохирдол, газар олголт, хүүхдийн мөнгө, малчдын тэтгэвэр, зээлийн хүүг бууруулах, эрх баригчдын мөрийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт, Засгийн газрын үйл ажиллагаа, эрүүл мэнд, боловсролын салбарын чанар, хүртээмжийн асуудлыг хамгийн ихээр хөнджээ.

“Монголоо сонсьё” аяны хүрээнд Ерөнхийлөгчийн Тамгын газарт 202, Засгийн газарт 1187, УИХ дахь Ардчилсан намын бүлэгт 372, Ардчилсан намын бодлого, үйл ажиллагаатай холбоотой 960 саналыг тус тус иргэдээс ирүүлсэн байна. Мөн тухайн орон нутгийн удирдлагуудад хандсан санал, хүсэлт ч тодорхой хувийг эзэлжээ. Аяны хүрээнд иргэдээс ирүүлсэн санал, хүсэлтийг эрэмблэн, ангилж Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, УИХ, Засгийн газар, холбогдох төрийн захиргааны байгууллагууд, НЗДТГ, орон нутгийн захиргаанд хүргүүлсэн байна.

Дашрамд, тус намын шинэчлэлийн бодлогын хүрээнд “Монголоо сонсьё”, “Хөгжил-шинэчлэл” аянг зохион байгуулсан. “Монголоо сонсьё” аяны хүрээнд ард түмнээ, “Хөгжил-шинэчлэл”-ээр гишүүдээ сонсчээ.

Ирэх онд нүүрсний үнэ тогтвортой байх ч зэсийнх буурна

Дэлхийн зах зээл дээр ашигт малтмалын үнэ сэргэж байгаатай холбогдуулан манай улсын эдийн засаг өсөх талаар ОУВС-гийн шинжээчид мэдэгдсэн. Гэхдээ энэ сэргэлт цаашид тогтвортой үргэлжилнэ гэсэн үг биш юм. Учир нь, түүхий эдийн үнэ томоохон гүрнүүдийн улс төр, эдийн засгийн харилцаанаас хамааран савалж байдаг. Тодруулбал, АНУ, Хятад улсын мөнгөний бодлого, гадаад худалдаанаас дэлхийн түүхий эдийн үнэ ихээхэн хамаардаг билээ. Гэсэн ч олон улсын шинжээчид бусад хүчин зүйлст тулгуурлан түүхий эдийн үнийн төлвийг тодорхойлдог. Энэхүү төлөвт үндэслэн манай улсын экспортын гол бүтээгдэхүүний үнэ ирэх онд ямар байхыг танилцуулъя.

ЗЭС

Энэ металын үнэ тогтвортой байж чадахгүй байна. Тухайлбал, энэ оны нэгдүгээр улиралд дунджаар 7075 ам.доллар байв. Үүнээс хойш аажмаар буурч долдугаар сард 6251 ам.доллар болсон. Үнэ буурах гол шалтгаан нь АНУ, Хятадын худалдааны зөрчилдөөн болсон хэмээн шинжээчид үзэж буй. Ганц зэс ч бус бусад түүхий эдийн үнэд уг үйл явдал хүчтэй нөлөөлж байгаа юм. ОУВС-гийн шинжээчид энэ онд нэг тонн зэсийн дундаж үнэ 6191 ам.доллар байх төсөөлсөн. Харин ирэх онд дэлхийн зах зээл дэх зэсийн эрэлт, Хятадын эдийн засгийн өсөлт, макро бодлого, олон улсын геополитикоос хамаарч ханш хэлбэлзэхийг анхааруулаад буй. Энэ онд дэлхийн хэмжээнд 21.4 сая тонн зэс хэрэглэх тооцоо бий. Тэгвэл ирэх онд хэрэглээ 22.3 сая тонн болох төсөөлөл гараад байна. Иймд зэсийн үнийн график дээшээ чиглэх таамаг ч байгаа юм.

АЛТ

Уг металын үнэ энэ оны эхний хагас жилд унци нь дунджаар 1314 ам.доллар байв. Гэвч гуравдугаар улиралд 1286 ам.доллар болж хямдарсан. Ийнхүү ханш сулрахад, АНУ-ын Холбооны нөөцийн банк бодлогын хүүгээ нэмэгдүүлэх хүлээлт үүссэн, ам.долларын ханш чангарсан нь нөлөөлжээ. Ирэх онд гоёл чимэглэлд ашиглах алтны эрэлт нэмэгдэнэ хэмээн шинжээчид үзэж буй. Гэвч үнэ өсөхгүй харин ч буурна гэсэн төсөөлөл гараад байна. Шалтгааныг нь шинжээчид АНУ-ын ажилгүйдлийн түвшин буурч,

Холбооны нөөцийн банк бодлогын хүүгээ дахин нэмэгдүүлэх процесстой холбон тайлбарлаж байна. Мөн хөгжингүй орнуудын инфляц нам түвшинд хадгалагдах хүлээлт ч байгаа юм. Эдгээр үзэгдлээс шалтгаалан дундаж үнэ энэ онд 1201 ам.доллар байхаар таамаглажээ.

НҮҮРС

Өмнөд хөрш БНХАУ нүүрсний хэрэглээгээ бууруулах бодлого баримталж буй. Гэвч эрэлт нэмэгдэж энэ оны зургадугаар сарын байдлаар импорт нь 19.2 сая тонноор өссөн дүн бий. Хятадын эрх баригчид нүүрсний үнэ тогтворжуулах бодлого баримталж байгаа. Энэ хүрээнд Шаньси, Өвөрмонголын нүүрс олборлолтыг 250 сая тонноор нэмэгдүүлж болзошгүй хэмээн шинжээчид үзэж байна. Хэрэв тэгвэл манай улсын нүүрсний экспортод сөргөөр нөлөөлж болзошгүй юм. Харин үнийн тухайд ОУВС, Дэлхийн банкны шинжээчид энэ онд нэг тонн коксжих нүүрсний дундаж үнэ 202 ам.доллар байхаар тооцсон. Учир нь, Хятадын коксжих нүүрсний импорт энэ оны гуравдугаар улиралд 7.4 сая тонноор нэмэгдэж, “хар алт”-ны үнэ өсчээ. Цаашид тус улсын коксжих нүүрсний хэрэглээнэг тэрбум тоннд хүрэх, гангийн эрэлт, үйлдвэрлэл буурахгүй төсөөлөл гарсан. Иймд нүүрсний үнэ тогтвортой байхаар дүгнээд буй. Нөгөө талаар нүүрсийг байгалийн хий, нар, салхины эрчим хүчээр оруулах болсон. Иймд урт хугацаандаа нүүрсний үнэ хямдарч магадгүй хэмээн шинжээчид үзэж байна.

Монголд шатахууны үнэ буухад АНУ нөлөөлөх үү

Шинэ он гарахтай зэрэгцэн өсч эхэлсэн шатахууны үнэ буурах хүлээлт сүүлийн үед олон нийтийн дунд үүсээд байна. Тодруулбал, өнгөрсөн сараас эхлэн дэлхийн зах зээл дээр газрын тосны үнэ унах болсон. Үүнтэй холбогдуулсан Сангийн сайд Ч.Хүрэлбаатар “Газрын тосны ханш маш хурдацтай унаж байна. 72 ам.долларын ханштай байсан газрын тосны ханш хоёр долоо хоногийн дотор 59 ам.доллар болтлоо буулаа. Тэгэхээр манай улс дахь шатахууны үнэ арванхоёрдугаар сараас буух байх. Одоо бол үнэ өндөр байх

үед ОХУ-аас авсан шатахуун Монголд зарагдаж байгаа” гэсэн юм. Тэгвэл шинжээчдийн зүгээс газрын тосны үнэ баррель тутамдаа 73 ам.долларт хүрнэ гэж тооцоод байгаа. Шалтгааныг ОПЕК-ийн орнуудын үнэ өсгөх сонирхолтой холбон тайлбарлаж байгаа юм. Тэгвэл нөгөө талаас АНУ-ын Хууль зүйн яам тус байгууллагын нөлөөллийг хязгаарлах зорилготой хуулийн төсөл боловсруулж байгаа. Энэ нь манай улсад эергээр нөлөөлж, шатахууны жижиглэнгийн үнэ буурах бодит боломж байж болох. Өөрөөр хэлбэл, Монголд шатахууны үнэ буухад АНУ нөлөөлөх үү гэдэг асуултыг үлдээгээд байгаа юм. ●

“2012-2016 онд л гэхэд 4970 км зам ашиглалтад орж Монгол Улс нийтдээ 7934 км урт авто замтай болсон юм”

“Зам дагаж хөгжил ирнэ” гэж хэн нь үл мэдэгдэх нэгэн чухам үнэнийг цөөн үгэнд багтаасан байдаг. Үнэхээр зам дагаж хөгжил ирдгийг өнгөрсөн он жилүүд харуулсан.

Зуны аагим халуунд хамрын тамхи шиг нарийн тоостой, цонхоо нээх ямар ч боломжгүй шороон замаар хот хооронд нийтийн тээвэрт хөлсөө урсган зорчдог байсан цаг аль хэдийнэ ард хоцорчээ. Иргэд иймэхүү байдалтай алсыг зорьдог байснаа ч мартсан биз. “Хөдөө ямар машинаар явбал тохиоромжтой вэ” гэхээр “Хүний машин л хамгийн сайхан даа” гэж хошигнодог байсан монголчууд машинаа эвдэлчих вий гэж санаа зовохгүйгээр хүссэн газартаа очдог болсон. “АН-ын үед приусээр Хөвсгөл ордог болсон” гэдэг нь үлстөржсөн өнгө аястай хэдий ч амьдралын үнэн. Зам дагаж хөгжил ирсэн энэхүү амьдралын үнэнийг дараах хоёр тохиолдлоор эргэн сануулъя.

Лүнгийн зам там байсныг мартаагүй биз дээ

Улаанбаатараас баруун тийш зорчиж буй иргэд Лүнгийн замыг “Зам биш там” хэмээн халагладаг байлаа. Би ч бас там болсон тэр замаар зорчиж явсан хүний нэг. Оюутан байх үедээ (2006-2010) зуны амралтаараа Өвөрхангай-Улаанбаатарын хооронд хэчнээн ч удаа зорчдог байв даа. Учир нь, аав, ээждээ тусалж Улаанбаатараас Өвөрхангай руу бараа зөөдөг байлаа. Бараагаа “Нарантуул” захаас ачааны машинд аччихаад өөрөө хот хооронд хүн тээвэр хийдэг микро автобусанд сууна. Хот хооронд явж байгаа микро автобус, Улаанбаатарт нийтийн тээврийн шугаманд явж байгаа микро автобус хоёрын хооронд ямар ч ялгаа байхгүй. Нэг эгнээ суудалд

ЗАМ ДАГАСАН ХӨГЖИЛ

дөрвүүлээ шахаж сууна. Олны нэрлэж заншсанаар нугасанд сууж явах тохиолдол ч гарна. Аль ч эгнээнд суусан цонхон талд суухын төлөөх өрсөлдөөн зорчигдын дунд өрнөнө. Цонхоо бага ч гэсэн нээж сэрүүцэх гэж л тэр шүү дээ. Нэг удаа хамгийн арын эгнээний захын суудалд сууж явсан юм. Цонхонд хамгийн ойр суусандаа баярлаж байсан нь лавтай. Цонхоо бага зэрэг нээгээд сэрүүцэж явтал унтчихсан байлаа. Нөгөө зам биш там болсон Лүнгийн донсолгоотой зам унтаж яваа хэнийг ч нойрноос нь сэрээнэ. Харин сэтгэл санааг нь бол сэргээхгүй. Цонхоо нээчихээд сэрүүхэн унтаж явсан би сэрээд хартал хамрын тамхи шиг бужигнасан шороон дунд явж байлаа. Цонхоо бушуухан хаасан ч нарийн тоосонд аль хэдийнэ дарагдсан байв. Онгойлгосон цонхоо налаад унтсан миний нүүрсний нэг тал нуль тоос шороо. “Бушхүүгийн үлгэр” Монголын уран сайхны кинонд нүүрснийх нь тал нь хар, тал нь цагаан чөтгөрийн дүр гардаг даа. Би өөрийгөө тиймэрхүү болсон байсан болов уу гэж боддог юм. Хөгжилтэй, бас гунигтай энэ түүхээ Лүнгийн замаар зорчих бүрт дурсдаг. Мөн нэг удаа сууж явсан микро автобус маань шаварт сууж харанхуй болсон хойно бөөнөөрөө түрж гаргасан тохиолдол ч бий.

Өөрөө ингэж бөөн адал явдал дундуур явсаар зорьсон газартаа ирлээ ч Улаанбаатараас ачуулсан бараагаа хүлээж багагүй хугацаа алдана. Ачааны машин Улаанбаатараас ирэхийг бүтэн өдөржин, эсвэл нэг хоног хүлээдэг байлаа. Энэ нь бас л муу замтай холбоотой. Улаанбаатар-Өвөрхангайн хооронд хот хоорондын нийтийн тээврийн микро автобусанд суугаад өглөө гарсан бол бүтэн өдөржин, орой гарсан бол шөнөжин явж байж зорьсон газартаа хүрдэг байв. Харин одоо 5-6 цаг давхиад л очиж байна. Ачааны машин

ч ялгаагүй хурдан явдаг болжээ. Сайн зам ийнхүү иргэдийн тав тухыг хангаад зогсохгүй цаг хугацаа, хөрөнгө мөнгийг хэмнэж байна.

“Зам ашгаа шууд өгдөггүй, эргэн төлөгддөггүй хөрөнгө оруулалт” гэх шүүмжлэл байдаг. Гэвч аймгийн төвүүдийг Улаанбаатар хоттой хатуу хучилттай авто замаар холбосноор иргэдэд ямар их ашиг авч ирж байгааг тэр замаар зорчин амьдралаа залгуулж буй хүмүүс маш сайн мэднэ. Машинд нь эвдрэл гэмтэл гарах нь багасах, Улаанбаатараас авсан бараа бүтээгдэхүүнийг удаан хүлээхгүйгээр хүлээн авч худалдаалах гэх мэтээр давуу тал их бий болсон. Зам дагаж хүн бүрт ирсэн энэ ашиг нийлээд тухайн орон нутгийнхаа эдийн засагт эерэгээр нөлөөлж, зам дагаж хөгжил гэдгийн бодит илэрхийлэл болж байна.

Хүссэн хүн бүр Хөсвгөл нуурыг үзэх боломжтой болсон

Зам дагаж хөгжил ирдэг, иргэдэд ашиг тусаа өгдгийг тодоор харуулсан бас нэг жишээ бий. Энэ бол Хөсвгөлийн зам. Иргэд 2015 оноос Улаанбаатараас Хөсвгөл нуур хүртэл хатуу хучилттай авто замаар зорчдог болсон. Үүнтэй холбоотойгоор тухайн жилийн наадмын үеэр буюу долдугаар сарын 5-16-ны өдрүүдэд Хөсвгөл

нуур руу гадаад, дотоодын 70000 орчим жуулчин очсон гэдгийг аялал жуулчлалын салбарынхан хэлдэг. Жуулчид их очсонтой холбоотойгоор Хөсвгөл аймгийн дэлгүүрүүдийн бараа шавхагдаж байсан тухай ч ярьдаг. Мөн утасны нэгж, шатахууны хомсдол үүссэн. Тухайн үед цахим орчинд “Хөсвгөлөөс буцагсад” уран сайхны кино өдөр бүр 22-ын товчоогоор гарна. Тэд нэгжгүй, шатахуунгүй, мөнгөгүй Хөсвгөлөөс Улаанбаатарт хэрхэн ирэх вэ” гэсэн хошигнол хамгийн их хандалт авч байлаа. Монголчууд ингэж авто замын сайхныг мэдэрч, үзэхийг хүсдэг байсан Монголынхоо үзэсгэлэнт байгальд бөөнөөрөө аялсан юм. Түүнээс өмнө Хөсвгөл нуураа үзнэ гэдэг олон хүний мөдөөдөл байлаа. Учир нь, зам муутай учраас зөвхөн том машинтай хүний л очих газар байв. Харин хатуу хучилттай авто замаар холбогдсоноор том, жижиг гэлтгүй машинтай бүх хүнд энэ зам нээлттэй болсон. “АН-ын үед приусээрээ Хөсвгөл ордог болсон” гэж энэ л дээ.

Хөсвгөлийн зам иргэдэд тав тухай аялах боломж олгосон шигээ аймагтаа хөгжих, хөрөнгөжих боломж олгосон. 2015 оноос хойш Хөсвгөл аймгийн төсөвт аялал жуулчлалын салбараас төвлөрдөг орлого нэмэгджээ. Энэ бол зам шууд бусаар асар их ашиг өгдгийн жишээ.

Монгол Улсад шинээр тавигдаж буй авто замын хэмжээ жилээс жилд уртасч тэр хэрээр орон нутгийн хөгжил хурдасч, иргэдийн амьдрал дээшлэх биз ээ. Бүтээн байгуулалтын үр дүнгээ дөрөв дөрвөн жилээр тооцдог Монгол Улсад сүүлийн жилүүдэд авто замын бүтээн байгуулалт их хийгдсэн. 2012-2016 онд л гэхэд 4970 км зам ашиглалтад орж Монгол Улс нийтдээ 7934 км урт авто замтай болсон юм.

**Монголд Улс
төрийн нам үүсэн
байгуулагдаад бараг
100 жил болох гэж
байна. Харин дэлхий
нийтэд улс төрийн
нам үүсээд 150 гаруй
жил л болж байгаа
ажээ.**

Хүн төрөлхтний түүхэнд нам харьцангуй хожуу үүсч бий болсон гэсэн үг. Гэхдээ эдүгээ улс төрийн намгүй улс орон бараг байхгүйтэй адил. Төрийн эрх мэдэл нь хэмжээгүй эрхт хааны гарт байдаг Йордан, Кувейт, Бутан, Оман зэрэг цөөхөн хэдэн улс оронд, мөн 20-30 мянган хүн амтай жижиг арлын улсуудад нам байдаггүй. Албан ёсоор хориглодог. Ийм дарангуйлагч дэглэмтэй улс гарын арван хуруунд багтана. Тэгэхээр нам гэдэг ямар ч байсан дэвшилтэт ойлголт, үзэгдэл байх нь. Сонгодог утгаараа нам бол үзэл бодлоороо эвлэлдэн нэгдсэн, төрийн эрх авах зорилго бүхий хэсэг бүлэг хүмүүсийн нэгдэл, улс төрийн байгууллага.

Ганц хүний хэмжээгүй эрх дарх ноёлсон хаант засаглал л биш бол аливаа улс орны төрийг ард олны үнэмлэхүй олонхийн саналыг авч сонгогдсон улс төрийн хүчин буюу нам удирдан жолооддог нь жишиг болон тогтжээ. Үүнээс аливаа улс орон гажих арга үгүй. Үүнээс илүү

оновчтой засаглалын хэлбэрийг олсон нь ч үгүй. Намаас татгалзах аваас хэн нэг дарангуйлагчийн хэмжээгүй эрх мэдэл хийгээд хугацаагүй хаанчлалд л төрийн жолоог атгуулахаас өөр сонголт байхгүй юм чинь аргагүй юм. Муу муухай ч гэлээ улс төрийн намтай байж л ардчилсан төр засаг бий болно.

Гэтэл сүүлийн үед улс төрийн намуудыг татан буулгаад амар сайхандаа жаргах тухай үлгэр хаа сайгүй сонсогдох болов. Энэ нэг бол гэнэн тэнэг хүний яриа, эс бөгөөс хорон хоржоонтой, холын бодлоготой явуулга. Намуудыг татан буулгана гэдэг яриа төрийг хүчгүйдүүлэх, үнэгүйдүүлэх аюултай. Нэг үгээр хэлбэл намгүй улс болъё гэж байгаа нь төргүй улс болъё гэсэнтэй агаар нэг. Нөгөө талаар энэ бол Үндсэн хууль хийгээд Хүний эрхийн түгээмэл тунхаг, Олон улсын иргэний болон улс төрийн пакт зэрэг олон улсын гэрээ конвенцид заасан иргэдийн язгуур эрх болох үзэл бодлоо илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрхийг шууд хааж боогдуулах гэсэн бүдүүлэг оролдлого,

НАМГҮЙ ТӨР

санаархал мөн.

Иймээс л өнөөгийн Монголын хувьд улс төрийн хүчнүүд авлигад идэгдэж ялзарсан, ёс суртахууны хувьд адгийн шаар болсон ч гэлээ нам гэдэг институцынх нь хувьд өмөөрөх гэсэн юм. Бүх намуудыг татан буулгаж хаячихаад төр, засгаа хэн хэрхэн эмхлэн байгуулах вэ. Төсөөлөх аргагүй. Ёстой л морь унасан толгойгүй хүмүүс болж хувирна. Шийдэм бороохой бариад уул хад, ширэнгэ ойд гүйж явсан хүй нэгдлийн үе рүүгээ эргэж очно. Хүчтэй нь хүчгүйгээ дийлж эзэрхийлдэг ширэнгийн дүрэм л нийгэмд үйлчилнэ.

Намуудыг тараая гэж байгаа хүмүүс үүнийг мэдэж л байгаа. Мэдэхийн дээдээр мэдэж байгаа тул ингэж зориуд ярьж байгаа болов уу гэж хардах үндэстэй. Тэгэхээр нийгмийн оюун санаанд, ялангуяа цахим орчинд улс төрийн намуудыг татан буулгах нь зөв гэдэг үзэл бодлыг суулгах гэж оролдож байгаа нь Монголын төрийг эзэнгүйдүүлэх гэсэн харь санаа, далд явуулга гэхээс өөр аргагүй. Хуруугаа

мойног гээд тасдаад хаядаггүйтэй адил улс төрийн намуудын буруу булхай, ялзал доройтлыг засч залруулаад, институцынх нь хувьд жинхэнэ сонгодог утгаар нь авч явах л ёстой. Өөрөөр хэлбэл, цэвэр үзэл баримтлал, үйл ажиллагаагаараа өрсөлддөг бодлогын намуудыг бий болгох чиглэл рүү л явах учиртай.

Төр засгийн буруу булхайг шүүмжлэн үзэл бодлоо илэрхийлж, эвлэлдэн нэгдэж жагсаал цуглаан зохион байгуулж байгаа иргэд яваандаа нэгдэн нийлж иргэний хөдөлгөөн болж, эцэстээ Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлэн нам болж байгаа нь өөрөө жам ёсны үзэгдэл юм. 2000-аад оны эхээр үүссэн иргэний хөдөлгөөнүүд нэгдэн Иргэний хөдөлгөөний нам байгуулсан нь үүний жишээ. Сүхбаатарын талбай дээр 800 хүн гарч хашгираад ямар ч үр дүнд хүрэхгүй. Харин тэд гарын үсгээ цуглуулан эвлэлдэн нэгдэж, үзэл бодол, үйлс зорилгоо тодорхойлоод хуулийн дагуу нам байгуулчих юм бол дуу хоолойгоо төрд хүргэх боломж бүрдэнэ. Улмаар ардчилсан

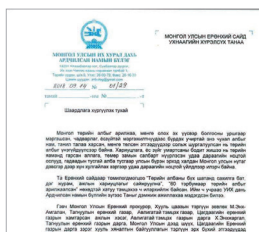
сонгуульд оролцох эрх нь нээгдэнэ. Бие даан нэр дэвшиж хууль тогтоох дээд байгууллагад сонгогдох боломж бий ч бие даагч хэзээ ч төрийн бодлого тодорхойлж чаддаггүй. Хувийн бодлоо л илэрхийлдэг.

Нам, төр гэдэг нэг зоосны хоёр тал юм гэдгийг дээрхээс харж болно. Харин өнөөгийн нийгэмд намд итгэх иргэдийн итгэл эрс багасч байгаа нь үнэн. Үүнд намууд, тэнд үүрлэсэн улстөрчид, “намчид” буруутай. Улс төрийн нам ашиг хонжоо хайгчид, албан тушаал, эрх мэдэл горилогчдыг төрд шургуулах шат гишгүүр болж байгаагаас өнөөгийн нийгэм дэх эмх замбараагүй байдал, хагарал хуваагдал, ядуурал бий болсон. Монголын улс төрийн намууд хандивлагчдаасаа шууд хараат, ашиг сонирхлын бүлгүүдийн нэгдэл төдий болсныг өнөөдөр өрнөж буй үйл явдлууд харуулсаар байна. Тиймээс жоомоо алах гээд байшингаа шатааж болохгүй. Жоомнуудыг бол харин устгах нь зайлшгүй. Намыг биш намчдыг төрөөс зайлуулъя.

Тэгж байж улс төрийн намууд шинэчлэгдэнэ. Намуудыг мөнгөтэй хүмүүсийн эрх ашгийн нэгдэл болгож байгаа тогтолцоо, хууль эрх зүйн орчныг өөрчлөх цаг нэгэнт болсон. Улс төрийн намуудын тухай хууль олон жил дуншиж, хэд хэдэн парламент дамжин өнөөгийн УИХ-д өргөн баригдаж намрын чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад багтаад байгаа нь нааштай сайн мэдээ.

Энэ хуулийн төсөл үндсэн үзэл баримтлалаасаа гажилгүй батлагдвал улс төрийн намууд судалгаанд тулгуурласан бодлогын институц болон хөгжих эрх зүйн орчин бүрдэх юм. Тэгж гэмээнэ гэрэлтэй газар бохироор хооллодог жоомнууд тогтдоггүй шиг шударга, зөв, эрүүл хандлагатай орчинд улс төрийн шавьж хорхойнууд орох газаргүй болно.

УИХ ДАХЬ АН-ЫН БҮЛЭГ

2018.02.01 Ардчилсан нам болон УИХ дахь АН-ын бүлгээс татвар нэмсэн асуудал, Үндсэн хуулийн өөрчлөлт болон агаарын бохирдлын эсрэг тайван жажсаал зохион байгуулж, эрх баригчдад шаардлага тавилаа.	2018. 09.14 “Монголоо сонсго” аяны хүрээнд иргэдээс ирсэн санал хүсэлт, тэр тусмаа төрийн албыг наймаалцсан 60 тэрбумын хэрэг, Монгол Улсын хууль, тогтоомж зөрчигдөж байгаа асуудлаар Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүхэд АН-ын бүлгээс албан шаардлага хүргүүлэв.	2018.10.08 УИХ дахь АН-ын бүлэг ээлжит хуралдаанаар Монгол Улсын 2019 оны нэгдсэн төсвийн тухай, 2019 оны нэгдсэн төсвийн дагалдах хуулиудын хүрээнд Сангийн сайд Ч.Хүрэлбаатар болон холбогдох албаны хүмүүсийн мэдээллийг сонслоо.	2018.10.26 ЖДУ-ийг хөгжүүлэх сангаас иргэн, аж ахуйн нэгжүүдэд олгох зориулалттай хөрөнгийг УИХ-ын нэр бүхий гишүүд, Засгийн газрын сайд нар өөрсдөө авсан байсныг буруушааж, УИХ-ын дарга М.Энхболд, Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүх нарт АН-ын бүлгээс шаардлага хүргүүлээ.	2018.11.01 УИХ дахь АН-ын бүлгийн гишүүд УИХ, Засгийн газрыг хууль зөрчсөн үйлдлүүдээ зогсоотол чуулган, Байнгын хорооны хуралдаанд оролцохгүй гэдгээ мэдэгдэж нэгдсэн хуралдааныг орхилоо.
--	--	---	--	--

АН-ын бүлгийн гишүүдийн өргөн барьсан зарим хуулийн төсөл

Зээлийн хүүг бууруулж, мөнгө хүүлэлттэй тэмцэх хуулийн төсөл хэлэлцэх эсэх нь дэмжигдлээ

УИХ-ын гишүүн С.Эрдэнэ “Зээлийн хүүгийн хязгаар тогтоох болон мөнгө хүүлэлттэй тэмцэх тухай” хуулийн төслийг (2018.04.24) өргөн барьсан. Энэ хууль батлагдсанаар зээлийн хүүгийн хэт өндөр түвшин мэдрэгдэхүйц буурах, ялангуяа банк бус зээлдүүлэгчдийн зээлийн хэт өндөр хүү багасан, мөнгө хүүлэх үйл ажиллагаа журамлагдаж, хязгаарлагдана гэж тооцжээ. Улмаар бизнесийн үйл ажиллагааны зардал буурах, ашиг хуримтлал нэмэгдэх, бизнесийн орчин сайжрах, төлбөрийн чадвар дээшлэх, татварын бааз суурь тэлэх, төсвийн орлого нэмэгдэх зэрэг эерэг нөлөөлөл гарах юм. Уг хуулийн төсөл Байнгын хороо, УИХ-ын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэгдэж байгаа.

Гэр хорооллын хөгжлийн тухай хуулиудын төслийг өргөн барив

УИХ-ын гишүүн Л.Болд Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, Гэр хорооллын хөгжлийн тухай хуулиудын төслийг (2016.12.27) өргөн барьсан. Гэр хорооллын хөгжлийн тухай хуулийн тухайд, иргэдийн эрүүл, аюулгүй, таатай орчинд амьдрах эрхийг хангах, эдийн засгийн эргэлтэд иргэдийн газар, үл хөдлөх хөрөнгийг оруулж амьжиргааны чанарыг дээшлүүлэх зорилготой. Түүнчлэн хот, суурин газарт инженерийн дэд бүтцээр хангагдаагүй нутаг дэвсгэрт иргэдийн өмчилсөн газрыг тохижуулан хөгжүүлэх, дэд бүтэц, үйлдвэр, үйлчилгээний хамтын өмчлөл бүхий бүтцийг бий болгох зорилгоор уг хуулийн төслийг өргөн мэдүүлсэн юм.

Улс төрийн хилс хэрэгт хэлмэгдэгчдийг цагаатгах хууль батлагдав

УИХ-ын дэд дарга, Цагаатгах ажлын удирдан зохион байгуулах улсын комиссын дарга Я.Санжмятав Улс төрийн хилс хэрэгт хэлмэгдэгчдийг цагаатгах, тэдэнд нөхөх олговор олгох тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг (2017.09.07) өргөн мэдүүлж батлуулав. Төсөлд өмнө нь орон сууц, гэр болон түүнтэй тэнцэх нөхөх олговор аваагүй улс төрийн хилс хэрэгт хэлмэгдэгч, хэрэв хэлмэгдэгч нас барсан бол түүний эхнэр буюу нөхөр, хэлмэгдэгчийн амьд байхад нь төрсөн болон үрчилж авсан түүнчлэн хэлмэгдэгчийн нас барснаас хойш 10 сараас илүүгүй хугацааны дотор төрсөн хүүхдэд нэмэлт нөхөх олговрыг нэг удаа олгохоор тусгасан.

Д.Эрдэнэбат

“Чингис” бондын мөнгө оффшорт гараагүй. Монголын бүтээн байгуулалтад зарцуулагдсан. Үүний хамгийн том ажил нь 80 мянган айлыг орон сууцжуулсан явдал. Ипотекийн зээл хэрэгжиж 200 мянган ажлын байрыг хадгалж, утааг нэмэгдүүлэхгүй байхад тодорхой хувь нэмэр болсон.

Ж.Батзандан

УИХ бол Монгол Улсын дотоод, гадаад бүх бодлогод анхаарлаа хандуулж ажиллах үүрэгтэй байгууллага. Гэвч хүний эрхийн асуудалд анхаарлаа хангалттай хандуулахгүй байгаа гэж би үзэж байгаа. Монгол хүн бүр эрхэмсэг орших, Үндсэн хуульд заасан үндсэн эрх, эрх чөлөөгөө эдлэх эрхтэй.

Б.Наранхүү

Төсвийн орлого, бодлого талдаа анхаарах хэд хэдэн зүйл байна. Тухайлбал, Орос, Хятадын гадаад аялал жуулчлалд зарж байгаа 400 гаруй тэрбум ам.доллар болчихлоо. Тиймээс энэ аялал жуулчлалын мөнгөн урсгалаас ядаж 10 хувийг нь татах гэх мэт бодлого хэрэгтэй байна. Хэрвээ 10 хувийг нь татаж чадвал 40 гаруй тэрбум ам.доллар, 5 хувийг татаж чадвал 20 гаруй тэрбум ам.долларын асуудал юм. Тиймээс энэ хүрээнд бодлого гаргаад, тодорхой ажлыг хийх хэрэгтэй байна.

С.Эрдэнэ

Монгол Улсад хөрөнгийн зах зээл олигтой хөгжиж чадахгүй байна. Үүний нэг чөдөр тушаа нь өнөөгийн банкны тогтолцоо. Иргэдийн мөнгөн урсгал, хуримтлал банкууд дээр гацаж байна. Өндөр хүүтэй хадгаламж, түүнээс өндөр хүүтэй зээлийн хүү хөрөнгийн зах зээлийг хөгжихөд асар том саад тушаа болж байна. Нөгөө талаас банк санхүүгийн байгууллагуудын зарим нь үндсэндээ мөнгө хүүлэгч болж хувирсан. Энэ бүх гажуудлыг эрх зүйн хувьд засч залруулах, бодит байдал дээр үүсээд байгаа гаж тогтолцоог дариухан засах хэрэгтэй байна. Цаг алдаж болохгүй.

Б.Пүрэвдорж

Би албан тушаалтанд хагуу, ард иргэддээ зөөлөн хүн. Цөөн ардтай, хэн нь хэнийгээ мэддэг Монголд төрийн ажил тогтвортой явах ёстой. Гэтэл төрийн албан тушаалыг мөнгөөр зарж үнэлдэг, засаг солигдоход төрийн албан хаагчдыг хуйгаар нь намнаж сольдог үзэгдэл байж болохгүй.

Д.Мурат

Утааны асуудал олон төр дамжиж байна. Одоо нэг шийдвэртэй арга хэмжээ авах цаг нь болсон. Дагуул хотуудыг яаралтай байгуулж, эхний ээлжид төрийн байгууллагуудыг нүүлгэн шилжүүлэх хэрэгтэй. Утааг багасгахын тулд маш их мөнгийг зарцуулж байгаа ч нүдэнд харагдах үр дүн алга. Нам даралтын зуухыг багасгаж байгаа нь буруу. Учир нь, нэг нам даралтын зуухаар 200-400 айлыг халаах бүрэн боломжтой. Тэгвэл нэг нам даралтын зуухнаас таван айлын яндангаас гарч байгаа утаатай тэнцэх хэмжээний л утаа гарна.

Я.Санжмятав

Хэдийгээр манай нам парламентад сөрөг хүчин болсон ч гэлээ би цөөнхийн бүлгээс сонгогдсон УИХ-ын дэд дарга гэдгээрээ эрх баригчдын болж байгаа зүйлийг нь хүртэл үгүйсгэж, орилж чарлаад байж болохгүй. Энэ бол миний араншин биш. Аль болох эв данг нь олж, сөрөг хүчин байхдаа одоогийн эрх баригчдын гаргадаг байсан алдааг давтахгүйн төлөө ажиллаж байна.

Л.Болд

Үндсэн хуулийг батлахад бүх сумаас анхны ардчилсан сонгуулиар сонгогдсон 430 депутат 70 гаруй хоног өдөр шөнөгүй хэлэлцэж хуралдаж байж гаргасан. Нийт ард түмнээрээ хэлэлцсэн гэсэн үг. Тэр үед манай улсын хүн ам хоёр сая байсан бол Үндсэн хууль батлахад сая гаруй иргэн оролцсон. Тийм учраас энэ бол ард түмний бүтээл юм. Маш сайн ярилцаж байж бүх эргэлзээгээ тайлаад 430 депутатын нэгээс бусад нь бүгд гарын үсгээ зурж баталгаажуулж байсан юм.

З.Нарантуяа

Хүүхдийн мөнгийг улс төрийн сонгуулийн амлалт, хэн нэгний улс төр хийх гэсэн зүйл гэхээсээ илүү Монгол Улсын хүн амаа өсгөх үндсэн бодлого гэдэг талаас нь харах хэрэгтэй. Монгол Улсын Засгийн газарт хүүхдийн мөнгийг 100 хувь олгох 22 тэрбум төгрөгийг хаа нэгэн газраас хэмнэгдээд олдохгүй байгаа гэдэгт би итгэхгүй байна.

ТӨРИЙН БОДЛОГЫГ УИХ БИШ, ОЛИГАРХИУД БОЛОВСРУУЛЖ БАЙНА

**Монгол Улсын
21 дэх Ерөнхий
сайд, УИХ-ын
 гишүүн асан
Р.Амаржаргалтай
ярилцлаа.**

Та Монгол Улсын Ерөнхий сайд хүртэл төрийн чухал албуудыг хашсан хүн. Таньгүйгээр улс төрийг төсөөлөхөд хэцүү. Тэр утгаар нь өнөөгийн улс төрийн нөхцөл байдлыг сонирхохгүй өнгөрч болохгүй. Таны идэвхтэй ажиллаж явах үеийн улс төрөөс хэр зөрүүтэй, ялгаатай орчинд бид амьдарч байна вэ?

Маш том зөрүүтэй. Тухайн үед бид улс төрийг хийж гарч ирж байхдаа их цэвэр байсан. Оргилуун сэтгэл, тэмүүлэлтэй, романтик байж. Бүх л юмыг сайхан болгохын төлөө чармайж явсан. Өнөөдөр бий болсон байдлыг анзаарахаар “Үүний төлөө л зүтгэсэн хэрэг үү” гэж гутрахаар үе гардаг. Байшин барилга гэх мэт өнгөн талаасаа нийгэм их өөрчлөгдсөн. Хүн маань нийгмийнхээ шаардлагад хэр нийцэж явна вэ, хүн чанар гэдэг нандин эд нь хэр зэрэг хадгалагдаж үлдэв гэдэг асуудал

сүүлийн үед толгой өвтгөж байна. Саяхан би Сингапурын Ерөнхий сайд байсан хүний номыг уншлаа. Тэр хүн дурсамжиндаа “Байшин барилга бариад иргэдийг тосгоноос авчраад амьдруулах амархан байж. Хамгийн хүнд нь хотын төвийн арван давхар байшингийн зургаан давхарт ямаатайгаа ирээд амьдрах нь л хамгийн хэцүү зүйл” гэж бичсэн байсан. Тэгэхээр энэ юу гэсэн үг үү?

Нийгэм хөгжөөд дэлхий шинэчлэгдээд байдаг. Гэтэл хүний сэтгэхүйг бид яаж өөрчилж болох вэ?

Хүний сэтгэхүй өнгөрсөн хугацаанд яаж өөрчлөгдөв гэдэг асуух ёстой л өнцөг. Тэгэхээр хөгжлийг юугаар хэмжих вэ гэдэг асуулт гарч ирнэ. ДНБ-ээр хэмжих үү, экспорт, импортоор уу? Гэхдээ энэ бол албан ёсны статистик, макро эдийн

засгийн үзүүлэлт. Хөгжлийг хүнээр хэмжих ёстой юм шиг байгаа юм. Хүн нь хэр зэрэг соёлжиж байна вэгдгээр нь. Энэ шалгуураар авч үзвэл шүүмжлэх юм их. Гэхдээ бүх юм болохгүй байна гэж ярьж сууж таарахгүй. Орчин үеийн залуусын үнэлэмж, үнэт зүйлс арай ондоо харагддаг. Дулаарал дэлхийд халтай, гудамжинд хог хаях, соёлгүй байх муухай, биенээ дээдлэх ёстой, аелдэг амьдрах учиртай гэх зүгийн ойлголтууд, хүмүүжлийн суурь элементүүд хүчтэй байна. 2000 оны хүүхдүүдэд маш тод харагдаж эхэлсэнд олзуурхаж суугаа дал, наяд оныхны хувьд асуудал бий. Гэтэл тэд өнөөгийн гол үйлдвэрлэх, ажиллах хүч.

Энэ чуулганы, улсын, эдийн засгийн хамгийн гол асуудал бол төсөв, мөнгөний бодлого. Төсвийг хөөсөрсөн, үрэлгэн гэж шүүмжилж байна. Ирэх оны төсөв, мөнгөний бодлого хэр дүр зурагтай орж ирэв гэж та харж байна. Сонгуулийн өмнөх үрэлгэн төсөв гэх мэт шүүмжлэл яваад эхэллээ. Та ямар дүн тавих вэ?

Шүүмжлэлд байгаа хүмүүсийн зөв. Хөөсөрсөн, үрэлгэн, популист төсөв гэдэг нь ч үнэн. Гэхдээ төсөв батлах процесс, төсвийн хэрэгжүүлэлт гэдэг өөр зүйлүүд байдаг. Эдийн засаг гэхээс илүү улс төр нь давамгайлаад байна л даа. Тэр өнцгөөс нь харах ёстой. Энэ төсөв гайхамшигтай, шинэ төсөв биш. Сүүлийн 20 гаруй жилийн зургийг харахад сонгуулийн өмнөх жилийн төсөв иймэрхүү л байдаг. Улс төрийн давалгаа нь илүү гарчихаад, эдийн засгийн хөгжлийн асуудлууд эргэлзээтэй байгаа нь үнэн. Арван жилийн дараах хөгжлийнхөө суурийг тавьж байна уу, хөрснийг нь бэлдэж эхэлсэн үү гэсэн асуултын хариу нь тийм өөдрөг биш. Хөөсөрсөн, сонгуулийн өмнөх үрэлгэн төсөв гээд бүх юм нь ойлгомжтой. Нүүрсний үнэ, хэмжээг өөдрөгөөр авсан гэх мэт бүх шүүмжлэл үнэн учраас нэг их сүрхий яриад суух шаардлага хэтээсээ байхгүй. Тэртэй тэргүй биелэгдэхгүй төсөв. Энэ жил гэхэд улсын төсвийн орлого, татварын орлого нь сая есдүгээр сард биелэгдчихлээ. Үлдэж буй гурван сард нэг их наядаас илүү татварын орлого орох гэж байна. Тэгэхээр татварын орлогын төлөвлөгөөгөө долооны нэгээр л алдчихсан байгаа. Ийм

их хэмжээний мөнгийг дутуу тооцоод ороод ирчихсэн байж. Байнд нь биш юмаа гэхэд банзан дээр нь онож байх ёстой. Гэтэл энэ жил хэрэгжиж буй төслийг харахад татварын орлого нь ийм их хэмжээгээр зөрчихсөн байна. Би андуураагүй бол хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөө 300-400 тэрбум төгрөгөөр тасарчихсан яваа. Ийм төсөв боловсруулсан хүмүүс ирэх оны төсвийг гайхамшигтай боловсруулаад оруулаад ирчихсэн гэдэгт итгэх ямар ч үндэс байхгүй. Улсын төсвийн зарлагыг 11 их наядаар оруулж ирж байх шиг байна лээ. Бараг хоёр их наяд төгрөгийн төсвийн алдагдалтай. Тэгэхээр тодорхойлолтоороо ихэнх нь биелэгдэхгүй. Зарим нэг сэргэлэн гишүүн нь төсвөө түрүүлж авах гэх мэт хандлага гарах л байх.

Хамгийн сайн төсөв батлагдсан жил байна уу, ингэхэд?

Д.Бямбасүрэн гуайн Засгийн газрын үед А.Базархүү гуайг Сангийн сайд байх үед төсөв нэлээд чамбай орж ирдэг байсан. Хоёрдугаарт төсвөө батлуулж явсан сайд нар нь ч зангарагтай байсан юм. Амнаас нь гарч буй үгс нь жинтэй байлаа шүү дээ.

Сангийн яамны хэдхэн дарга Сангийн сайдтайгаа нийлж ажиллаад төсөв оруулж ирдэг байдал сүүлийн 10 гаруй жилийн туршид давтамжтай анзаарагдаж байна л даа. Тэгэхээр төсөв уул нь хар ухаанаар улам л сайжраад явмаар юм?

Нэгдүгээрт тийм шалтгаан бий. Хоёрдугаарт төсвийг хоёр, гуравдугаар хэлэлцүүлэгт нь бэлдэх ажлын хэсэг байгуулна гэдэг. Гишүүд ажлын хэсэгт нь багтах гээд гүйчихдэг. Тэгээд ажлын хэсэгт орсныхоо дараа гацаана, дэгээ тавина, саад тотгор учруулна. Тэгж байж өөртөө ашигтай заалтуудыг багтааж авдаг. Ийм л дүр зурагтай удаж байна.

Төсвийн хуулийн төслийн хэлэлцүүлгээс анзаарахад л УИХ иргэд рүү, эдийн засгийн хөгжил рүү хандсан бодлого гаргахад анхаарахаа больсон шиг харагдах юм. . . ?

Сүүлийн үед УИХ төсвийг хэлбэр төдий хэлэлцэж баталж байгаа. Яг жинхэнэ хууль боловсруулж байгаа хүмүүсийнх нь хувьд том бизнес болчихсон. Эцэст нь гишүүдээр дамжуулж лобби хийгээд хуулиа батлуулдаг. Тэгэхээр төрийн бодлогыг том компаниуд, олигархиуд, мафиуд боловсруулж байна. Хоёрдугаарт хууль хэлэлцдэг процедураа анзаарах ёстой. 1990-ээд оны үед парламент анх үүсч байхад хуулийн заалтыг ширхэгчлэн хэлэлцэж, үнэлэлт дүгнэлт өгч санал хураадаг байсан. Одоо тийм юм байхгүй. Зарчмын зөрүүтэй гэсэн ганц хоёр зүйл дээр санал хураагаад явчихаж байна л даа. Хуучны заалт болгоныг баталдаг байсан тогтолцооны хувьд ул суурьтай, тал бүрээс нь хэлэлцэх бололцоо байсан ч маш удаан байсан юм. Эдийн засаг хурдан өөрчлөгдөж байгаа үед ингэж удах нь сул тал гэдгийг үгүйсгэх аргагүй.

Төв банкны одоогийн Ерөнхийлөгчийг өмнөх удирдлагаасаа сул, аймхай, бодлогын ямар нэг арга хэрэгсэл ашиглахгүй, долларын ханшийг зөнд нь тавиад суучихлаа гэж шүүмжилж байна. Төв банкны Ерөнхийлөгч үнэхээр ажлаа хийж чадахгүй байна уу?

Төв банкны бодлого бие даасан, хараат бус байх ёстой. Засгийн газраасаа хараат бус, дарамт шахалтад нь орохгүй байна гэсэн санаа. Хоёрдугаарт УИХ-ын дарамт шахалтаас ч гадна байна гэсэн үг. Хараат бус байдлыг нь тунхагласан боловч үнэн хэрэгтээ хэрэгжүүлж чадахгүй байна л даа. Хоёрдугаар асуудал нь Төв банкны үйл ажиллагааны хүрээнд Засгийн газартайгаа хамтарч ажиллах механизм, суваг, хэрэгслүүд бүрэн төлөвшиж өгөөгүй. Хараат бус байна гэдгийг хоёр тийшээ хараад суучихна гэж ойлгоод байх шиг санагддаг. Зүй нь нэг л эдийн засгийг удирдаж байгаа. Нэг нь мөнгө талаас, нөгөө нь зарлага, сангийн бодлого талаас нь удирддаг. Н. Золжаргалын хувьд их олон санаачилга зоригтой гаргаж тавьж байсан. Тэр бүхнээ уялдуулж хослуулж, зүгшрүүлэх чигийн зүйл хийгдэхгүй байна л даа. Валютын ханш, зээлийн хүү өнөөдрийн халуун сэдэв болж байна. Монголбанк энэ асуудлуудыг

дангаараа хийж амжихгүй. Хүссэн ч чадахгүй. Засгийн газартайгаа хамтарч, бодлогоо уялдуулж байж хийх ёстой. Гэтэл түүнийгээ хангаж чадахгүй байна л даа. Н. Баяртсайханы анхаарлаа хандуулах ёстой нэг асуудал байсан. Яаж Засгийн газар, бусад байгууллагатайгаа хамтарч макро эдийн засгийн бодлогыг явуулах вэ гэдэгт анхаарах ёстой байсан юм. Гэтэл энэ ажил хийгдсэнгүй.

Доллар өслөө, шатахууны үнэ нэмэгдлээ, өргөн хэрэглээний барааны үнэ өндрөө авч байна. Ийм үед Төвбанк инфляцийг багасгаж хэллээ гэсэн шүүмжлэл хэлэх эдийн засагч олон бий. Зургаа хүрээгүй гэж Төв банк хэлж байгаа, нөгөө талд эдийн засагчид 10 давчихсан гэх юм. Таны бодлыг сонсъя.

Та бид хоёрын ярилцаж суугаа аравдугаар сарын 16-ны өдрийн янзаар бол инфляция алдах нь тодорхой байна. Валютын ханшаа ч гэсэн туугаад тавьчихна. Энэ асуудлыг шийдье гэвэл Засгийн газартайгаа хамтарч байж нэлээд дорвитой, шийдэмгий арга хэмжээнүүд авах ёстой.

Инфляцийг барих ямар арга, шийдэл байна. Танд гарц харагдаж байна уу?

Инфляцийг барих уу, үгүй юу гэдэг нь тухайн орны хөгжил, өмнөө тавьсан зорилттой холбоотой асуудал. Зарим улс инфляцитай байхсан гэж мөрөөдөж байна. Жишээ нь Япон. Манайд инфляци бол нийгмийн хүчтэй цохилт өгдөг. Ядуурлыг улам нэмдэг хүчин зүйл учраас хүлээн зөвшөөрөхөд хэцүү эд. Гэхдээ энэ маань эдийн засгийн өсөлттэй уялдаатай. Эдийн засаг 17, 18 хувиар өсч байхад зургаа, найм, цаашлаад арван хувийн инфляци юу ч биш. Харин эдийн засгийн өнөөдрийнх шиг бага хувьтай, өсөлтийнх нь гол шалтгаан уул уурхай болчихсон тохиолдолд найм, арван хувийн инфляцийг хүлээн зөвшөөрөхөд хэцүү.

Төр уул уурхай гэх мэт мөнгө ихтэй бизнес рүү хүчтэй оролцох сонирхолтой нь анзаарагддаг. Ер нь төр бизнес рүү орох нь зах зээлийн зарчим талаасаа хэр зөв хандлага вэ?

Уул уурхайн салбар руу төр орох гээд байна гэхээс илүү хувь хүмүүс, ашиг сонирхлын бүлгүүд, мафи, олигархиуд л орох гээд байгаа шүү дээ. Энэ хэсэг хүмүүс төрөөр дамжуулж орон зай, нэр нөлөөгөө хүчирхэгжүүлэх гэж оролддоод байна. Ер нь макро төвшинд эдийн засгийн зохицуулалтын арга хэрэгслүүд зайлшгүй хэрэгтэй. Төр орох юмандаа орж чаддаг байх ёстой. Орсон бол бодлоготой, бэлтгэлтэй, дорвитой ордог байх учиртай. Орохгүй юм гэж бас бий.

Төрийг чадамжтай болгохын тулд хамгийн түрүүнд хийх ёстой алхам гэвэл та юуг онцлох вэ?

Төрийн албыг бэхжүүлэх чиглэлд онцгой анхаарах хэрэгтэй. Төрийн албанд чансаатай, экспертүүдийн төвшинд ажиллаж чаддаг арми бий болчихвол УИХ-ын гишүүн бөх, дуучин, яруу найрагч байх эсэх нь чухал биш. Сайд дарга нь хэн ч байсан хамаагүй хэрэг болно. Ерөнхийлөгчийн барьж авах гол асуудал энэ л дээ. Хоёрдугаарт, төрийн албанд хүмүүсийг гаргаж ирдэг механизм дээрээ анхаарах ёстой. Мэдлэгтэй, чадвартай, шударга, ёс суртахуунтай хүмүүсийг гаргаж ирдэг механизм байхгүй болчихсон. Ганц шалгуур нь мөнгө болчихоод байна л даа. Зүй нь ийм хүмүүсийг намууд гаргаж ирэх ёстой. Гэтэл намууд цүнхийг нь барьж явсан хүмүүсийг гаргаж ирдэг тогтолцоо руу хальтурсан. Үүн дээр улс төрийн намууд онцгой анхаарах ёстой. Гуравдугаар асуудал хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой. Сүүлийн үед бүх юм Үндсэн хуулиас боллоо, өөрчлөх гэх боллоо. Цаг нь болсон бол өөрчлөх ёстой. Гэхдээ тал бүрээс нь бодож байж өөрчлөх учиртай. Бүх юмыг ард түмэн тэглээ гэж халхавчилна гэдэг бол том аюул.

Монгол Улсын аюулгүй байдал, хоёр хөрштэйгөө харилцах харилцаа ямар түвшинд байх ёстой вэ?

Гадаад бодлого тууштай, залгамж чанартай байх ёстой. Хоёр хөрштэйгөө маш сайн харилцаатай байх учиртай. Энэ бол манай улсын гадаад бодлогын амин сүнс. Харамсалтай нь бид хоёр хөрштэйгөө

яаж харилцах ёстой вэ гэдгээ одоо хүртэл ойлгоогүй явж байгаа. Гадаад бодлогын үйл ажиллагаанд сэтгэлийн хөдөлгөөн байж болохгүй. Сэтгэлийн хөдөлгөөнөөр хандах хандлагууд анзаарагдаад байна. Гадаад бодлогод хувийн бизнесийн ашиг сонирхлоор хандаж болохгүй. Төрийн өндөрлөгт гарч ирсэн хүмүүс хувийн бизнесийнхээ үүднээс гадаад бодлогыг явуулах гэж оролддоод байх шиг. Ийм гурван зүйл ажиглагдаж байна. Болгоомжлох хэрэгтэй.

Дэлхийн улс төрийн нөхцөл байдал огцом өөрчлөгдөж магадгүй гэсэн дүгнэлт сонсогдож эхэллээ. Хэрвээ үнэн бол бид ч дэлхийтэй яаж харилцах тухайгаа бодож эхлэх ёстой байх, тийм үү?

Их том өөрчлөлтийн эхлэл үед байх шиг байна. Тав, арван жилийн дараа дэлхий дээр улс төрийн газрын зураг, хүчний харьцаа талаасаа нэлээд өөрчлөгдөх байх. Европын холбооны үүрэг цаашид ямар байх, АНУ, Хятад яах юм, одоогоор хэлэхэд эрт байна. Би саяхан Грэхэм Алисон гээд Харвардын профессорын “Дайнд хөтлөхүй” гэдэг номыг уншлаа. Хамгийн том гүрэн нь байр сууриа алдахгүйн төлөө чармайдаг, шинээр хүчтэй өндийж буй гүрэн нь орон зайгаа тэлэх гэж оролддог, тэр хоёрын хоорондын зөрчил нь дайнд хүргэдэг гэсэн эртний Грекийн Афин Спарта хоёрын тулалдаан байдаг юм. Тэр дайны түүх дээр тулгуурлаад орчин цагт ямархуу байж болох вэ гэдгийг бичсэн сүрхий ном бий л дээ. АНУ супер гүрэн, ноёрхлоо хадгалах чиглэлээр байж болох бүх хэрэгслээ бүрэн ашиглаж байна. Гэтэл хажууд нь БНХАУ гээд маш хүчирхэг гүрэн гарч ирж байна. Ер нь дэлхий дээрх хүчний харилцаа нэлээд өөрчлөгдөх байх.

Нам төлөвшиж байж төр төлөвших юм байна. Төр засгийн эрхийг ээлжлэн барьж буй хоёр гол намын төлөвшиж чадахгүй байгаагийн шалтгаан нь юу юм бол?

Сайн ч муу ч шалгарсан намууд. Өнөөгийн ертөнцөд түүхэн үүргээ гүйцэтгэж чадаж яваа эсэх дээр шүүмжлэх зүйл бий. Төрийн эрх ашгийг нэгдүгээрт тавьдаг улс төрийн хүчин биш болчихлоо л

Гэрэл зургийг МРА

доо. Төрөөр дамжуулж эрх мэдэлд хүрээд улсын юмыг хулгайлж хувааж иддэг хэсэг бүлэг хүмүүсийн хэрэгсэл болчих аюул анзаарагдаж байна. Тийм шинж тэмдэг тод харагдаж байгаа нь хамгийн том аюул.

МАН-ын дотоод хагарал хурцдаад байна. Төр тогтворгүй байхын том шалтгаан нь эрх баригч намын хагарал. Нам доторх хагарлын талаар таны санаа оноог сонсьё?

Гайхахаар содон зүйл огт биш. Хагарлаа шийдэж чадах лидер хоёр намд алга. Сонгогчид сэтгэлийн хөдөлгөөнөөр сонголтоо хийдэг болчихсон. Яг нарийн учир утгыг нь ойлгож дүгнээд бие даасан байр сууриар сонголт хийдэг байдал сонгуулиас сонгуулийн хооронд багасаад байна. Сэтгэлийг нь хөдөлгөсөн хүн л сонгогдож байгаа. Монгол ялна гээд хашгирвал сонгогдох магадлал хамаагүй илүү. Зохистой асуудлыг сөхөөд, тэрэндээ анализ хийгээд ярьж байгаа хүн сонгогдох магадлал маш бага. МАН-д өнөөгийн байдлаар гайхамшигтай хийж бүтээсэн юм бага байна. АН-ын хувьд МАН-д болж буй үйл явдал дээр маш том анализ хийж сургамж авах ёстой. АН-ыг зангидах зүйл

нь юу байна вэ гэдгийг одооноос судлаад хүнээ гаргаж ирэх ёстой юм л даа.

АН шинэчлэл ярьж эхэлсэн. АН-ын давуу, сул тал гээд сонирхвол танд хэлэх зүйл бий байх?

Шинэчлэл ярих нь зүйтэй. Гэхдээ яаж шинэчлэх вэ гэдэг асуудал нь өөрөө их чухал. Дарга нараа нийт намын гишүүдээрээ сонгоно гэж байна. Нэг бодлын гоё юм шиг. Ардчилалтай, нээлттэй ч юм шиг харагдаж байна. Шинэчлэл гэдгийг маш сайн бодох ёстой доо. Зөв тийшээ л явах ёстой.

Та намынхаа ажилд оролцож байна уу?

Нэг их оролцохгүй байгаа. Холоос харж байна. Холоос хараад чимээгүй сууна гэдэг намын ажилд оролцож байгаагийн нэг хэлбэр гэж ойлгож суугаа. Намын удирдлагад төлөвлөсөн, санасан юм бий. Өөрсдийнхөө харснаар төлөвлөснөө хийх хугацааг нь өгөх ёстой. Харин дараа нь шүүмжилж болно.

Улстөрч хүн мартагдахгүйн тулд идэвхтэй ажиллах ёстой юм биш үү?

Уг нь тийм. Гэхдээ би тийм хүн биш шиг байна.

АН өнгөрсөн сонгуулиар яагаад ялагдчихав аа. Бүүр есөн суудал автлаа нам тавиуллаа шүү дээ. Үүний шалтгаан нь?

Ялагдсан шалтгаан нь маш тодорхой. Намын эв нэгдлээ хангадаг механизма бид бүрдүүлж чадаагүй. Хариуцлагын тогтолцоогоо бид хэрэгжүүлж чадаагүй. Нам доторх үл ойлголцол бас нөлөөлсөн. Ийм гурван алдаанаас болж есхөн суудал автлаа ялагдсан.

2020 оны сонгуулийг хэрхэн харж байна вэ, та нэр дэвших үү?

Нэр дэвших эсэх нь надаас хамаарах асуудал биш. Намын шийдэх асуудал. Одоогийн байдлаар надад нэр дэвших орон зай байхгүй. Үлдэж буй хугацаанд юу болох юм бүү мэд. 2020 оны сонгуулиар АН, МАН-аас хэдэн суудал илүү авах байх. Гэхдээ үнэмлэхүй олонхи болж чадахгүй. Тэгэхээр 2020 оны сонгуулийн үр дүнд их л эрээвэр, хураавар парламент бүрдэх болов уу гэсэн ойлголт байна. ●

Нийтлэлч

Ж.Нямсүрэн

У.Хүрэлсүхийн засгийг
У.Хүрэлсүхийн намынхан нь л
унагана.

2018.04.12. news.mn

УИХ-ын гишүүн

Ж.Энхбаяр

2016 оны сонгуулиар МАН ялахдаа
татвар нэмэхгүй гэж амлалт өгөөд
сонгогдсон. Ард түмний сонголтод
хүндэтгэлтэй хандах ёстой. 72
мянган хүнд хамаарах татварын
өөрчлөлтөөр 50 орчим тэрбум
төгрөгийн орлого төвлөрнө гэсэн
тооцоо байгаа. Энэ нь өөрөө
нийгмийг чирж яваа, хөдөлмөрөө
илүү үнэлүүлж чадаж байгаа 72
мянган хүн шүү дээ. Нэг хүний
ард дорж хаяж 3-5 хүний амьдрал
холбоотой байгаа.

time.mn

Гитарчин

Д.Өлзий-Орших

ЖДҮ задарснаар мянга мянган
монголчууд хүсэл мөрөөдөл нь
өөрсдийнх нь бүтэлгүйгээс биш
өөр хэдэн авилгач новшнуудаас
болж нурсан гэдгийг ойлгосон
сайн хэрэг боллоо.

twitter.com/Mandolinchin

УИХ-ын гишүүн

З.Нарантуяа

Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүх та 65
суудалтай намаа биш гэхэд ЗГ-ын
сайд нараа удирдаж чадах нь уу.
Жилийн өмнө та "ганцхан зүйлээс
айж бна, ард түмний итгэл
алдрахаас айж бна" гэж хэлж
байсан. Ард түмэн аль хэдийнэ
танд итгэл алдарсан. Хариуцлага
хаачив?.

2018.11.06. УИХ-ын чуулган

Ерөнхий сайд

У.Хүрэлсүх

Би өнөөдөр нэг зүйлийг албан
ёсоор хэлье гэж бодлоо. Тэр 60
тэрбумын бичлэг гэдэг үнэн шүү.
Тэр яриаг М.Энхболд хийсэн нь
үнэн. Тэр бол эвлүүлэг биш.

2018.11.23. Цаг үеийн асуудлаар хийсэн мэдээлэл

"Транспэрэнси Интернэшнл Монгол" ТББ-ын
гүйцэтгэх захирал

О.Батбаяр

2017 оны авлитын төсөөллийн
индексийн дүнгээр манай улс 180
орноос 103 дугаар байрт 100-
аас 36 оноотой жагсчээ. Гол
оноог бид эдийн засгийн орчин,
түүн дотроо зээлжих зэрэглэл
буурснаас болж алдсан байна.
Төсвийн хөрөнгийг хариуцлагагүй
зарцуулсан хүмүүс хариуцлага
хүлээхгүй байгаа нь... Монголд
бизнес хийж байгаа гаднын
ба дотоодын бизнес лидерүүд
бизнесийн орчин авлигатай байна
гэж үзсэн нь ихээхэн оноо
алдахад нөлөөлсөн.

time.mn

Жиргээч

М.Баттулга

АН засаглаж чаддаггүй л гэдэг
арай ч ингэж шившгээ тарьж яг
дундуураа хуваагдчихаад Монголын
зовлон болж байгаагүй юм даа.
МАН-ыхан минь засаглаж чаддагаа
харуулж учраа олцгоо л доо. 🐦

twitter.com/Battulga1

УИХ-ын гишүүн

С.Эрдэнэ

"Өр дарлаа" л гэх юм. Гадаад өр
хоёрхон жилийн дотор яагаад 3.5
тэрбум доллараар өсчихөв өө!
Тэр мөнгөөр юу хийв ээ!. 🐦

twitter.com/serdenemn

Сэтгүүлч

Д.Цэрэнжав

Хотын удирдлага нэг гараараа түгжрэлийн эсрэг замаа өргөтгөж, автомашиныг ээлжээр явуулж, одоо төмөр гүүр, гарцаар үргэлжлүүлж байна. Харин нөгөө гараараа өчүүхэн төдий завсар зайг ч хамаагүй барилгаар чигжсээр байна. Орон зай огт үлдээгүй харагдавч эрх мэдэлтнүүд яаж ийгээд олоод байдаг нь гайхалтай.

baabar.mn

ТЭСО корпорацийн ерөнхийлөгч

О.Цогтгэрэл

Шүлхийнээс хамгаалах вакциныг малд биш төрд л тарьмаар болсон мэт.

facebook.com/Tsogtgerel.O

УИХ-ын гишүүн

Б.Пүрэвдорж

Надад ганцхан ах бий. Ховдод уурын зуухны галч хийдэг байсан. Ардын нам гарч ирээд ажлаас нь халсан. Одоо Өмнөд Солонгост хар ажил хийхээр явсан. Х.Нямбаатараа чам шиг төлгөн коммунистад бол хариуг нь дандаа өгч байх болно.

2018.04.19. УИХ-ын чуулган

Жиргээч

Батука

Ц.Нямдорж сайд саяхан 20,000 хүүхдийн нэг сарын хүүхдийн мөнгөөр ганц машин авч уначаад, Ерөнхийлөгчийн хүүхдүүдэд хүүхдийн мөнгө 100 хувь өгье гэсэн санал дээр олон юм ярихаасаа ичээчээ!..🐦

twitter.com/Batuka_UB

УИХ-ын гишүүн

Б.Дэлгэрсайхан

Ардчилсан намын үед хувийн аж ахуйн нэгжүүдэд огт дарамт үзүүлдэггүй байсан. Гэтэл Монгол Ардын намын үед дандаа дарамт үзүүлэх?

УИХ-ын чуулган

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Х.Баттулга

(Бөхийн өргөө) цөөн хэдэн хүн хувийн өмч мэт эзэмшиж, ашиглаж, дураар авирлаж ирсэн бөгөөд одоо бөхчүүд, бөх сонирхогчдыг талцуулан хувааж, үйл ажиллагааг нь гацаасан байна.

Монгол бахархлын өдөрт зориулсан бөхийн барилдааныг нээж хэлсэн үгээс...

Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайд

Д.Сумъяабазар

АН-ын хэрэгжүүлсэн Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөр зөв байжээ. Монголбанк, Засгийн газар хамтран ажиллаж зохицуулалт хийх ёстой.

Байнгын хороо

Ерөнхий прокурор

М.Энх-Амгалан

Шударга ёс гэдэг чинь энэ танхимаас тогтох ёстой юм. Яагаад та нар журмын дагуу шалгуулчихаж болохгүй байна. Энэ чинь шударга ёс мөн юм уу? Жирийн иргэн, УИХ-ын гишүүнийг шалгах өөр шүү. Бүрэн эрхийг нь яагаад түдгэлзүүлэхгүй байгаа юм. Сайдын тушаалын дагуу ажлаа хийсэн хүн тэнд хоригдоод шалгагдаж байна. Харин үүрэг өгсөн тушаал гаргасан хүн нь энд байж байна.

2018.11.07. УИХ-ын нэгдсэн чуулган

Мөнгө хүүлэлт ба зээлийн хүүд хазаар хэрэгтэй

Нэгэн эмэгтэй банкны өндөр хүүтэй зээлийн ард гарч чадалгүй, зээлийн үлдэгдэл 83 сая төгрөгт орон гэрээ 2018.10.31-нд хураалгаж, хүүгийнхээ хамт машиндаа 20 хонож байгаа тухай өөрийн твиттер хуудастаа бичжээ.

Энэ бүсгүй том зорилготой, хуучнаар “Бамбарууш” кафег дөрвөн сарын хугацаанд засч, тохижуулаад хотын төвд үйлчилгээний газар нээх гэж оролдодог тийм байдалд оржээ.

Гол нь банкны зээлийн 32 хувийн хүүгийн дарамт түүний амьдралыг орвонгоор нь эргүүлжээ.

Яг энэ үйл явдалтай зэрэгцэн МАН-аас томилогдсон өндөр албан тушаалтнуудын Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх сан (ЖДҮХС)-аас жилийн гуравхан

хувийн хүүтэй зээл авч, зарим нь банкны өндөр хүүтэй хадгаламжид байршуулах, мөн банк бус санхүүгийн байгууллага (ББСБ)-р дамжуулан өндөр хүүтэй зээлж, мөнгө хүүлдэг байсан байж болзошгүй нь илэрч, иргэдийн уур бухимдлыг дээд цэгт нь хүргээд байна. Энэ бол төрөөс хулгай хийдэг аргуудын дөнгөж үзүүр нь. Мөсөн уулаар бол дөнгөж орой нь цухуйж байгаа нь энэ.

Монголд өнөөдөр арилжааны банк болон банк бус санхүүгийн байгууллага, ломбард, өдрийн зээл зэргийн хүүд дарлуулаагүй жирийн иргэн байхгүйтэй адил. Эдгээрийг зохицуулах хууль Монголд байхгүй учраас эдгээр зээлдүүлэгчид монополь байдлаа ашиглаад зээлийн хүүгийн хувь хэмжээг өөрсдийн дураараа тогтоодгоос болж иргэдийн хөдөлмөрлөж олсон хэдэн төгрөгөө зээлийн хүүд өгөөд дуусдаг нь Монголд ганц байгаа үнэн.

Энэ бүх алдаа завхралыг энэ онд шийдэх боломж байсан юм. Учир нь 2018 оны дөрөвдүгээр сарын 24-ний өдөр УИХ-ын гишүүн С.Эрдэнэ “Зээлийн хүүгийн

хязгаар тогтоох болон мөнгө хүүлэлтэй тэмцэх тухай” хуулийн төслийг УИХ-д өргөн барьсан. Энэ нь арилжааны банк, ББСБ, ломбард зэрэг хуулийн этгээдээс олгох зээлийн хүүгийн дээд хязгаарыг төрөөс тогтоох, мөнгө хүүлэлттэй тэмцэх эрх зүйн үндсийг бий болгох зорилго бүхий хуулийн төсөл байв. Тус хууль батлагдвал зээлийн хүүгийн хэт өндөр түвшин буурах, цаашлаад мөнгө хүүлэх үйл ажиллагаа журамлагдах байсан юм.

Гэвч зээлийн хүүгийн дээд хязгаар тогтоох болон мөнгө хүүлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн төслийг 2018 оны тавдугаар сарын 30-нд 52.6 хувийн ирцтэйгээр Эдийн засгийн байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэхэд парламент дахь МАН-ын гишүүдийн олонхи дэмжээгүй юм. Тэр ч битгий хэл хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийн үеэр МАН-аас сонгогдсон нэр бүхий УИХ-ын залуу гишүүн “Арилжааны банкууд зарим иргэдээс өндөр хүүтэй хадгаламж татдаг. Тэр иргэд хадгаламжийнхаа хүүгээс орлого олдог. Банк, хадгаламж эзэмшигч хоёрын харилцааг үгүй хийх гэж байна” гэсэн үг хүртэл чулуудаж байсан. Гэтэл эрхэм УИХ-ын гишүүн өөрөө хадгаламжиндаа хоёр тэрбум гаруй төгрөгтэй гэж хөрөнгө орлогын тайландаа мэдүүлсэн байдаг. Хууль батлагдчихвал түүний банкинд хадгалуулсан их хэмжээний мөнгөнийх нь хүү буурч алдагдалд орох эрсдэлтэй учир өөрийгөө хамгаалсан үг байлаа.

Энэ болгоны эцэст өнөөдөр банкнаас зээл авч бизнес эрхэлсэн жирийн иргэн дампуурч, барьцаанд тавьсан орон гэрээсээ салж гудамжинд гарах тохиолдол хэдэн арваараа тоологдож байна.

Хэрэвзээ “Зээлийн хүүгийн хязгаар тогтоох болон мөнгө хүүлэлтэй тэмцэх тухай” хууль батлагдсан бол жирийн олон иргэд зээлийн хүүгийн дарамтаас гарах байсан юм.

Харин өнөөдөр АН-ынхан зээлийн хүүгийн хэмжээнд хязгаар тогтоох хуулиа батлуулахаар ажиллаж байгаа бол эрх баригчид энэ хууль батлагдвал манай намын сонгуулийн сурталчилгаанд сөрөг нөлөөтэй гэж АН-тай өрсөлдсөөр дунд нь иргэд хохирсоор байна. ●

АХМАДУУДАД ОЛДСОН ЦОРЫН ГАНЦ БОЛОМЖ

Өдгөө 300 гаруй мянган ахмад өндөр насны тэтгэвэр авдаг гэсэн. Хэдийгээр амьдрал ахуйд нь хүрэлцэхээр биш ч сард нэг удаа гялайлгадаг хэдийгээ төрийн хишиг хэмээн сүсэглэж, банкны үүд сахина.

Бүх насаараа улс орондоо хөдөлмөрлөн зүтгэсний хариу нь энэ хэдэн бор төгрөг. Чин үнэндээ бол тэр хэдэн төгрөг нь төрөөс хайрлаж буй буян хишиг биш л дээ! Сар бүр нийгмийн даатгалд шимтгэл төлж явсных нь хувь, дээрээс нь нэмээд хараахан тэтгэвэрийн насанд хүрээгүй залуусын төлсөн шимтгэлээс оноосон хувь хоёр нийлээд тэтгэвэр болон олгогдож буй нь тэр. Тэтгэвэрээ хүлээн 30 хоног тэвчсэний эцэст хөөрхий хөгшид хэрэндээ л гоёж аваад гэртээойр банкны үүд рүү алхацгаана. Нар салхинд гарч, үеийн хөгшидтэйгөө хуучлах ганц боломж нь тэр гэхэд хилсдэхгүй. Голдуу л ач гучынхаа тухай, хүргэн бэрийнхээ тухай л хуучлах нь түлхүү. Жаахан хазайвал төр засгийн хэрүүл уруулаас санал солилцож тэтгэвэр нэмэх сураг байгаа эсэхийг горьдон сураглах. Нэмэхгүй юм шиг байна лээ гэж сонсоод урамгүйхэн буцна даа. Замдаа дэлгүүр

орж ач гучдаа атга чихэр авч өвөртлөөд л боллоо. Өөртөө ганц нэг юм авмаар байвч дараа сар хүртэл хүүхдүүдийнхээ түлээ нүүрсний үнэ, байр сууцны хөлсөнд нэмэрлэхээбодод тэвчинэ. Тэгээд ч тэдний тэтгэвэрт таарахаар үнэтэй эд байхгүй. Энэ бол ердийн жишиг.

Харин ахмадуудын олонх нь өөрийн хүсэлтээр гэхээсээ илүүтэй хүүхэд шуухдынхаа гүйлт шахалт хоёрт захирагдан тэтгэвэрийн зээл авчихдаг болохоор хүссэн ч эс хүссэн ч тэднийхээгарыг харж өгснийг нь хүртэн, гэрээманаж суухаас өөр аргагүй. Өөрөөр яалтай ч билээ. Хошин шогийнхон тоглодог доо. Эмгэн өвгөн хоёр ач гучаа харахаар хоёр тусдаа амьдардаг тухай. Хааяа нэг нуугдаж уулзаад нулимс унагаан салж байдаг. Хошин шог ч гэлээ амьдралд бишгүй л байдаг үнэнийг өгүүлсэн гэдэгтэй хэн ч маргахгүй. Насны эцэст “Бор гэртээ богд хар гэртээ хаан” болж өөрийн дураар амьдрахыг олонх хөгшид хүсдэг. Даанч биеийн тэнхээ, тэтгэвэрийн хэмжээ хоёроос гадна үр хүүхдийн эрх ашиг тийм боломж олгодоггүй. Хувь тавилан л юм даа. Тэгээд ч төр засаг маань ахмад буурлууддаа тэтгэвэр, тэтгэвэрийн зээл хоёроос бусдыг бараг л хязгаарлачихсан болохоос эвлэрэхээс өөр гарцгүй. Тэтгэвэрийн насанд хүрсэн бол ажилд орох, орон сууц хувьчилж авах, хүүхэд үрчлэх, бизнесийн зээл авах, сонгуульд нэр дэвших, албан тушаалд томилогдох гээд бусад иргэдийн эдэлдэг эрхүүдээс үндсэндээ хасагдахаар хуульчлагдсан. Олдож буй цорын ганц боломж нь тэтгэвэрийн зээл.

Уг нь бол авах ёстой тэтгэвэрээ л хэдэн

сарын өмнө урьдчилаад авч байгаа юм шүү дээ! Тэгсэн атал сарын 18 хувийн (сая 15 болж бууруулах шив дээ!) хүүтэй авна гэч! Бас болоогүй тэр хүүгээшууд суутгаж аваад үлдсэнийг нь өгнө. Зээлээ төлж дуусгалгүй үхчихэж мэднэгэдгээс сэргийлж буй нь тэр. Тэтгэвэрийн зээлийг ихэвчлэн үр хүүхдэдээ өр ширээ төлөх, хурим найр хийх, машин тэрэг авах, арилжаа наймаанд явах, сургалтын төлбөр төлөх зэрэгт нь нэмэр болохын тулд авна. Цөөвтөр тохиолдолд эм тарианыхаа үнийг төлж дийлэхээ болиод авдаг байх. Ялангуяа өндөр өртөгтэй (уг нь бол зайлшгүй шаардлагатай биш л дээ) шинжилгээ, оношлогоо хийлгэхийн тулд арга буюу авна даа. Эмч нар тэр талаар бодох ч үгүй. Мөнгөө л төлж байвал яаж олох нь чухал биш. Үр дүн нь ямар гарах нь ч чухал биш. Хэтрүүлсэн байж болох ч баримт жишээ мэдэх учир бичив. Хийдгээ хийсэн ахмадууд уг нь хөзөр даалуугаа тоглоод, амралт сувилалд хааяа нэг уулзалдаад залуу зандан насаа дурсацгаан ганц нэг зуу татсан шигээ налайж суух ёстойсон доо. Гаднынхан болохоор тэтгэвэрийн хөгшид аялал жуулчлалаар яваад л, хамгийн үнэтэй буудалд тухлаад л эдийн сайныг хэрэглэж, хүссэн хүнсээ зооглоод насны эцэст үзээгүйгээ үзэж, үхэр цамаа харайлдаж явах. Харин манайхан бараг л эсрэгээр цалингүй асрагч хийгээд, хүүхэд шуухдынхаа голсон хаясан хувцасханаар аргацаасаар дуусах шахам. Сайхан амьдарч, үр хүүхдээрээ асруулан жаргаж суугаа хөгшид байлгүй яахав. Олон байгаа. Амны билгээс ашдын билэг гэдэг ард түмэн. Гэхдээ л эмээ өвөөгөө, ээж аавыгаа тэтгэвэрийн зээлд шахалгүй, сард олддог хэдийг нь зөвхөн өөртөө зориулах боломж олгочихвол л болох нь тэр шүү. Аргаа барахдаа л авдаг зээл юм шүү дээ. Дарга нарын авдаг ЖДҮ-тэй огт адилгүй. Үнэндээ бол зээл биш шүү. Тэр хөгшнний авах ёстой л мөнгө. Хүү мүү тооцоод байх шаардлагагүй л эд!

НҮБ-ын зөвлөмжид “нүдэн балай” эрх баригчид

Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 17 дахь илтгэлд Улаанбаатарын агаарын бохирдлоос болж иргэд, оршин суугчдын эрх олон талаар зөрчигдөж байгааг дурджээ.

2018 оны гуравдугаар сарын 30-нд Хүний эрхийн үндэсний комиссоос УИХ-д өргөн барьсан уг тайланг УИХ долоон удаа хойшлуулж, долоон сар гацаасны эцэст аравдугаар сарын 30-нд Хүний эрхийн дэд хороо болон Хууль зүйн байнгын хороогоор дуртай дургүй хэлэлцсэн билээ. Хүний эрхийн асуудалд эрх баригчид ийн хойрго, хайнга хандаж байгааг тухайн үед УИХ-ын гишүүн Ж. Батзандан шүүмжилж байв.

Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 17 дахь илтгэлд таван багц асуудлыг тусгасны нэг нь “Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрх: Байгаль орчны хууль тогтоомжийн хэрэгжилт ба иргэдийн оролцоо” гэсэн сэдэвтэй байсан юм. Энэ сэдвийн хүрээнд НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлөөс өгсөн зөвлөмж, Хүний эрхийн үндэсний комиссын саналд:

- Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхийн асуудлаар шийдвэр гаргуулах, арга хэмжээ авахуулахаар Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх өмнөх илтгэлүүдэд тусгасан санал, зөвлөмжийг цаг алдалгүй хэрэгжүүлж олон нийтэд мэдээлэх;

- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг ноцтой зөрчиж байгаа Улаанбаатар хотын агаар, ус, хөрсний бохирдлыг арилгах, хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх, дэд бүтцийг сайжруулах талаар хууль тогтоомжид заасан үйл ажиллагааг цаг тухайд нь хэрэгжүүлж олон нийтэд тогтмол мэдээлж байх; гэсэн заалтууд туссан юм.

Хүний эрх, эрх чөлөөний төлөв байдлын талаарх үндэсний илтгэлтэй танилцах гэж долоон сар болж байгаа хууль тогтоогчид дээрх зөвлөмж, саналыг ажил хэрэгтээ тусгахад хэдий хэр хугацаа зарцуулахыг таашгүй. Зөвлөмж, саналд туссан цаад санааг нь хөвөрдөх юм бол эрх баригчид холбогдох хууль тогтоомжоо мөрдөж ажилладаггүй бөгөөд хүний эрх, эрх чөлөөний төлөв байдлын талаарх өмнөх илтгэлүүд болон НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлөөс өгсөн зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхгүй байгаад шүүмжлэлтэй хандсан өнгө аяс ч цухалзах ажээ. Харамсалтай нь, эрх баригчид энэ зэргийн анхааруулга, шүүмжийг хүлээн авах чадамжгүй болжээ.

Тиймээс тэдэнд Монгол Улсын иргэн бүр “эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй” гэсэн Үндсэн хуулийн суурь заалтыг дахин дахин сануулж, иргэдийнхээ язгуур эрхийг хамгаалахын төлөө дорвитой ажлууд хийхийг шаардах ёстой.

Улаанбаатарын иргэд, оршин суугчдын эрх олон талаар ноцтой зөрчигдөж байгааг тэдэнд өглөө бүр сануулах учиртай. Агаарын бохирдлоос болж нийслэлчүүд эрүүл мэндээрээ хэрхэн хохирч, ямар эрсдэлд орж байна вэ гэдгийг доорх баримтаас харж болно.

Баримт-1. Улаанбаатар хотын хүн амын дунд зүрх, уушиг хавсарсан өвчнөөс үүдэлтэй нас баралтын 29 хувь нь, уушигний хорт хавдраас үүдэлтэй нас баралтын 40 хувь нь агаарын бохирдлоос үүдэлтэй (Канад улсын Саймон Фрэйзерийн их сургуулийн эрдэмтдийн хийсэн судалгаа)

Баримт-2. Д. Энхмаа нарын судлаачид “Монгол Улсад улирлын чанартай агаарын бохирдол нь ураг аяндаа зулбахтай хүчтэй корреляци хамааралтай”, Г. Дорж, А. Даян, К. Нанжид, У. Лхагваа, С. Очир нарын эрдэмтэд “Монгол Улсын Улаанбаатар хотод агаарын бохирдол бага жинтэй хүүхэд төрөх эрсдэлийн хүчин зүйл мөн үү?” зэрэг судалгаа хийжээ. Уг судалгаануудын үр дүнд, Улаанбаатар хотын гадаад орчны агаарын бохирдол болон үр зулбалтын тохиолдлын статистикийн харилцан хамаарал өндөр байгааг тогтоосон байна. Мөн Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол, гүйцэд тээлтэй боловч бага жинтэй төрөлтийн хооронд өндөр хамаарал байгааг тодорхойлсон байна.

УЛААНБААТАРЫН УУШГИ

ЭНЭШТ-ийн эх барих,
эмэгтэйчүүдийн их эмч

Д.Эрдэнэсүвд

Агаарын бохирдол эхийн хэвлийд бойжиж байгаа ураг болон хүүхдийн эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж эндэгдлийн гол шалтгаан болж байна. Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, НУБ-ын Хүүхдийн сангийн “Аюулын харанга: Агаарын бохирдол ба хүүхдийн эрүүл мэнд тайлан”-д дурдсанаар Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын зөвшөөрөгдсөн стандартаас 133 дахин их байгаа ба өвөл жирэмсэлсэн эхчүүдэд ургийн эндэгдэл зуныхтай харьцуулахад 3,5 дахин их тохиолдож байна. Судалгаагаар агаарын бохирдол хүүхэд эхийн хэвлийд бүрэлдсэнээс хойш уураг тархийг гэмтээдэг нь тогтоогдсон. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд амьсгалын замын өвчлөл огцом нэмэгдэж 2.7 дахин өссөн. Үүний улмаас 2015 онд 5 хүртэлх насны 435 хүүхэд уушгины үрэвслийн хүндрэлээр нас барсан ба 5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн 2 дахь шалтгаан болж байна.

Утааны хордлоготой Улаанбаатарынхан

Төрөл бүрийн хорт хавдар үүсгэдэг PM10 тоосонцор хамгийн ихтэй улс орнуудыг Монгол Улс тэргүүлж буй. Энэ үзүүлэлтээр нь 2010 онд Улаанбаатарыг дэлхийд агаарын бохирдлоороо тэргүүлэгч хот болохыг зарласан юм. Тиймээс Эрүүл мэндийн яамныгаарын дарга Д. Цогтбаатар “Улаанбаатар хотын 1.3 сая иргэн бүгдээрээ архаг хордлоготой байгаа” хэмээн хэлсэн биз ээ. Энэ “архаг хордог” Улаанбаатарын оршин суугчдын амь нас, эрүүл мэндэд заналхийлж байна. Жишээ дурдъя.

Манай улсын хүн амын нас баралтын шалтгаанд зүрх судасны өвчлөл, хавдар тэргүүлдгийг дээр баримтаар дурдсан. Үүний аль алинд нь агаарын бохирдол шууд нөлөөлж байгаа. Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн нас баралтын 9-13 хувь нь агаарын бохирдолтой ямар нэгэн байдлаар холбоотой ажээ. Түүнчлэн гадаад орчны агаарын бохирдлын улмаас нас барсан хүний тоогоороо манай улс дэлхийн дунджаас өндөр үзүүлэлттэй яваа юм. Нэмж дурдахад, Монгол Улсад цаг бусын нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан болсон өвчнүүд бүгд агаарын бохирдолтой холбоотой байгаа.

1999-2016 оны хоорондох статистик мэдээллийг авч үзэхэд агаарын бохирдолтой шууд холбоотой амьсгалын тогтолцооны өвчин 26.8 хувиар, зүрх судасны тогтолцооны өвчин 18.1 хувиар нэмэгдсэн дүн мэдээ гарчээ.

Агаарыг түгээмэл бохирдуулагч бодисууд хүний бие эрхтэн тогтолцоонд дөрвөн үндсэн чиглэлээр нөлөөлөл үзүүлдэг. Үүнд амьсгалын замын эрхтэн тогтолцоо,

зүрх судас, дархлаа болон дээд мэдрэлийн үйл ажиллагаанд эдгээр бодисууд шууд нөлөөлдөг байна. Хамгийн сэтгэл эмээглэм мэдээлэл бол Улаанбаатарын агаарын бохирдол хүүхэд багачуудад, тэр бүү хэл энэ хорвоод ирээгүй байгаа, төрөөгүй хүмүүст хүртэл хортойгоор нөлөөлж байгаа юм.

Агаарын үндсэн бохирдуулагч бодис ургийн бойжилтод шууд муугаар нөлөөлж байгааг нотолсон олон улсын судалгааны үр дүн бий. Сүхбаатар дүүргийн жирэмсэн эхчүүдийн ургийн бойжилтод агаарын бохирдол яаж нөлөөлж байгаа талаар судалгаа хийхэд агаарын бохирдолтой орчинд ураг тээж төрүүлэхэд бага жинтэй ураг төрөх зэрэг олон эмгэг илэрч байжээ. Мөн агаарын бохирдол ураг эрүүл мэндийн хувьд эмзэг, өвчлөмтгий болох магадлалыг нэмэгдүүлж байгааг ч тогтоожээ.

Насанд хүрсэн хүн бүү хэл дөнгөж төрсөн нярай ийнхүү Улаанбаатарын утааны хор уршгийг амсч байна. Цаашилбал хүүхэд багачуудын дундах өвчлөлд агаарын бохирдол хамгийн том шалтгаан болж буй. Үүнийг олон улсын судалгаа, статистик дээр тулгуурлан хэлж байгаа юм.

Хүүхэд хөгжлийнхөө эмзэг үед агаарын бохирдолд өртөх нь эрүүл мэндэд нь урт удаан хугацааны нөлөө үзүүлдгийг нотолсон байдаг аж. Монгол Улсын хувьд уушгины хатгалгаа өвчний улмаас үүдэх нялх, балчир насны хүүхдийн эндэгдэлд агаарын бохирдол шууд нөлөөлж байгаа юм. Түүнчлэн агаарын бохирдлоос үүдсэн уушгины гэмтэл хүүхдийн эрүүл мэндэд цаашид олон сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Улаанбаатар хотын хүүхдүүдийн дундах агаарын бохирдлоос үүдэлтэй өвчний дийлэнх нь уушгины доод замын цочмог ▶

халдвар буюу хатгаа байгаа ажээ. Хатгаа болон амьсгалын замын өвчлөлөөс үүссэн уушгины бүтцийн өөрчлөлт хүүхдийн биеийн хөгжилд сөргөөр нөлөөлж эдгэрэшгүй өөрчлөлтөд хүргэдэг байна.

Өнөөдөр Улаанбаатарт амьдарч байгаа бага насны хүүхдүүд цаашдаа амьсгалын замын архаг өвчнөөр өвчлөх магадлал урд өмнө байгаагүй түвшинд хүрнэ гэсэн тооцоолол ч гарсан байна.

Далайцтай, шинэлэг арга хэмжээг яаралтай авч хэрэгжүүлэхгүй бол ирэх арван жилд агаарын бохирдлоос үүдэлтэй өвчний эдийн засгийн зардал улам бүр нэмэгдсээр байх болно гэдгийг ч НҮБ-ын Хүүхдийн сангийнхан өөрсдийн хийсэн судалгаанд үндэслэн анхааруулжээ.

Түүнчлэн АШУҮИС-ийн сургуулийн судалгааны баг АНУ-ын Берkeley дэх Калифорнийн их сургууль, БНСУ-ын Сөүлийн үндэсний их сургуулийн судлаачидтай хамтран Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол хүний эрүүл мэндэд хэрхэн нөлөөлж буйг судалсан байна. Судалгааны үр дүнд дараах сэтгэл сэрдхийм дүгнэлтийг гаргажээ.

Нэг. Утаанаас шалтгаалан өвчний төрөл зүйл олширч байна. Улаанбаатар хотын иргэдийн дунд уушгины хавдар, зүрхний өвчлөл, астма түгээмэл, бага насны хүүхдүүд хатгалгаа тусах нь их болж, цусны даралттай хүмүүс эрс олширчээ.

Хоёр: Утаа жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн хэвлий дэх ургийн жин багасахад нөлөөлжээ. Энэ нь хотын хүүхнүүдийн тамхидалттай хавсарснаар хүүхэд 225 граммаар бага жинтэй төрөхөд хүргэж байна. Ийм хүүхэд суурь өвчтэй, өвчлөмтгий, нас богинотой байдаг.

Гурав: Агаарын бохирдлоос болж цус харвалт, цусны даралт ихсэх, астма илт залуужсан байна.

Дөрөв: 0-5 насны буюу бага насны хүүхэд утаа, тоосжилтод хамгийн их өртдөг. 2014 онд л 120 хүүхэд, 1200-1300 том хүн агаарын бохирдлын улмаас өвдөж, нас барсан.

Тав: Нийслэл дэх 220 мянган сурагчийн 9000 нь буюу 5 хувь нь уушгины архаг бронхиттой, сүрьеэгийн далд халдвар тээгч ажээ.

Зургаа: 15 сургуулийн 8-13 насны 9000 хүүхдэд хийсэн судалгаагаар сурагчдын 10 хувь нь сүрьеэгийн далд халдвартай, гэр хороололд амьдардаг хүүхдүүдийн 30 хувь нь халдвар тээгч, хүүхдүүдийн уушги 20 жил тамхи татсан хүнийхтэй ижил байв.

Долоо: Нийслэлд үр зулбалт тавдугаар сард 1000 төрөлт тутамд 23 байсан бол утааны оргил үе арванхоёрдугаар сард 73 болж өсдөг.

Найм: Бохирдол одоогийн хэмжээнд байвал 2017-2024 оны хооронд цаг бус, эрт нас баралтын тоо 13000-аар ихсэнэ.

Ес: Улсын хэмжээнд амьгүй төрсөн мянган ураг тутмын 6.8 хувь нь өсөлтгүй байсан бол нийслэлд 7.8 хувь нь өсөлтгүй жирэмслэлт тохиолджээ.

Агаарын бохирдол-Хөгжлийн хоцрогдол

Жил бүрийн нэгдүгээр сараас гуравдугаар сарын хооронд сансраас зураг авахад “Азийн бор үүл” харагддаг болоод уджээ. Энэ нь үүл биш утаа Азийн тивийг бүрхэх болсон гэсэн үг. Азийн бусад улс орнуудыг бодвол хүн ам цөөн, өргөн уудам нутаг дэвсгэртэй атлаа Монгол Улс агаарын бохирдлоор тэргүүлж, “Бор үүл”-ний сүүдэрт хамгийн их нэрвэгдэж байгаа нь харамсалтай.

Хэдэн арван сая хүн амтай Бээжин, Дели, Токио зэрэг хотуудын хувьд асар эрчимтэй хөгжиж буй үйлдвэржилттэй холбоотойгоор агаарын бохирдол бий болдог. Тиймээс жишээ нь өмнөд хөршийнхөн нийслэлээсээ бүх хүнд аж үйлдвэрүүдээ албадан нүүлгэн шилжүүлэх захиргааны арга хэмжээ авснаар утаагаа багасгаж чадсан.

Харин Улаанбаатарт томоохон хэмжээний хүнд үйлдвэрүүд байхгүй. Утааны гол эх үүсвэр гэр хорооллын айл өрхүүд. Нэг үгээр хэлбэл, бидний хөгжлийн хоцрогдол агаарын бохирдолтой шууд хамааралтай. Агаарын бохирдол иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг ноцтой зөрчин, амьдралын чанарыг нь бууруулж байдаг шууд хамааралтай.

Хүрээлэн буй орчин нь ингэж иргэдийн эрүүл мэндэд нөлөөлөх үзэгдэл тухайн улс орныхөгжилтэйхолбоотойбайдаг. Ялангуяа, хүн амын насжилт болон өвчлөлд орчин шууд нөлөөлдөг байна. Нийт өвчлөл, нас баралтын 25 орчим хувь нь хүрээлэн байгаа орчноос хамаардаг болохыг ч Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас тогтоожээ. Тус байгууллагын тайланд бүртгэгдсэн 102 нэршлийн өвчний 85 нь гадаад орчныхүчин зүйлсээс шалтгаалдаг байна. Тиймээс НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудын нэгд хүрээлэн буй орчны доройтлыг бууруулах асуудал багтжээ.

Улаанбаатарын агаарын бохирдлыг дорвитой бууруулж чадахгүй бол 2030 онд хүн төрөлхтөн тогтвортой хөгжлийн зорилтуудын биелэлтийг дүгнэхэд манай улс сүүл мушгиж мэдэх юм.

Утааны эх үүсвэр

Гэр хороолол 80%

НИТХ-ын мэдээлж буйгаар агаарын бохирдлын 80 гаруй хувийг гэр хорооллоос гарах яндангийн утаа эзэлж байгаа ажээ. Нийслэлд одоо ч 2000 гаруй уурын зуух ажиллаж байна. 2017 оны байдлаар Улаанбаатар хотод 380 мянга орчим өрх амьдардгаас 210 мянга орчим өрх инженерийн төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдоогүй гэр хороололд амьдарч байна.

Автомашин 10%

БОАЖЯ-ны мэдээлснээр нийслэлийн агаарын бохирдлын 10 хувийг автомашины утаа эзэлдэг ажээ. Манай улсын хэмжээнд 20 болон түүнээс дээш насжилттай тээврийн хэрэгслийн тоо 244 мянга, 15-20 жилтэй 237 мянга, 10-14 жилтэй 224 мянга, 7-9 жилтэй 95 мянга, 4-6 жил ашигласан 66 мянга мянган машин манай улсад холхиж байна. Эндээс 0-3 жилтэй машин 27 мянгахан ширхэг бий. Нийт тээврийн хэрэгслийн 75 хувь нь 10-аас дээш жил гүйчихсэн тэрэгнүүд. Нийтийн тээвэр, том оврын автобуснууд энэ бохирдлыг улам баяжуулна. Одоогоор 1181 автобус нийтийн зорчигч тээврийн үйлчилгээнд ажиллуулж байгаагийн 60 хувь нь 10-аас дээш жил явсан.

Улстөрчдийн утааны бизнес

Утааныгсэрэг төр засгаас авч хэрэгжүүлж буй бодлого, шийдвэр, үйл ажиллагааг харахад ийм л гутранги бодол төрж байна. Улаанбаатарын агаарын бохирдлыг бууруулна гэж 20-иод жил ярьж, сүүлийн 10 гаруй жил чамгүй хөрөнгө мөнгө төсөвлөж, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлж байгаа ч үр дүн гарсангүй. Далайцтай, шинэлэг ажлууд хийсэнгүй. Агаарын бохирдлын эсрэг тэмцлийг утаагүй зуух, шахмал түлш, гэрийн дулаалга, агаар шүүгч төдийхнөөр төсөөлсөөр өнөөг хүрээ. Тиймээс жил бүр агаарын бохирдлыг бууруулахад зарцуулж байгаа хэдэн арван тэрбум төгрөгийн

зарцуулалтыг хянаж, зөв голдирлоор нь “урсгахаас” эхлээд олон асуудал бий. НҮБ, Дэлхийн банк гээд олон улсын олон байгууллага Улаанбаатарын агаарын бохирдлыг тал талаас нь судалж, үндэсний эрдэмтэд ч судалгаа хийж тодорхой арга хэмжээ, шийдлийн талаар зөвлөмжүүд гаргасан байдаг юм билээ.

Бодлого болж хэрэгжих ёстой тэр судалгаа, зөвлөмжүүд усанд хаясан чулуу шиг сураг алдарчээ. Тэгсэн атал агаарын бохирдол, утааг бууруулахад зарцуулсан хөрөнгө мөнгөний хэмжээ хэдэн арван тэрбумаар хэмжигдсээр л. Энэ их хөрөнгийг зөв, оновчтой зарцуулсан бол Улаанбаатарын утаа өдийд арилчихсан байх байлаа.

Манай үе үеийн төрийн түшээд утаатай эрэлхэгээр тэмцэж, тэмцлийнхээр ашгийг тухай бүрт нь хүртэж, амьдрал ахуй, эд хөрөнгө арвижсаар ирснийг сүүлийн 10 гаруй жилийн түүх гэрчилнэ. Энэ түүх аль тэртээ 2004 оны Н. Энхбаярын Засгийн газраас эхэлсэн юм. Ихэвчлэн Ерөнхий сайдын хамаатан садан, ойрын хүмүүс энэ чиглэлд ажилладаг нь сонирхолтой.

Хамгийн бүдүүн баргаар тооцоход л утаа асуудал үүсгэсэн сүүлийн 10 жилд нийслэлийн агаарын бохирдлыг бууруулахад зарцуулсан төгрөг бараг нэг их наядыг давжээ.

Энэмөнгө одоогийн улсын төсвийг зургаа хуваасны нэгтэй тэнцэнэ. Нарийн яривал, улсын төсвийн урсгал зардлаас 114 тэрбум, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаас 55 тэрбум, гадаадын зээл тусламжаас 520 орчим тэрбум, цэвэр агаарын сангаас 117 тэрбум төгрөгийг тус тус утаанд цацжээ. Дээр нь нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар ч үүнд чамгүй мөнгө төсөвлөдөг.

2007 оноос хойш үе үеийн Засгийн газар гэгээлэг нэртэй олон сайхан ажил сэдэж, хөрөнгийг ч харамгүй цацжээ. С. Баярын Засгийн газрын үед нүүрсийг дулааны аргаар боловсруулан коксжсон түлш үйлдвэрлэх ажлыг эрчимжүүлж, 2009 оны наймдугаар сараас Улаанбаатар

хотын гэр хорооллын хэрэгцээнд болон халаалтын зууханд кокжсон түлш нийлүүлэх ажлыг зохион байгуулж байв. Түүнчлэн Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг бууруулах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх бүсчлэлийг тогтоож, Их, Бага тойруугийн нутаг дэвсгэр болон орон сууцны хороололд нүүрс түлэх, хог хаягдлыг ил шатаахыг хориглосон. С. Батболдын Засгийн газрын үеэс Мянганы сорилтын сангийн гол төслийг утааг бууруулахад чиглүүлсэн. 47.2 сая ам. долларын санхүүжилттэй төслөөр утаагүй зуух, гэрийн дулаалга мэтхэнийг иргэдэд асар хямд үнээр өгсөн билээ.

2011-2015 оны хооронд улсын төсөв, “Цэвэр агаар” сангийн татаастай үнээр нийтдээ 175 618 ширхэг “Дөл”, “Хас”, “Толомт”, “Өлзий” хэмээх зуухнуудыг тараасан. Тараалтын араас Азийн хөгжлийн банкны хийсэн судалгаагаар эдгээр зуухны 20-30 хувийг л ашиглаж байгаа гэсэн дүн гарчээ. Энгийн нүүрс биш, сайжруулсан нүүрсэнд илүү тохиромжтой, асаалт, шаталтын хувьд өөр зарчимтай энэ зуухнууд тэр даруйдаа “Нарантуул” дээр гарч арчаатай анхитай малчдын хот, үхрийн ферм, амралтын газруудын эзэмшил болсон билээ. Мянганы сорилтын сангийн нэг ээлжийн мөнгийг монголчууд ийнхүү сайхан үрэн таран хийсэн. Одоо ч энэ байдал үргэлжилсээр, утаанд зарцуулах мэргэн аргыг улстөрчид сэдсээр байгааг бид бэлээхэн харж болж байна. Хамгийн сүүлд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Н. Цэрэнбат 54 тэрбум төгрөгөөр янданд утаа шүүгч тавих гэж төсөв дээр зүтгүүлээд нийгмийн эсэргүүцэлтэй

тулгараад болилоо.

Өмнөх Засгийн үед Ерөнхий сайд асан Ж.Эрдэнэбат ШУА-аас утааг бууруулах арга олохыг хүссэн. Цаадуул нь судалж үзээд, “Гэрээ дулаалж, цахилгааны сүлжээгээ сайжруулах хэрэгтэй” гэсэн мэргэн зөвлөгөө хайрласан юм. Гэхдээ манай одоогийн цахилгаан станцын хүчин чадал гэр хорооллыг халааж дийлэхгүй учраас тавдугаар цахилгаан станцыг барина уу гэсхийснээр эрдэмтдийн мэргэн санаа хумигдав.

Төсвөөс цалинжиж, олон арван жил судалгаа хийсэн академи үнэндээ ямар ч шийдэл санал болгож чадсангүй.

Ингээд харахаар гэрийн дулаалганаас эхлээд ямар нэг зуух тараах сонирхол төрд ямагт байсаар иржээ. Үр дүн төдий л чухал бус, хамгийн гол нь тараах процесс ашигтай байгаадаа л тэр шүү дээ. Хийх хүн аргыг нь олдог, хийхгүй хүн шалтаг олдог гэдэг үг бий. Хэрвээ агаарын бохирдлыг бууруулъя гэвэл гэр хорооллын 200 гаруй мянган янданг дахин төлөвлөлтийн, барилгажуулах, цахилгаанаар, газаар халаах, сэргээгдэх эрчим хүчний амины сууцууд гэх мэт бүсүүдэд хуваан хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг яаралтай татаж байж л утаа буурна. Зөв төлөвлөлт, тууштай бодлого чухал. Гэтэл эдүгээгийн хотын захиргааныхан гэр хорооллын дахин төлөвлөлт зэрэг амин чухал, даацтай төсөл хөтөлбөрүүдийг 2016 оноос хойш гацаан зогсоочихоод байгаа нь янданг цөөрүүлж, утаатай тэмцэх бус зуух тарааж бизнес хийж суух сонирхолтой юм биш биз гэж хардахад хүргэж байна.

НИТХ-ын АН-ын бүлгийн дарга, төлөөлөгч

Ц.Баатархүү

Утаатай тэмцэхийн тулд утаа гаргаж буй шалтгаантай тэмцэнэ шүү

дээ. Гэтэл утаа үүсгэгч хамгийн том шалтгаан болох 200 мянга орчим янданг цөөлөх цогц бодлого явуулсангүй. Харин утаагүй зуух, утаагүй түлшний хөтөлбөрүүдээ нэр шошгыг нь өөрчлөн үргэлжлүүлсээр байгаад бид шүүмжлэлтэй хандаж байгаа. Тараах, нийлүүлэх ажил нь ч тун хангалтгүй байна. Мэдээж агаар орчны бохирдлыг бууруулах асуудал бол улс төржүүлдэг сэдэв биш. Гэхдээ хариуцлага нэхэж хяналт тавьж байхгүй бол үр дүн гарахгүй. Хувийн хэвшлийн оролцоо, мэргэжлийн судлаачдын шинэ санаачилгууд ч чухал. Бид зөвхөн захиргааны аргаар биш эдийн засгийн хөшүүргүүдийг яаралтай бодлого болгох хэрэгтэй байна.

НИТХ-ын төлөөлөгч, НИТХ-ын Байгаль орчин ногоон хөгжлийн хорооны дарга

Л.Нарантуяа

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд агаарын бохирдлыг бууруулах хүрээнд олон төсөл хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлсэн. Зээл тусламжаар нийтдээ 207 тэрбум төгрөгийг агаарын бохирдолд зарцуулсан байна. Өмнө нь агаарын бохирдлын эх үүсгэврийг бууруулах чиглэлээр сайжруулсан түлш, шингэн түлш гэх мэт өртөг, хөрөнгө оруулалт их шаардсан богино хугацаанд үр өгөөжөө бүрэн өгөх боломжгүй чиглэл рүү ханддаг байсан.

СЭТГЭЛИЙН ХҮЧ

Охин минь эмээ, өвөө дээрээ өссөн юм. Харамсалтай нь тэд маань 3 сарын зайтай бурхны оронд одооноос бид 3 нас гарантай охиноо хэсэг зуур сатааруулаад л өдөр тутмынхаа амьдралыг хэвийн өнгөрүүлж эхэлсэнсэн. Охин минь 9 нас хүрлээ. Ажил, амьдрал, гэр орон, мөнгө төгрөг гээд л өдөр хоног харвасан сум шиг өнгөрч бурхны оронд одсон ээж, аавыгаа санах ч завдалгүй амьдарч явсныг минь ойлгуулсан нэг явдал тохиосон юм.

Нэг өдөр охин минь надаас

- Ээж ээ, таны зурсан зураг амилдаг бол та юу зурах вэ? гэж асуув.

Би ч бодож бодож

- Ээж нь мөнгө л зурна даа. Харин чи? гэтэл

- Би эмээ, өвөөгөө л зурна гэж билээ.

Тэр үед үг ч хэлж чадахааргүй болж, охиноосоо ямар их ичсэн гэж санана.

Хүнд өвчиндөө шаналж буй ч инээн хөгжих, дотнын хүмүүсээ хайрлаж, тоглож наадахаа болиогүй бяцхан хүүхдүүд. Ариухан хэвээрээ, итгэл найдвараар дүүрэн, маргаашийн нарыг харна гэсэн итгэл дүүрэн байгаа хүүхдүүдийн сэтгэл хүчтэй хэвээр буйн илрэлийг томчууд бид хүүхдийн гэнэн зан хэмээн андуурдаг. Тиймдээ ч хүүхдийн өвчин хурдан эдгэдэг мэт, гомдлын нулимс нь хацар дээр нь бөмбөрч байхад ч залгуулаад инээж чадах тийм л хүчийг томчууд бид сэтгэлээсээ чимээгүйхэн хөөсөөр.

Хүчийг нь сэтгэлийнхээ мухарт шигдтэл нь мартаж орхиод өдөр тутмын амьдралдаа түүртэн явах зууртаа бид өөрийн мартсан тэр л зүйлээ бусдаас олж харахдаа өөрт нь огт үгүй мэтээр гансарч, битүүхэн атаархаж, гунигт автан алхдаг.

Солонгын барьж, үүлэн дээр хөвж, ядарсан бүхний төлөө сайн сайхан бүхнийг хийж, хоромхон зуурт төрсөн мөрөөдлөө, цаасан дээрх зургаа амилуулж чадах тэр итгэлийг бид эцэг эхээсээ биш сэтгэлийнхээ дотор оргилох тэр л хүчнээс олж авдаг байгаагүй гэж үү.

Бяцхан охин хүчинд автсан, балчир хөвгүүн томчуудын хайхрамжгүй зангаас болж хорвоогоос хальсан тухай аймшигт хэргүүдийг тухай зүрх шимшрэн уншиж суухдаа сэтгэл хоосрон харанхуйлж, бие минь тэр гүн харанхуй нүх рүү зогсолтгүй унаж буйгаар мэдрэгдэхэд...

Сэтгэлийн хүчгүй, эсвэл ид шидийн мэт сайхан зүйлийг бүтээлгэж чадах

сэтгэлийнхээ хүчээ аймшигт хэрэг хийхэд ашигласан томчуудаас би айдаг. Энэ л айдас надад гэнэн томоогүй хүүхдүүдийн сэтгэл ариухан учир муу бүхнийг ялан дийлж чаддаг гэдгийг, харин тэр ариухан бурханлаг хүчээ алдаж эхэлсэн цагаасаа чөтгөрийн амьдралд ордог юм бишүү гэсэн бодол төрдөг.

Гэхдээ том болсон хүн бүр сэтгэлийн хүчээ алддаг биш авч үлдэж чадсан нь бидний дунд гайхамшигт нэгэн болж сэтгэл дулаацуулан, итгэл төрүүлэн мөр зэрэгцэн амьдарч буйг ч дурдах хэрэгтэй биз.

Өнчрөл хагацал дунд бэлэвсэрсэн ч, харгис нөхрийн гарт хүчирхийлэгдэж амьдарсан ч үр хүүхдийнхээ сайн сайхны төлөө сэтгэлийн тэнхээтэйгээр сөхрөлгүй алхаж яваа бүсгүйчүүдийн дотор эхийн хайр, нинжин сэтгэлийн хүч нь хадгалагдаж буйн учир л хүнд хэцүү бүхнийг туулж чаддаг. Хоёрхон настай үрээ элгэндээ тэврэн хагарсан мөсний хэлтэрхий дээр суун хөвж одсон эхийн түүх тун саяхных. Эцгээс биш эхээс л гарсан энэ зориг үрээ гэсэн эхийн сэтгэлээс л гарсан хүч гэдгийг монголчууд бид бүгд мэдэрсэн гэхэд хилсдэхгүй. Сэтгэлийн хат, сэтгэлийн тэнхээ гэхчилэн юу ч гэж нэрлэсэн бай амьдралыг өнгөлөг, өөдрөгөөр харж, сайн сайхныг түгээгч дотоод эрчим хүчээ битгий хаагаарай.

Оюун бодол, бие махбодь, хүсэл тэмүүлэл минь өсөхтэй зэрэгцэн бидний сэтгэлийн гүнд гээгдэж үлддэг сэтгэлийн тэр хүчээ гэгээн бодол, ирээдүйн их хүслээрээ, хайраараа бас бусдын төлөө гэх сэтгэлээрээ тэтгээрэй.

УРЛАГААР ЦЭНЭГЛЭГЧ

“Би урлагаас нэлээд зугатсан. Урлагтай амьдралаа холбохгүйгээр, шал өөр салбарын хүн болох гэж хичээсэн. Гэвч нэг л мэдэхэд урлаг миний амьдралын нэг хэсэг болчихсон байна.

Хүний зам мөр, бурхны зурсан зураг гэж байдаг. Тэр нь намайг урлаг руу хөтлөөд оруулсан байх” гэж М.Амина ярив. Тэрээр уран зураг сонирхогч залуусын дунд урлаг судлаач, олон сонирхолтой лекц уншиж, уран зураг танилцуулдаг, өгүүллэг уншдаг, үзэл суртлын хувьд ч өвөрмөц нэгэн гэдгээрээ хэдийнэ танил болсон билээ. Түүнийг дагадаг бас нэгэн алдар нь ардын зураач Ү.Ядамсүрэнгийн зээнцэр хэмээх юм.

Хамбан хөшиг, тансаг даашинз...

Ханс Кристиан Андерсоны үлгэрийг уншиж, сонсож өссөн бяцхан охины сонирхлыг Европын орд харш, алт, мөнгөн эдлэлүүд хийгээд, тансаг даашинз, эрхэмсэг үсний засалт өөрийн эрхгүй татжээ. Тэр бүх тансаг амьдралыг мөрөөдөх хүсэл нь баян болох хэрэгтэй гэсэн бодлыг охинд төрүүлсэн байна. Урлагийн хүмүүс тогтсон цалингүй, хүссэн мөнгөө олох боломжгүйг урлагаар хүмүүжсэн тэр мэддэг тул урлагаас зугатсан аж. Тиймээс хууль, банк санхүүгийн мэргэжилтэй болж, хүссэн бүх тансаг амьдралдаа хүрэхийг зорих болж. Гэвч хүний сайн сайхан амьдрах нь мөнгөнөөс хамаарахгүй гэдгийг тэр ойлгожээ. Санхүүгийн эрх чөлөөнд хүрсэн маш олон хүнийг харж, тэд хэтэрхий их мөнгө рүү туйлширч, оюун санаа, сэтгэлээ тэжээгээгүйн улмаас амьдрал нь утгагүй байхыг мэдэрчээ. Ингэснээр эргээд санхүүгийн эрх чөлөөнд хүрээгүй хүнээсээ илүү таашаалгүй амьдардгийг ухаарсан байна. Хүн сэтгэлийн таашаал мэдрэх нь мөнгөнөөс хамаарах зүйл биш гэдгийг мэдсэн охин 2013 онд МУИС-ийг урлаг судлаач мэргэжлээр төгссөн.

Одоогоор ээж Я.Булганыхаа үүсгэн байгуулсан дүрслэх урлаг, дизайны “Анима” сургуульд багшилдаг юм. Тэрээр “Урлаг гэдэг сэтгэлгүйгээр бүтэх боломжгүй. Нэг ёсондоо зураачийн сэтгэлийн толь нь тухайн бүтээл нь байдаг. Тиймээс ээж минь сургуулиа “Анима” буюу латинаар “Сэтгэл” хэмээн нэрлэсэн. Манай сургууль урлагийн төлөө сэтгэлтэй авьяаслаг залуусыг сургаж, дэмжихийг хичээдэг. Би сургуульдаа дэлхийн болон Монголын урлагийн түүх, гоо зүйн холбогдолтой хичээл орж байна” хэмээсэн юм.

Дүрслэх урлагийн залуу судлаач

Монгол Улсын дүрслэх урлагийн салбарын түүхийг дөрвөн үеэрээ бүтээж яваа энэ удмынхны хамгийн хэнз төлөөлөл. “Тэртээгээс өдгөөг хүртэл дүрслэх урлагийн салбарын хөгжил дардан байгаагүй. Үзэл сурталжсан нийгмийн хар шуурганд, уран зураачдын бүтээлийг хянах, эсэргүүцэх төрийн бодлого ч байсан. Харин одоо дэлхийн хөгжлөөс хоцроогүй хэмжээнд хүрсэн. Энэхүү салбарыг өнөө үед төлөөлж, судалж яваа, нийгмийн солилцооны ачаар урлагийн төлөө үгээ хэлж, үүргээ биелүүлж буй хамгийн залуу судлаачийн нэг бол тэр”. Уран зураг судлах нь түүний цусанд байдаг гэлтэй. Учир нь тэрээр төрөхөөс өнөөдрийг хүртэл уран зураачдын ертөнцөд амьдарч, тэдний агаараар амьсгалсан гэхэд зохилтой. Өмнө өгүүлсэнчлэн түүний буурай өвөө Ү.Ядамсүрэн, нагац ах Я.Үржнээ, ээж Я.Булган, аав С.Машбат, түүнчлэн нагац нар нь гээд зурдаггүй хүн үгүй. Түүний хэлснээр удам дундаа ганцхан өөрт нь зурах авьяас байдаггүй гэнэ. Харин уран зургаар амьсгалж өссөн учир зургийг мэдрэх, шүүмжлэх, түүнд дурлан шохоорхох, сонирхох хүсэл оргилсон их аж. Тиймээс хувь тавилан нь түүнийг уран зурагтай холбосон удмынхаа их үйлсийг түгээн дэлгэрүүлж, олон нийтэд танилцуулах үүрэг хүлээлгэсэн гэлтэй. Орчин цагийн уран зургийг залуучуудад таниулах үүргээ гүйцэтгэх их ажилдаа ханцуй шамлан орсон түүнтэй зураачдын нийгмийн амьдрал, зах зээлийн талаар яриа өрнүүлэхэд, урлагий салбар маш нарийн мэргэжил шаарддаг. Зэрэг, диплом гэхээсээ илүү хувь хүний чадвар шаарддаг.

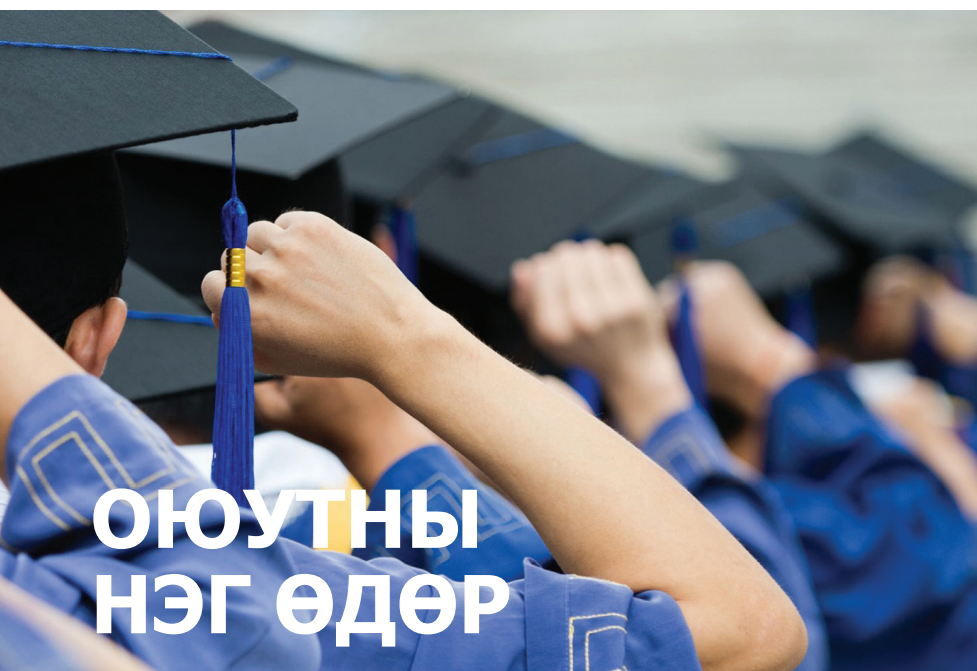
Үнэхээр урлагийн салбарт сэтгэлгээ, чадвараараа ялгарч чадвал ажлын байр

маш олон. Киноны тайз засалт, музей, драм гэх мэтэд ажиллах нарийн мэргэжилтэй хүн асар их хэрэгтэй байдгийг хэлэв. Өвөө Я.Үржнээ, буурай өвөө Ү.Ядамсүрэн нарын гээд урлагийн бүтээл дунд өсөж, уран зураг, сонгодог урлагийг өөрийн амьдралын нэг хэсэг мэтээр мэдэрдэг болсон залуу судлаач урлагийн талаар “Урлаг хүний оюун санаанд хүчтэй нөлөөлж чадах зэвсэг.

Жинхэнэ урлаг бол хүнийг тухайн цаг үед нь баясгаад өнгөрөх бус оюун санаанд нь насан туршийн тэжээл өгдөг байх ёстой.

Заавал урлаг гэгээлэг байж, хүмүүжүүлэхдээ биш хүний доторхыг уудалж, сэтгэл зүрхэнд нь юу болоод байгааг өөрт нь ойлгуулах ёстой. Түүнээсээ хүн сэтгэлийн хүч, оюун санааны тэжээл авах ёстой. Урлагийн зах зээл манай улсад муу байдаг нь бодит үнэн. Хүмүүсийн урлагаас наад захын таашаал авах мэдрэмж нь доод түвшиндээ байна. Иймээс бид сайн уран бүтээлчдээ эх нутгаасаа алдаад байгаа. Би маш олон сайн уран бүтээлчийг мэднэ. Тэдний бүтээл хүссэн хэмжээндээ үнэлэгдээгүй учраас гадагшаа гардаг. Энэ нь дан ганц урлаг биш шинжлэх ухааны салбарт ч ажиглагддаг зүйл. Монгол хүн монгол хүнээ үнэлэхгүй байна” гэсэн юм.

Дунд сургуулийн сургалтын системийг эсэргүүцэгч, анархист үзэлтэн. Дурламтгай, рок хөгжим сонирхогч, бүтэлгүйтэл. Энэ бол арван хэдтэй бяцхан Амина. Харин хорь гарсан урлаг судлаач Амина өнөөдөр сүүлийн үеийн залуусыг урлагаар цэнэглэж байна. “Шар хадны өвчтөн зураачид”, “Мөөмний түүх”, “Согтуу зураачдын сод бүтээл” тэргүүтэй лекцүүд тавьсан байдаг. ●

ОЮУТНЫ НЭГ ӨДӨР

Намайг С.Мөнх-Эрдэнэ гэдэг.
Би Идэр их сургуульд Нийгмийн
ажилтан мэргэжлээр сурдаг.

Б и өглөө 6 цагт босдог. Өглөөний цайгаа уучихаад гэрээсээ гарна. Автобусыг би нийтийн тээвэр гэж харахаасаа илүүтэй хөгжих газар гэж боддог. Тиймдээ ч сургуулийн зүг явах чиглэлийн автобусандаа тухлан өөрийн дуртай номоо уншиж явдаг. Ингэх завсар өдөр амжуулах ажлаа бодож, төлөвлөөд одоо нэгэнт дасжээ. Автобусны билетийг төрөөс даадаг нь оюутнуудад хэчнээн их нэмэр болдог гэж санана. Оюутны 70 мянган төгрөгийн стипендийг зогсоосон ч ядаж хөл залгах хөнгөлөлт өгч байгаа нь яамай.

07.40 Эхний хонх дуугарав

Цагтай уралдан “Кэйс менежмент”-ийн семинартаа оров. Өнөөдрийн хичээлээр гэр бүл салалтын тухай кэйс дээр анализ хийж анги хамт олноороо хэлэлцүүлэг өрнүүлсэн.

Завсарлагааны 10 минутанд дараагийн хичээлдээ амжиж очих гэж их сургуулийн хичээлийн байрнууд хооронд гүйх хэрэг гарна. Ямартай ч МУИС-ийн II байрны лекцийн танхимд очиж амжив. Энд социологийн хичээлийн лекцийн хүрээнд “хаос”-ын онолын талаар мэдэж авав.

12.30. Их завсарлага

Алдарт “Этүгэн”-ий пирошкиг амталж үзэхээр тус сургуулийг зорив. Энэ үед Бага тойруу жинхэнэ оюутны гудамж болдог доо. Дор бүрнээ хаа нэг тийш яарах залуус манай хотын бас нэгэн хэмнэл. Ихэнх оюутнууд өдрийн хоолоо 2500 орчим төгрөгөөр болгодог гэвэл итгэх хүн цөөхөн байх. Ялангуяа цагийн ажил хийж сураагүй, эцэг эхээсээ мөнгө авдаг ихэнх оюутнууд иймэрхүү мөнгөөр өдрийн хоолоо болгодог. “Таван цаастай оюутан нэг өдөртөө хаваасаг” гэдэг бол хатуу ч гэсэн үнэн үг л дээ. Гэхдээ нэг үеэ бодвол оюутнуудын өмнө хичээлээс гадуур ажил хийж орлого олох боломж нэмэгдсээр байгаа.

16.30 “Хэнхэлэх”-д цаг гаргасан нь...

Өнөөдрийн сүүлчийн хичээл тарлаа. Их хотын түгжрэнээс өмнө гэртээ харьчихдаг юм уу гэж бодоод алхаж явтал өөр ажил төлөвлөснөө саналаа. Хичээлийн дараа “Ардчилсан оюутны холбоо”-ны Эерэг хандага, хөгжил сургалтад оролцохоор төлөвлөчихсөн байсан юм.

Нийгмийн идэвх оролцоотой оюутнуудыг “хэнхэг”-ээр дууддаг хүмүүс олон. Гэхдээ нийгмийн оролцоо, өөрийн хөгжил, эрх ашгийн төлөө хүмүүстэй хамтарч, ойлголцож чаддагүй маань манай нийгмийн хамгийн гол дутагдал гэж би боддог юм. Өөрийнхөө тухай, эсвэл дундын эрх ашгийнхаа төлөө идэвх зүтгэл цаг гаргаж сурах нь хөгжлийн нэг үзүүлэлт ч

байж болох юм. Тиймдээ ч би олон сайн дурын байгууллагад идэвхитэй оролцдог. Ардчилсан оюутны холбоо бол тэдний л нэг. Ардчиллын үнэт зүйлсийг ойлгож, оюутан залуусынхаа эрх ашгийн төлөө өөрийн дуу хоолойгоо илэрхийлэх боломжийг олгодог Монголын мянга мянган залуусыг эгнээндээ нэгтгэсэн хамгийн том оюутны байгууллага гэж үздэг.

Энэ удаагийн сургалтаар АНУ-ын аялагч хатагтай Лорри урилгаар оролцож, оюутны холбооны гишүүдтэй аялынхаа талаар сонирхолтой яриа дэлгэсэн. Дэлхийгээр аялах, өрнүүн их хүсэлтэй болсон төдийгүй зорилгодоо хүрэх замд ямар саад бэрхшээл учирч, түүнийг хэчнээн их хөдөлмөр, гэсвэр хагуужлаар даван гарснаа нүдэнд харагдтал ярилаа.

18.00 “Эртэч оюутан” санаачилга

Сургалтын дараагаар Оюутны холбооныхоо гишүүдтэйгээ хуралдав. Хурлаас “Эртэч оюутан аян”-г санаачилж өрнүүлэх санал гаргалаа. 100 өдрийн турш өглөөний 5 цаг 5 минутанд босож өөрийгөө ялж, өглөөний хүн болох уриалга юм л даа. Хэрээсээ хэтэрсэн том юм ярих шаардлага бидэнд алга. Оюутан нас бол юун түрүүн өөртөө бүтээлч дадал суулгах он жилүүд билээ.

19.30 “Амьдрахуй”-г уншихуй...

Гэрийн зүг буцах автобусандаа суулаа. Өдийд хотын түгжрэл арай л саарч ирдэг. Автобус ч сэлүүхэн болдог болохоор өдийд ихэвчлэн гэртээ харьдаг юм. Ашгүй арын суудал хоосон байлаа. Хятадын зохиолч Үй Хуагийн “Амьдрахуй” туужийг өглөө уншиж эхэлснээ нэлээд явууллаа. Цантсан цонхны цаана хотын гэрэл анивчин, хүн зоны амьдрал жирэлзэн өнгөрнө. Буух буудал ирж, автобус хяхнасаар тоормослов. Уншиж байгаа ном маань “Хүмүүн бид нэгэн насны амьдралдаа өчнөөн зүйл үзэж туулсны эцэст боловсорч гүйцээд газар унасан лийр адил болж үлддэг ажээ” гэсэн өгүүлбэрт хүрээд өнөөдөртөө зогсов. Зорьсон ажлаа гүйцээгээд гэртээ харих шиг аз жаргал үгүй билээ. Өнөөдөртөө төлөвлөсөн ажлаа ямартай ч гүйцээж чадлаа.

Photo by Tsatsralt S

Democracy and communism cannot sail on a same boat

ERDENE Sodnomzundui

Member of the Parliament of Mongolia,
Leader of Democratic Party

Anyone who sees him will immediately be impressed by the way he dresses himself, with all the necessary accessories that make one more 'gentlemanly'.

Who is he, he was one of those whom participated in the democratic revolution, befriended Zorig Sanjaasuren, scuffled with Bat-Uul, fought with Baabar, and demonized by the Mongolian People's Party. The legislations on compensation for labour, proposal law on join pensions, and his fight to lower bank interest rates appear that he might a person for the people.

Then again when one hears of how he turned the District of Bayangol into his

'fiefdom' and the countless amounts he stole from the social insurance fund makes one reconsider. It is always difficult to know a politician. Rumors and stories build a far different person than the one that was initially created by his parents. Therefore to truly see the person is a real challenge. This issue will delve into a politician that has forged his own image and charisma on the Mongolian political landscape. He is the Member of Parliament and Head of the Democratic Party of Mongolia, Erdene Sodnomzundui. Our conversation will begin with the ordinary and go onto the subject of politics...

How does one differentiate between a politician and a populist?

Let me attempt to explain it simply. For instance, a true politician's words ring true in the heart. Whilst when one hears a populist talk it reminds us of Hollywood films. Rather illogical like some soap operas.

How often do you watch films?

Sometimes, mostly when I am stuck in traffic jam.

What do you spend most of your time on?

Working. As a MP I am obliged to propose new laws, work on existing ones, meet with my constituents, standing committees and parliamentary sessions mean that work is constant. Furthermore being the Head of the Democratic Party means more work. It is common that I find it is already 00:00 hours.

How long has the lifestyle continued?

(Pondering for a while) Almost 20 years.

There must have been times were you were tired, ill and weakened?

Of course as with any men. Sometimes I am overcome with illness and stress. However I spend at least 1-2 hours per day doing sports. It is habit I had since my youth. First I was into basketball like my father later on I took up biking and spent many years at it. No matter how tired I was, if I walk or bike until I sweat, it re-energizes me immediately.

We are aware of you from your political aspect however your personal side is a mystery to us. May we continue our talk from the personal aspect?

Of course we can. I am one of two children. I am the eldest. My father, Sodnomzundui Dashnyam, has dedicated his whole life to the development of basketball (in Mongolia). My mother spent her whole in industrial services and business sector.

It is because of your father that you work as the President of the Mongolian National Basketball Association?

Yes it is, I endeavor to continue the work that my father has spent his entire life dedicated to and I hope to complete his work one day. Unfortunately, I cannot commit to this work wholeheartedly. However our youth have become very capable indeed. They have been extremely successful in regional and international tournaments and have managed to put the Mongolian basketball on the world map. With firm foundations established I am confident that they will continue on successfully.

Can we talk about your spouse?

My spouse is called Ninjbadgar. We are parents to 7 wonderful children.

You have many children.

If possible I would love to have more children. I understand fully well that we can never have enough children. I lost my father and brother early on. The memories of my youth and the time spent with them is very dear to me. Therefore I prefer to be surrounded with family. I take great pleasure in conversing with my brothers and sisters, children, friends, colleagues etc. Hence I live in my mother's home surrounded by my family in Handgait. My mother too relishes to be surrounded by family. Mother and I lost our father and brother early therefore we tended to stay close with each other. Lately my mother has become quite spoiled (laughs). She sometimes is so stubborn that she will not anywhere without me. Therefore I do my best to make time for my mother amidst this busy schedule.

I have observed that you are very fond of the elderly. It seems that you work very closely with the elderly in terms of the legislation that you propose, the business that your family run, and also when meeting your constituents?

It is possible. I am very regretful that the

legislation on joint pension that was passed was annulled by the Mongolian Peoples' Party. The first opportunity I get I will reinstate this legislation. I feel that I owe it to our senior citizens to make this legislation come true.

Do you have a family owned business?

Our father had me and my brother sit in front of him to tell us two lessons on life. "My children you must not ruin the soil looking for gold nor could you produce alcohol that bring sin onto the children of others". "The rest is up to you". I looked my sibling in the eyes and knew at that moment that we will never disobey the words of our father. It is therefore I supported the idea of building a holiday resort specifically for senior citizens. Every morning when I see senior citizens taking a walk in the fresh air, taking their daily exercise that I think back to how right my sibling and mother were in the starting this in the first place.

Have you strayed from your father's will?

Not one bit.

Really

Yes, I can say this with confidence.

Do you have any mining licenses?

Not a single license. Actually never had one.

Obviously you could have obtained one if you had wished?

Why would I. First of all there is the last will from my father. Secondly, what is the point of enriching oneself by robbing from the people and the country. My children will also stay clear from this. The will of my father will not end with me. This principle must continue on with my children. This I remind my children quite sternly.

In this day and age finding a politician who has no mining license, haven't

taken a loan from the SME Development Fund nor have no procurement deals with Erdenet mines is like finding a needle in a haystack.

I am not attempting to boast myself but I have been involved in politics for the last 28 years and I have never had a procurement deal with the Erdenet Mine. Never have I taken a loan from the SME Development Fund and shall not do so. Everything I have is enough for me. However I will continue to implement the works that I believe bring benefit to the people and I shall endeavor to implement them with great vigor.

How did you enter politics?

It is fair to say that Zorig Sanjaasuren was the one to take me into politics. Zorig and I used to work for the Youth Union. Through this we knew of each other. One time we ran into each other outside the Mongolian National University by chance and he forced me to attend a meeting of this 'Secret group'. That was the beginning.

Does that mean that you are one of the pioneers of the Democratic Movement ?

Generally speaking I was there since the beginning. I established the Mongolian Democratic Committee and Mongolian Democratic Party in Baganuur District. I was elected as the first head of the Democratic Party Committee in Baganuur District.

Are the current generation aware of the sacrifices that our fathers and mothers made in building our nation. What are your thoughts on the 1990s generation that are 28 today who take democratic freedoms for granted?

Times are forever changing. The famous opera singer Luciano Pavarotti once said "we tended to think time goes, Alas time stays but we go". As such we should live in the time that is allocated to us. It is the law of the nature that time is forever but we are here temporarily. As a result it is vital that we have the ability to hear and respect the opinions and the aspirations of our younger generations. On the other hand, we must also explain to them our past, what we have experienced and passed through to bring them what they have today. Through this the connection between the past, present and the future will be strengthened. It means that will be able to accept and re-

spect each other.

It is impossible to not to talk about politics with you. The reason being that you are the leader of one of the two large national political parties. How many times have the Mongolian People's Party fragmented. Mongolian People's Party and Mongolian People's Revolutionary Party, 33 vs. 32, SME loans fraudsters, the case of the 60 billion tugruks etc. There are those who also envision the Democratic party fragmenting. Or both these parties disappearing for good. What are your thoughts on the following matters?

As the Mongolian proverb goes 'a bad beginning makes a bad ending'. The world is aware of the amount of human suffering that communism has brought to the history of mankind. Communism seeks blood wherever it goes. Countless millions of lives have been lost to this ideology. We have lost 6 Prime Ministers in foreign lands. Over 30 thousand of our citizens were purged. Even today normal citizens of country are experiencing polarization as a result of party membership which has led to lives lost. I did not join the movement in the 1990s to bring about a society like today.

Why has this happened?

It is very simple. Democracy and communism cannot coexist. We are forcing a coexistence. There is a saying “a real capitalist is a rich communist”. Now have a look at the corridors of the State Palace, it is full of wealthy communists. On top of that they accuse each of SME loan fraudster and being part of the “60 billion scam”. They argue and fractured along the lines of “who stole more and who stole less”. They have brought shame onto the Mongolian people.

Where was the Democratic Party when all this was happening?

If we count the years since 1990, the Mongolian Peoples' Party held power for 20 years and further 8 years in coalition government with the Democratic Party. Tremendous amount of work was accomplished when the Democratic Party formed a coalition government between 2012-2016. It was an example of how we can further develop the country. However the following election we lost. On part of the MPP, they did an excellent job tarring the reputation of the DP and what we had achieved. They must have been rather pleased with what they accomplished. In reality we now see that they have ruined the peoples prospects and stunted the development of our country. In 2016 they gained the majority with the peoples' backing and now see what they have come to. They talk of responsibility and justice yet they have put the country in debt in excess of 7 trillion tugrugs and stole billions from the taxpayers in the space of 3 years.

I am inclined to say that the “MPP is a bad student from a good teacher”. In another words this political fracturing never leads to a good thing was exemplified by the Democratic Party before.

Comparatively speaking the Democratic Party is slightly “ill” thus can regain rather quickly. Since the 1990s, the parties for democracy have united into one whole. Unions, parties for democracy have attempted to become one, one sole entity. The result today is the Democratic Party. At present

ent there are no party like the Democratic party with over 200 thousand members.

The MPP has chronic “illness”. Since its conception they have been fractured and suffered for it. For 100 years this “illness” persisted. From Bodoo and Danzan to Yu.Tsedenbal whom perished in Moscow under house arrest. Here I speak more of the institution and its traditions than the individuals members. An institution which gnaws itself to its own very end.

You have stated that the Democratic Party has reorganized and transformed itself. Can you clarify on this?

Its very straight forward. I have become the head of the Democratic Party by campaigning in 21 aimags, 9 districts of the capital city whereby I met our party members and supporters, from whom 180 thousand voted for me. Likewise 6700 officials were elected in the similar manner.

How do the people perceive the Democratic Party?

The 200 thousand Democratic Party members are also part of the people, aren't they. Their families, their children, their relatives, their friends and the list goes on. I am certain that through our members we have

successfully passed the message of what the Democratic Party has achieved, what we are doing now and what we plan to achieve in the future. The most recent example has been the infrastructural construction that occurred between 2012-2016. Now people say that the “Democratic Party have indeed achieved its promises, 70 thousand citizens were housed, the provincial capitals were connected through paved roads, and SMEs were developing”. Now the people can see the reality from the false. No longer will they be susceptible to false promises and dirty financial rewards for their votes.

Thank you. Although there are plenty more questions there is no time. Last question I leave to you.

I also would like to convey my appreciations to you. We Mongolians have the bitter history of losing our sovereignty, inherited from our Lord Chinggis, to foreigners as a direct result of petty squabbles amongst our selves. It has not been that long since we have regained it. It means that the freedoms and sovereignty we enjoy today are still rather fragile. Therefore we must progress our democratic Mongolia together united as one. Now I needn't remind that the participation of all citizens is crucial.

With Chairman of the International Democrat Union, Stephen Harper

DP on the centre right platform

SUKHBAATAR Tsedenjav

As a highly regarded diplomat whose works have shown significant contribution to Mongolia's advancement on international platform, we nominate Ambassador of Mongolia H.E. Mr. Sukhbaatar Tsedenjav as a person of the globe. He was elected as Vice Chairman of International Democratic Union in February 2018.

In the world there are variety of political parties exist. Ranging from far right fascist to far left communist parties or socialist, liberal, central, greens', religious or nationalist parties. How about the Democratic Party of Mongolia? Where the DP stands in this full of ideologies world or what kind of ideology the DP sticks to?

In general, any country is lead and run by a political party according to its political ideology. Off course, exclusion is where pure monarchy or authoritarian regimes rule a country. Majority of the countries of the world to the certain extend are ruled by a Government formed by a political party which gets majority of votes at elections - no matter whether the elections were fair and democratic. This is now universally accepted principle. But if we take as an example the highly developed industrialised or G 7 countries, there are two platforms dominating. In the period of more than 60 years after the WWII the centre right or centre left parties subsequently run and define the policies that brought high development to the industrialised countries and proved the advantage of the democratic system. It is a common practice that the political parties which share same political ideas form international

organisations. There are several international organisations of political parties such as Socialist International (it has more than 100 years of history), Liberal International, Association of the European Peoples' Parties, International Conference of the Asian Political Parties etc. The centre right parties formed their political union in 1983 at the initiative of the then the US President Ronald Reagan, the British Prime Minister Margaret Thatcher, Chancellor Helmut Kohl and Prime Minister Nakasone. This organisation is called the International Democrat Union. Now the IDU has more than 80 member parties and serves as a strong political force of the like-minded centre right parties. Back in 1993 our party then called National Democratic Party joined the IDU as a full pledged member. The idea to join the IDU was initiated and promoted by well known politicians like S. Zorig, Ts. Elbegdorj, E. Bat Uul, Da. Ganbold, Ts. Enkhtuvshin, R. Amarjargal, S. Erdene, Sh. Tuvdendorj, Lu. Bold and H. Hulan who played an important role in the process of the joining the IDU.

So the DP is now the member of the IDU which is the political union of the centre right political parties. What is the meaning of the "centre right" position or what it stands for? What is the difference from other political ideologies? Which parties of the world are the members of the IDU and how do you interact with the IDU parties or do they help your party in anyway?

To explain it in brief, the centre right parties fight for developing their societies through creating more wealth thus bringing the living standard of their peoples. In pursuing their goals, the centre right parties in their internal economic policies limit the Government involvement in economics and its expenditure to the extend possible, keep the taxes at a minimum level, provide most – friendly and equal business environment for individuals and legal entities. In social sphere the centre right parties refuse the Government social care system and prefer to develop health and social protection system based on private initiative. They fight for protecting human rights, providing in true

sense the individual rights and freedoms, the integrity of individuals and promoting rule of law.

One can say that the recent history of the western developed countries shows that when they experience downfall in their economies and their peoples' life becomes difficult, the centre right parties come to power and pursue a policy to boost economic development and to create a great wealth. Once these countries have enough wealth and the economies are in high growth, the poor and the lower income part of the society demand re-distribution of the wealth and thus the social oriented parties or left wing or centre left parties such as socialist or social democratic parties come to power. On the other hand, if the socialist policies are maintained too long, then a country inevitably goes into economic difficulty. This is the way how the centre left and the centre right parties rule in these countries in their terms. This is the difference of the centre right and the centre left parties in the western developed world. But as far as foreign policy of the left and right parties is concerned they stick to more or less similar positions opposing any form of authoritarian rule, denying all forms of violence and protecting universally recognised human rights and democratic form of governance all over the world.

Today the IDU family has more than 80 centre right parties in its rank including US Republican Party, British Conservative Party, Christian Democrat Union of Germany, Swedish Moderate Party, People's Party of Spain, Canadian Conservative Party, Association of the European Peoples' Parties, Australian Liberal Democratic Party and Asia-Pacific, African and South American parties.

In early 90-s when Mongolia was embracing dramatic socio-economic changes the Republican Party sponsored Republican Institute and the Christian Democrat Union oriented Konrad Adenauer Foundation came to Mongolia and opened their offices. They played a crucial role in party building and in general promoting the democratic institutions in Mongolia. When the DP was experiencing a great deal of difficulties after the bad defeat in the 2000 general elections and the unification of five pro-democracy parties

into the Democratic Party I happened to be the International Secretary of the party. At that time I managed to organise wide range of programmes in party building and campaign technologies through the support by the British Conservative Party and the Swedish Moderate Party.

Nowadays the Democratic Party is holding a policy of reform of its platform as well as the party structure. How does it reflect on your participation in the work of the IDU? Does your party's foreign policy have to be the same as the other IDU parties? Or is there any specific feature reflecting Mongolian reality?

First of all, there is not a foreign policy of the DP as such. Nor the People's Party or the Civil Will Party has a separate foreign policy. Because of the specific geographical location of Mongolia in between the two great neighbours, the Constitution and the Foreign Policy Concept of Mongolia require that the all political parties in Mongolia have to have same positions on principal foreign policy issues. This is a peculiar Mongolian specific. Of courses the political parties are free to develop foreign relations with any party of their own choice. Secondly, the DP in its foreign affairs sticks to principle of respecting and promoting our history, culture and traditions while lead by the national interests of the country. For example, guided by the national interests the DP develops good relations with the "United Russia", the ruling party of Russia, as well as the Union of the Right Forces, the main opposi-

tion party (member of the IDU). Meanwhile we have a very active and constructive relations with the ruling party of China – the Communist Party. Even we have regular exchanges with the Korean Labour Party of the DPRK. Recently the party leader paid an official visit to the DPRK. This is the specific of our party foreign policy which is well understood and respected by other IDU parties.

Last year when Mr. S.Erdene became the leader of the party he started a new reform policy of the party and re-activated the party's participation in the work of the IDU. Earlier this year the party leader attended the IDU Party Leaders Meeting in Salamanca in Spain. The party delegation had participated at the IDU Executive held in Los Angeles, USA, in September. As a result, myself was elected as a Vice Chairman of the IDU representing the Asia-Pacific region. Mrs. Z.Narantuya, MP, has been chosen as a member of the Board of Directors of the International Women Democrat Union, a subsidiary body of the IDU. The party's youth wing – the Democratic Young Union is actively involved in the work of the International Young Democrat Union. In this connection, I would like to stress that Mr. S.Erdenebold, the leader of the Democratic Youth Union, lead the the group of young members who actively participated in the work of renovating the party platform based on the centre right ideas. This is most welcome trend that the young generation is leading the party members in the fight for freeing the party from the dependence on closed groups united by their selfish interests. ●

JOHANN FUHRMANN
Director of the Konrad-Adenauer-
Foundation in Mongolia

As the KAS we want to contribute to the democratic development in Mongolia

A charming young man from Germany has recently moved into Mongolia as Director of the Konrad-Adenauer-Foundation in Mongolia. As per our tradition, we are open heartedly inviting him to enjoy our rich culture and incredible country. Welcome!

Hobbies, interests and things that make you happy

It has always been my goal to discover new countries and cultures. I travel a lot and like to live in different countries. I love to live abroad because you get to learn a lot about different traditions and mindsets. My current job in Mongolia makes me very happy.

Why have you decided to work in Mongolia?

Mongolia is a country with an astonishing history, unique culture and fascinating traditions. That's why I always wanted to come

here. The relationship between Germany and Mongolia is very strong and the Mongolian people are well known for their hospitality and kindness. That's why I am sure that it was a good decision for me to move to Mongolia.

As a foreigner, could you please name pros and cons of working in Mongolia?

From the perspective of the Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS), the biggest advantage is the fact that Mongolia is a democratic country. We can work freely and can cooperate with different organisations and politicians. The KAS has been working in Mongolia for 25 years; it was one of the first NGOs that came to Ulaanbaatar after the Democratic Revolution. Due to the close relations between the Former German Democratic Republic and Mongolian People's Republic at that time, there are numerous Mongolians who are familiar with the German language and culture.

There are of course a few obstacles in everyday life. The traffic in the capital is one example. The winter is also quite harsh. The biggest problem, however, is not the low temperatures – it is the air pollution in the city. But still, the winter in Mongolia is very sunny and one gets to look at the eternal blue sky.

Future goals and on-going plans

As the KAS we want to contribute to the democratic development in Mongolia. That's why it is very important to have strong political parties and a stable political system. One of my goals is to work closely with the DP in developing a value-based political programme before the elections in 2020.

When was the KAS founded?

The Konrad-Adenauer-Stiftung was established in 1955. In the beginning, our foundation was named "Christian Democratic Education Society" and in 1964 it was renamed after the first chancellor of Federal Republic of Germany, Konrad Adenauer. Since its establishment, our foundation has been committed to spreading peace, freedom

raising corporate social responsibility (CSR) in Mongolia.

What are your further operational goals and objectives?

Enhancing and spreading political education has always been the main goal of our foundation. Therefore we will keep on working to do so throughout our projects and programs. Furthermore, we are planning to expand our operation in rural areas. Within the last few months, we have created a training sessions entitled “Democratic Education in rural areas” in co-operation with the Zorig Foundation, thus reaching young people outside of Ulaanbaatar.

How do you work with Democratic Party? Could you please give us any information regarding the future co-operation with this party?

The KAS has been working with the Democratic Party since the beginning. This year, we have successfully organised special training programs for young politicians and future female leaders in collaboration with the Democratic Party to support the education of future party leaders.

and justice through the provision of political education to the public.

In how many countries do you currently operate? What is the main reason for the German Political Foundations to work in foreign countries?

The KAS is currently working on approximately 200 projects and has offices in more than 100 countries. We established our office in Mongolia in 1993. Our goal here is to strengthen the relationship between Mongolia and Germany.

The Federal Republic of Germany has a population of approximately 82 million. However, there are 4.5 billion people living in Asia alone. If Germany wants to play an important international role in the future, we will need friends. That's why we support the democratic development in other countries.

This year marks the 25th anniversary of the establishment of the KAS in Mongolia. What were the achievements so far?

We established our office in 1993 following the invitation from the Mongolian Government. Ever since then, we have worked with governmental and non-governmental organisations on a variety of different projects and programs. We educate journalists to support freedom of the press, we work together with young politicians, we support Mongolian students with scholarships to study here or in Germany and we have projects in support of gender equality. And these are just some examples. We are a small organisation but I believe that we can make a difference.

What are the current on-going projects?

Right now, we are holding trainings and seminar sessions to educate government workers and enforce the local regulations in co-operation with Cabinet Secretariat of the Government of Mongolia. These conferences and meetings have the goal to strengthen the political relations and cooperation between Mongolia and Germany. We also have long-term programs to support and empower the effective participation of young, female politicians in Mongolia. Our scholarship programs support the establishment of professional journalism in Mongolia. And we give theoretical and practical advice on

THE LITTLE WORLD UVS LAKE BASIN

Mongolia is one of the most suitable destinations to travel if you are seeking for natural beauty and wilderness. As a democratic country, Mongolia is a tourist friendly nation with a rich history and exquisite landscapes.

Until recent, trekkers and travelers used to plan their trips and tour mostly around its capital city where the roads were available. It was not until 2012 when the newly established government of Mongolia accelerated its infrastructure projects, building highways across the county. This phenomenon has opened up “untouched” Mongolia to the world. Accordingly, Uvs lake basin became one of the desired destinations among adventurers.

Stretching across southern tundra through northern desert of the globe, Uvs lake basin is called the “Small world” because of its unique landscape formation that captures every feature of the earth surfaces. It is also known as counter-cyclone center of Central Asia and thus, the extremes of its climate fluctuate from desert hot to tundra cold.

In 2003, UNESCO registered Uvs lake basin as “The largest unspoiled watershed in Central Asia”. It is a World Heritage: home of the world’s ancient nomadic tradition,

land of Hunnu, Turgs and Scythians. Apart from its spectacular scenery, Uvs Lake basin treasures over 40,000 archeological sites. Therefore, it offers numerous exciting journeys for your adventure fulfillment.

Travel the world within 200 kilometers

Within 200 kms and in only 24 hours’ drive, you can travel the world when you are in Uvs lake basin. Its splending formations will take you through the wilderness of steppe land, desert dunes and snow-capped mountains. Imagine your self driving on the sparkling rivers of sand in the morning then resting at the side of snow-capped mountains surrounded by wild flowers in the evening. Spectacular, isn’t it?!

Lake Tourism

Uvs lake is known to be one of the biggest Salt Lake in Central Asia and basin of dozen other clean water lakes and rivers including one of world’s biggest lakes, Kh-

yargas. It is where your Mongolian water fun travel becomes a reality. Currently, there are 6 resort camps in the area offering sun-bathing, fishing and boat trips. Apart from its attractions, Uvs lake basin is a perfect tourism investment destination autumn. Those who are looking for a fresh business opportunity.

Mountain climbing and extreme tourism

Uvs lake basin area’s rapid-stream river and sharp edged rocky mountains are the perfect set off field for extreme tourism activities. The area became popular among mountain climbers who like to challenge themselves. Located above 3496 meter sea-level, Tsgaan Shuvuut peak is the most visited mountain top.

Bird watching

Uvs lake basin is a heaven for bird watcher. Your eyes will be enlightened by the heroic flights and interesting life spine routines of various bird species such as bearded vulture, snowcocks so on. It is where the entire Central Asian wild birds gather during autumn. Approximately there over 359 species of birds fly in and out the region. Perfect for your photo collection!